

HENDRIK EDUARD KLEIJN.

Bij het Portret.

Bij Koninklijk Besluit van 4 December 1901, No. 28, werd aan den Raad-Adviseur HENDRIK EDUARD KLEIJN, Hoofd van de IIIe Afdeeling van het Departement van Oorlog, op zijn verzoek, op grond van zijn leeftijd, met ingang van 1 Januari 1902, een eervol ontslag verleend uit zijne gemelde betrekking, en zulks onder dankbetuiging voor de door hem gedurende eene reeks van jaren aan den lande bewezen gewichtige diensten.

Met hem verlaat een man den dienst van den Staat, die gedurende ruim 41 jaren bij het Departement van Oorlog, waarvan bijna 24 jaren als Hoofd der zoo belangrijke Afdeeling Personeel, eene betrekking vervulde van groot vertrouwen, zoowel ten opzichte van een tiental elkaar opvolgende Ministers van Oorlog, wier raadsman hij in zoovele zaken, het personeel van het Leger betreffende, was, als ten opzichte van officieren, onderofficieren en mindere militairen, alsmede van hunne betrekkingen, wier belangen hij, zooveel zulks in zijn vermogen lag, voorstond en verdedigde.

Zijn aftreden doet eene moeielijk te vervullen plaats openvallen en kan, zoowel voor het Leger, als voor het Departement van Oorlog, waarvan hij zulk een belangrijk deel der geschiedenis heeft medege maakt en mede tot stand gebracht, een groot verlies worden genoemd. Vooral geldt dit, nu, naar te verwachten is, weldra in de Staten-Generaal de wetsontwerpen op de bevordering, enz., van officieren en op de pensioenen voor de Landmacht in openbare behandeling zullen komen. Beide ontwerpen zullen toch, naar mag worden aangenomen, vele denkbeelden van den Heer KLEIJN bevatten, denkbeelden gegrond op zijne groote kennis van het Leger en op zijne rijke ervaring van de behoeften en de nooden van dat Leger. Mogen die wetsontwerpen weldra tot wetten worden verheven!

Eere den man, die bij zijn aftreden uit eene moeielijke betrekking met gerust geweten de door hem afgelegde loopbaan kan overzien en die den roem met zich draagt door eerlijkheid en bekwaamheid de achting van zooveelen te hebben verworven!

Den nog zoo krachtigen grijsaard worden door ons bij het afscheid uit zijnen werkkring nog vele jaren van rust, van gezondheid, van geluk, zoo mogelijk ook van onverflauwde belangstelling toegewenscht in dat Leger, waarvan hij een der sieraden uitmaakte.

STAAT VAN DIENST

VAN

HENDRIK EDUARD KLEIJN,

geboren te Breda, den 17^{en} November 1836.

Soldaat bij het Instructie-Bataljon	5 Juli 1852.
Korporaal-titulair	1 October 1852.
Korporaal	1 Juni 1853.
Sergeant-titulair	14 Mei 1854.
Sergeant	16 December 1855.
Tweede-Luitenant bij het 5 ^e Regiment Infanterie	K.B. 10 December 1857, No. 55.
Overgeplaatst bij het Instructie-Bataljon	M.B. 28 September 1858, No. 41 B.
Gedetacheerd bij het Departement van Oorlog	M.B. 22 Februari 1860, No. 54 B.
Eerste-Luitenant	K.B. 3 April 1860, No. 66.
Definitief werkzaam gesteld bij het Departement van Oorlog en in verband daarmede overgeplaatst bij den Staf der Infanterie	M.B. 15 Februari 1861, No. 41 B.
Kapitein der 3 ^e Klasse bij het 5 ^e Regiment Infanterie	K.B. 2 Mei 1868, No. 49.
Bepaald dat hij aanvankelijk tot 1 Augustus 1868 bij het Departement van Oorlog werkzaam zal blijven	M.B. 9 Mei 1868, No. 79 P.
Gedetacheerd bij het Departement van Oorlog	M.B. 2 October 1868, La N ¹⁶ .
Definitief werkzaam gesteld bij het Departement van Oorlog en in verband daarmede overgeplaatst bij den Staf der Infanterie	M.B. 11 November 1868, No. 63 P.
Kapitein der 2 ^e Klasse	M.B. 10 April 1872, No. 47 P.
Kapitein der 1 ^e Klasse	M.B. 4 April 1874, No. 51 P.
Met ingang van 1 Mei 1878, op zijn verzoek, eervol uit den militairen dienst ontslagen en benoemd tot Referendaris bij het Departement van Oorlog	K.B. 15 April 1878, No. 20.
Raad-Adviseur	K.B. 6 Mei 1896, No. 44.
Met ingang van 1 Januari 1902, op zijn verzoek, op grond van zijn leeftijd, een eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van Raad-Adviseur, Hoofd der III ^e Afdeeling van het Departement van Oorlog, onder	

dankbetuiging voor de door hem gedurende
eene reeks van jaren aan den Lande be-
wezen gewichtige diensten

K.B. 4 December 1901,
No. 28.

DECORATIËN:

Benoemd tot Ridder in de Luxemburgsche
Orde van de Eikekroon, bij Besluit van den
Koning Groothertog van

23 Maart 1873.

Toegekend het onderscheidingsteeken voor
langdurigen Nederlandschen dienst als officier

6 December 1873.

Benoemd tot Ridder in de Orde van den Ne-
derlandschen Leeuw

K.B. 13 April 1881, No. 9.

Benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-
Nassau

K.B. 21 Mei 1900, No. 96.

Herinneringen uit mijne militaire loopbaan.

(Vervolg van No. 12, blz. 945, Jaargang 1901.)

Al schrijvende over Bandar, zie ik weer alles, zooals ik het voor dertig jaren aldaar in werkelijkheid zag, en treden eenige figuren sterk op den voorgrond. De toenmalige majoor, commandant der Palembang-Bovenlanden, later chef van den staf op Atjeh onder de generaals PEL en VAN DER HEIJDEN, bijzonder bekend door de Samalangan-Expeditie in 1877, vergezelde ons op een tocht door de Pasoumah-Lebar. Reeds toen droeg hij de kiem bij zich der hartziekte, waaraan hij vele jaren later zou bezwijken; gelukkig is het hem nog gegund geworden aan zijn vaderland gewichtige diensten te bewijzen. Na een betrekkelijk zwaren marsch in een doeson aangekomen, waar wij zouden overnachten, verschrikten wij hevig, toen de schijnbaar zeer krachtige en forsche man, onmiddellijk na het afstijgen, bewusteloos ineen zakte en niet dan met moeite kon worden bijgebracht. Gelukkig was hij den volgenden dag wederom zoo wel, dat hij den tocht verder kon medemaken.

En dan de sympathieke figuur van den toenmaligen contrôleur der Pasoumah-landen, ook eene krachtvolle verschijning, vol jeugd en opgewektheid, later assistent-resident op Atjeh en mede gevallen als slachtoffer van te groote inspanning en toewijding bij moordend klimaat. Hoevele recht aangename, gezellige dagen hadden wij niet aan hem te danken. Doorkneed is alles, wat land, taal en adat betrof, was hij een buitengewoon goed ambtenaar, die reeds in de Ranau-distrikten zijn sporen had verdiend. Wat kon hij aangenaam vertellen, hoe hij, volgens den adat, bij aankomst door de gadessen (maagden) in het Ranau-meer was ondergedompeld, hoe spoedig hij met de bevolking aldaar was vertrouwd en ook hun vertrouwen had gewonnen, hoe dra hij zich ook in de Pasoumah-landen volkomen te huis had gevoeld. Hij was overal onze gids en ik heb veel van hem geleerd omtrent alles, wat de bevolking aanging. Jammer, dat hij blijkbaar te diep in de oogen van eene schoone Ranausche maagd had geblikt; de gevolgen hiervan hebben hem later zeker nog wel eens onrustige nachten bezorgd. Toen die zorgen hem reeds drukten, kreeg ik nu en dan brieven van hem en uit deze herinner ik mij o. a. de verzuchting: „Waar zijn de schoone dagen van „weleer gebleven, toen wij nog zoo blijmoedig en zorgeloos door het „leven gingen, vol levenslust groote afstanden te paard aflegden, altijd „opgeruimd waren en nooit ter ruste gingen, voor het gevoelvolle lied

„van Rosamunde (toen nieuw ontdekt) over de schoone hoogvlakte der „Pasoumah-landen had weêrklonken!“ En zoovele andere reisgenooten, te vroeg weggevaagd, rustende onder de wuivende klapperboomen in het zonnige Oosten, of uitgeput neêrgezonden, kort na het terugzien van den vaderlandschen bodem, dien zij zoo hoopvol verlieten, waarvan zij nog zooveel goeds verwacht hadden, waarheen hunne blikken langen, langen tijd zoo smachtend gericht waren! — Nooit mag het genot eener herinnering volkomen onverdeeld zijn; van diepen weemoed vervuld, staren wij hen na, wier krachtvol, veel belovend leven werd afgesneden, vóór geest en hand hadden geschonken, waartoe beide zoo volkomen in staat zouden zijn geweest.

De Pasoumah-landen hebben een heerlijk klimaat; men zou daar geheel Europeesch kunnen leven; menigmaal deden wij des namiddags, eenigen tijd na de rijsttafel, een rijtoer zonder last van de warmte te hebben en 's avonds kon het er zoo koud zijn ($\pm 55^{\circ}$ F.), dat men gekleed bleef en de huizen sloot.

Zoo herinner ik mij, dat wij op een avond te Bandar bijeenzaten onder een glaasje warmen grog; het was volle maan en helder weder; wij zouden den volgenden morgen vroeg naar Lahat teruggaan en alles was daartoe gereed; de contróleur zou ons vergezellen en eenige dagen bij ons doorbrengen. Men moet in Indië op een buitenpost geweest zijn, om het genot van zoo'n avond geheel te kunnen begrijpen; wij dachten dan ook niet aan scheiden, zelfs toen het middernachtelijk uur reeds vrij lang voorbij was.

Onder den indruk der groote gezelligheid, stelde onze contróleur voor, niet naar bed te gaan, maar de paarden te laten voorkomen en naar Lahat te rijden, het was toch zoo licht als bij dag en daarbij zoo verrukkend koel.

Dit voorstel vond algemeenen bijval; rechts en links werden de jongens uitgestuurd; alles was spoedig gereed en om half twee zaten wij reeds in den zadel.

Eenige heeren uit Bandar deden ons uitgeleide tot den rand van het ravijn van den Edikat; onder lustigen kout was dit weldra bereikt.

Ik bleef ditmaal in het ravijn te paard, lei vol vertrouwen de teugels op den hals van mijn Makassar, en liet hem stilletjes begaan, verzekerd dat hij, als volleerd bergpaard, beter dan ik, den goeden weg zou vinden. Het paard deed geen enkelen misstap; en toch waren sommige gedeelten van den weg, door slagschaduw, zoo ontzettend donker, dat men daar werkelijk geen hand voor oogen zien kon.

Nooit zal ik den indruk van dien nachtelijken tocht vergeten! Het invallend licht der maan tooverde in het ravijn de meest schilderachtige hoekjes; kalm stroomde de rivier als een lint van glinsterend zilver, met schitterende lichteffectjes bij elk der duizenden steenen, waarover zij heengleed, terwijl haar zacht geruisch het mistieke van het geheel verhoogde. Wij hadden eenige obors (flambouwen) medegenomen, om

de uiterst donkere, beschaduwde gedeelten van het ravijn te verlichten, ook als behoedmiddel tegen tijgers, die wij wellicht op hunne nachtelijke rooftochten zouden storen. De donkere mannen met hun lichtende fakkels brachten eene phantastische stoffeering van het landschap aan. Zonder eenig ongeval werd de tocht ten einde gebracht; wij waren te Lahat vóór de hitte zich deed gevoelen. Op het laatste gedeelte der reis genoten wij een heerlijken zonsopgang, terwijl onze trouwe bewaakster gedurende den nacht, langzamerhand bleeker en bleeker, voor krachtiger licht moest plaats maken.

Op de uitgestrekte bergvlakte van de Pasoumah-Lebar waren toenmaals verschillende nieuwe doesons aangelegd; ik heb het voorrecht mogen genieten eenige daarvan te bezoeken op een tocht, die verscheidene dagen duurde; wij trokken daarbij om den voet van den Dempo, langs flinke, breede rijwegen en door eenige ravijnen, waarvan vooral die van Lamatang en Slangies bijzonder vermelding verdienen. Beide rivieren ontspringen in de Pasoumah-landen en stroomen reeds dadelijk door diep ingesneden ravijnen; ter hoogte van de brug in den grooten weg van Bandar over deze rivier is dat van de Lamatang eenigszins ruim, de rivier glijdt aldaar door een gewelf van rotsblokken heen en vormt talrijke kleine watervallen.

Het ravijn van de Slangies is zwaar begroeid en sterk kronkelend, mede zeer schilderachtig.

Evenals bij dat van den Endikat, valt ook bij het verlaten dezer beide ravijnen, het plotseling te voorschijn treden van uitgestrekte vergezichten bijzonder op.

Nog zie ik, in gedachten, onzen optocht in de Pasoumah-landen langs den breeden, grooten weg, waar wij naast elkander rijden konden; gewoonlijk bleven wij, jongelui, wat achter om de deftigheid van het hoofdgezelschap niet te verstoren door ons luid en vroolijk gesprek; nu en dan werd lustig bijgedraafd op de maat van een of ander bekend marsch-lied, uit volle borst aangeheven.

De verschillende afdeelingen werden geregeld door de besturende ambtenaren bezocht, zoowel tot het nazien van wegen, waterleidingen, aanplantingen, doesons, woningen, enz., als om gerezen geschillen en bezwaren uit den weg te ruimen, mogelijke klachten aan te hooren en vergaderingen der hoofden te leiden. Gewoonlijk werd hun komst vooraf aangekondigd, en, als verzamelplaats der hoofden eener onder-afdeeling, den hoofddoeson, bij uitzondering een ten opzichte van den te volgen weg bijzonder geschikt gelegene, aangewezen.

Reeds aan de grens der marga wachtten de hoofden, te paard of te voet, met het voorgeschreven gevolg, den inspecteur af en vergezelden hem verder bij alle tochten, die binnen hun bestuurskring werden gemaakt. Bij deze ontmoeting stegen de hoofden af en naderden eerbiedig met gebogen hoofd en uitgestrekte handen den ambtenaar, om dezen de voorgeschreven begroeting te brengen; meestal werd daarbij de uitgestoken hand van den inspecteur met beide handen

aangevat en gekust, ook heb ik wel de knie of het onderbeen op de zelfde wijze zien omknellen.

De gadessen (maagden) waren in den hoofddoeson vereenigd en voerden, na den intocht, een rondedans uit ter eere der hooge gasten.

Bij den ingang worden geschenken aangeboden, die niet geweigerd mogen worden en uitsluitend bestaan uit de voortbrengselen der landstreek, als vruchten, groenten, rijst, eieren, gevogelte en nu en dan visch, enz. Deze geschenken worden, zooveel mogelijk, bij het eerste maal in den doeson genuttigd.

De gadessen waren, over het algemeen, geene schoonheden, doch zeer krachtig en regelmatig gebouwd; zij tooiden zich, bij het uitvoeren van hunnen dans met hun schoonste kleeding, staken eenige bloemen in hunne weelderige haren, en omhingen armen en hals met alle sieraden, die zij bezaten.

Op de maat van een hoogst eenvoudig Inlandsch orkest, uit enkele weinig schoon klinkende instrumenten samengesteld, voerden zij een wiegelenden dans uit, ongeveer als de algemeene dansen op Java; aan dien dans is echter geene geschiedenis verbonden en de danseressen bewaren, wijselijk, een gepast stilzwijgen. De meisjes waren zeer schuw, doch schenen het aardig te vinden als zij door ons werden aangesproken; daarop volgde gemeenlijk een uitbundig gelach. Toen wij de Pasoumali bezochten, was daarin juist de vroegere radja-toemenggoeng, die eenige jaren te Palembang geïnterneerd was geweest, als ambteloos burger teruggekeerd; zijne beide dochters dansten mede, doch waren dadelijk te herkennen aan hare talrijke, kostbare gouden arm- en halsbanden en zijden kleeding; de andere gadessen vertoonden slechts zilveren banden en sieraden, sarongs en slendangs van geweven stof. De Koningsdochters hadden gebak voor ons gemaakt en boden dit na het eindigen van den maaltijd aan; het waren schoone, liefvallige en vriendelijke kinderen, die, door hun verblijf ter hoofdplaats wat beschaving hadden opgedaan en een zeer aangename indruk maakten.

Een enkele maal ben ik met onzen contrôleur, die een bijzonder witten voet bij de dames had, een contra-bezoek gaan brengen aan de Inlandsche schoonen, die daartoe zich in ééne woning verzameld hadden. Ik liep er flink in, want daargelaten, dat ik weinig meer dan een voortdurend algemeen gegiegel hoorde, en, door mijn onbekendheid met de taal, den stomme moest spelen, werd ik onthaald op een door de gadessen voor deze gelegenheid eigenhandig vervaardigde sirie-pruim, die ik, om niet verregaand onbeleefd te zijn, in den mond moest steken en daarin houden, tot wij weér buiten waren. Ik weet niet hoelang ik den bitteren nasmaak nog heb geproefd en in het ootje werd genomen, inzonderheid door den contrôleur, die natuurlijk den gang van zaken vooraf gekend, wellicht voorbereid had.

Menigmaal heb ik opgemerkt, dat de jonge dames, met al haar vermeende schuwheid, ons flink voor den gek hielden. Wanneer zij, gewoonlijk alle tegelijk, vóór hun doeson in de rivier gingen baden en

bespeurden, dat zij door jongelui werden begluurd, dan vermaakten zij zich kostelijk, hadden een pret van belang, doch wisten zoo netjes, na het handig geleidelijk opschuiven hunner beide kleedingstukken, onder te duiken, dat niets dan hunne hoofden boven water uitstaken, daarop lagen dan, netjes ineengerold, als het ware triumfantelijk, sarong en slendang. Zij stoeiden geruimen tijd in het water en vergewisten zich daarbij nu en dan of zij nog bekeken werden; bij het verlaten van het bad lieten zij de kleeding in omgekeerde orde wederom even handig langs hun slanke leden glijden, waarna zij zich, onder vroolijk gelach, verwijderden.

De vergaderingen der hoofden hebben mij altijd bijzonder aangetrokken; in het begin verstond ik bijna geen enkel woord en moest uit gebaren en stembuiging mij een beeld van den toestand trachten te vormen, doch langzamerhand werd alles mij veel duidelijker en vond ik menige zitting uiterst belangrijk.

Het is voor den Europeaan niet alleen nuttig, maar op reis zelfs menigmaal onontbeerlijk, eenig begrip te hebben van de zeden en gewoonten der bevolking; o.m. hunne beleefdheidsvormen, enz., te kennen. Zonder deze kennis, zondigt men menigwerf, geheel ter goeder trouw, tegen den adat, geeft aanstoot of beledigt mogelijk een achtenswaardig hoofd, juist als men hem een beleefdheid zou hebben willen bewijzen.

Behalve de afdoening van strafzaken, het aanhooren van klachten, het uitgeven van bevelen omtrent onderhoud van wegen, doesons, enz., werden menigwerf zeer belangrijke wenken vernomen omtrent beplanting, het aanleggen van lādangs en sawah's (droge en natte rijstvelden), enz., in verband met moesson en gesteldheid van den bodem; nu en dan moest de verplichting tot een of anderen aanplant worden opgelegd, ten einde schaarsheid, zelfs hongersnood te voorkomen; niet zelden hoorde ik zeer leerrijke raadgevingen van beproefde hoofden en kwam ik tot de stellige overtuiging, dat veel reizen, met goed gebruik van oog, oor en hersenen, voor de jonge ambtenaren een prachtige leerschool is.

Op die reizen heb ik leeren inzien welk een schoone werkring voor onze ambtenaren in de koloniën is weggelegd; hoe, na ernstige studie, scherpe opmerkingsgave noodig is om een goed bestuursman te worden, doch ook, hoe overanderlijk daarneven, neen, daarboven moeten staan: vastheid van karakter, eerlijkheid, goede trouw, in één woord, wat wij noemen de hoogste zedelijke eigenschappen. Deze toch stemmen tot eerbied, wekken vertrouwen, doen den Inlander menigwerf geheel vergeten, dat de zware hand van den overheerscher op hem drukt, verzoent hem met het bestaande, omdat hij gevoelt, dat voor zijne belangen wordt gewaakt en hem, onder alle omstandigheden en overal, recht zal geschieden. Daar de residentie Palembang herhaaldelijk door pokken-epidemieën was geteisterd, vele bewoners aan die ziekte waren bezweken en deze overal sporen had nagelaten, was de verplichte inenting zooveel mogelijk ingevoerd en nam een Inlandsche

vaccinateur (toekang tjätjar) gewoonlijk deel aan de inspectie-tochten; in de vergaderingen werd ook deze zaak besproken en geregeld.

Wij maakten ook een grooten tocht in de onder-afdeelingen Pagar-Goenong en Moelak-Oeloe; daaromtrent geef ik, bijna woordelijk, weder wat mijn dagboek vermeldt.

Maandag, 31 Juli 1871, was ik zeer vroeg op, kleepte mij, ontbeet bij lamplicht en zat reeds om 5½ uur te paard. Eerst maakten wij ongeveer acht palen (bijna 15 KM.) op den grooten weg naar Bandar; een gedeelte daarvan is zeer vermoeiend door het voortdurend klimmen en dalen, het overgaan van allerlei kleine bruggetjes over kloven en smalle stroompjes. Bij den doeson Loeboek-Sepang gingen wij de Lamatang over: wij hadden aldaar heel wat oponthoud door de acht paarden, die, daar er veel stroom ging, één voor één op de lichte bamboezen vloten moesten worden overgezet. Aan de overzijde moesten wij eerst door een uitgebreide sawah baggeren, waar de paarden tot den buik ingingen en wij de beenen over den zadel moesten kruisen om niet nat te worden.

Vlak vóór ons lag het gebergte, een uitlooper van den Barisan, dat wij langs den eenigen weg, een smal voetpad, moesten beklimmen. Enkele gedeelten van dit pad, soms over een lengte van een paar honderd meter, waren zoo steil, dat zelfs een zeer geoefend bergbeklimmer moeite zou hebben gehad er tegen op te komen. De paarden kunnen dit echter uitnemend; daarbij worden de teugels vrijgegeven, de ruiter pakt een vlok manen en legt zich bijna languit op het paard, daar van zitten geen sprake kan zijn, en dan gaat het in vliegenden galop naar boven; ons stijgen had wel iets van eene vertooning bij Carré; alleen waren er geen klimlatten. Na ieder gedeelte was het noodig de paarden eenige oogenblikken te laten uitblazen, en dan genoten wij van het onuitsprekelijk schoon vergezicht, dat, naarmate wij stegen, verrukkender werd. Op den top leidde de weg door een bosch, dat zulk een uitgestrektheid had, dat wij drie volle uren noodig hadden om het door te trekken; eeuwenoude boomen verhieven zich hier te midden van een wildernis, buiten de bestaande smalle paden, wellicht nog nimmer door een menschenvoet betreden; door zware slingerplanten was zij trouwens zoo goed als ondoordringbaar.

In dit bosch wemelde het van apen, die ons met luid getier begroetten; overal vonden wij sporen van olifanten; de beekjes, die er doorheen vloeiden, en aanhoudend gevoed werden door de ontzettend groote hoeveelheden vocht, die zoo'n bosch opslurpt, vormden riviertjes en kleine ravijntjes, wier wanden zoo stijl en glad waren, dat wij herhaaldelijk moesten afstijgen en onze paarden voorzichtig door onze bedienden doen geleiden.

Uit den rand van het bosch ontplooidde zich voor onze oogen een der heerlijkste natuurtooneelen, die ik ooit zag. De aanblik op de marga Pagar-Goenong (heg van gebergten) is aangrijpend schoon. Op den achtergrond: de hoogste kam van het gebergte, schilderachtig met hout

bezet en grillig van vorm, en tegen de glooiing de doesons met hun sierlijke en slanke klapperboomen, daartusschen de sawah's, kunstig terrasgewijze aangelegd en gedraineerd. Het plateau, waarop wij ons bevonden, is zeker een der schoonste van Palembang.

Eerst tegen 12 uur kwamen wij te Penantian, de hoofddoeson der marga, aan langs een vrij steilen ingang, die echter door onze moedige paardjes nog in ren werd genomen.

Na de gebruikelijke ontvangst, bekeken wij ons logies en lieten wij met voorbedachten rade reeds dadelijk onze bedden opslaan; toen een heerlijk smakend maal, door een frisch glaasje bier besproeid, geuttigd was, gingen wij een welverdiend dutje pakken.

Na de rust togen wij naar de badplaats en lieten het kristalhelder bronwater uit de bamboezen geleiders koel en verfrisschend over ons heénstroomen; men kan zich geen heerlijker stortbad denken, dan dat onder de zoogenaamde pandjorans in het gebergte.

Toen eene kleine wandeling en daarna naar de vergadering, die tot ongeveer acht uur duurde.

Intusschen was het avondeten opgedischt en kwamen de gezelligste uren van den dag; de tafel was gedekt onder een groote, geheel open pendoppo; wij lieten ons alle goede gaven uitstekend smaken en bleven tot elf uur genoegelijk te zamen; daarna strekten wij ons achter de klamboe uit en konden zelfs geen tijd vinden om over den doorleefden dag na te denken, zoo spoedig had Morpheus ons gevangen.

Den volgenden morgen waren wij weer vroeg op en, na het ontbijt, spoedig te paard. Wij maakten op dien dag een prachtige rit door de geheele onder-afdeeling, bezochten een twaalfstal doesons, werden overal met de gebruikelijke eerbewijzen ontvangen en zagen zeer veel mooi's; de Pagar-Goenong toonde zich werkelijk een der schoonste gedeelten van de Palembangsche-Bovenlanden.

Tegen het middaguur waren wij te Penantian terug.

Gedurende de rijsttafel kregen wij het verhaal van het, niet lang te voren, op een inspectie-reis voorgevallene met een jong contrôleur. Deze had onderweg wellicht wat veel gebruikt, ten minste meer dan hem dienstig was, hij had althans de onvoorzichtigheid, bij aankomst in een doeson, een der dansende meisjes aan te vatten. Dadelijk ontstond hierdoor merkbare opschudding; de hoofden zag men naar hunne kris grijpen, en, zonder de tegenwoordigheid van geest van den plotseling geheel ontuchtterden contrôleur, waren de gevolgen wellicht niet te overzien geweest. De contrôleur gebod stilte, verklaarde met luider stem, dat hij onwillekeurig zich vergrepen en tegen den adat gezondigd had, en dat hij zichzelf daarvoor de hoogste boete oplegde. Onmiddellijk daarna betaalde hij het voorgeschreven aantal spaansche matten (rijksdaalders) in handen van het betrokken hoofd en hiermede was de zaak uit.

Wel een bewijs, dat de zedelijkheid, ten minste in dit opzicht, nog in hooge eer stond bij de eenvoudige bergbewoners. Tegelijkertijd hoorde ik de opsomming der lijfstraffen, op overtredingen der zedelijk-

heid gesteld, en moest bekennen, dat vele volkomen geschikt waren om den schrik er in te brengen en te houden.

Daar dien dag geen vergadering werd belegd, vermaakten wij ons in den namiddag met pistoolschieten, waarbij, om zoo te zeggen, alle bewoners tegenwoordig waren; elk goed schot werd door luide uitroepen van goedkeuring gevolgd; des avonds maakten wij een partijtje.

Gedurende de beide volgende dagen zouden wij de marga Moelak-Oeloe bereizen en togen daarheen reeds vroegtijdig op marsch. Deze marga is over het algemeen woester en door een groot aantal snelstroomende riviertjes doorsneden; het reizen werd er niet gemakkelijker door en ik was menigmaal niet zonder angst voor onze paarden, die zich echter overal schitterend doorheen sloegen; 't was, of de brave dieren het roken, als een bamboezen bruggetje wat zwak, of een poel wat diep was; uit zichzelf wipten zij, met een vlug sprongetje, over de gevaarlijke punten.

De zon stond ongeveer in het zenith, toen wij den hoofddoeson Moeara-Tiga (drie mondingen) bereikten; wij moesten aldaar over de Moelak, die diep is ingesneden en waarvan de bedding uit puntige rotsblokken bestaat; een lange, zwaar doorbuigende en sterk slingerende bamboezen hangbrug was het eenige overgangsmiddel; keuze bestond er dus niet; menschen en paarden gingen er kalm over.

Tusschen de Moelakkers en hun buurlui van de marga Páger-Goenong, bestaat groot onderscheid; de Moelakker is, evenals zijn grond, ruwer, minder voorkomend, krijgshaftiger; hij maakt minder werk van zijn kleeding, zijn wegen, bruggen, enz., terwijl zijn doesons in den regel op moeilijk te genaken en uitmuntend te verdedigen punten zijn aangelegd.

Wij kregen een prachtigen visch ten geschenke en zagen bij den doeson verschillende vrij groote, gegraven vischvijvers, waarin de tijdelijke bewoners worden gespeend en gemest; het vangen gaat heel eenvoudig met een schepnet na het inwerpen van eenig aas, waarop de gulzige visschen onmiddellijk aanschieten.

De toestand dezer marga scheen mij toe niet zoo gunstig te zijn als die der vorige; reeds was mij bekend, dat zij aan de bestuurs-ambtenaren heel wat zorgen baarde.

Na het bad, deed ik eene wandeling onder geleide van een ouden Moelakker, die verschillende expedities had meegemaakt, waarschijnlijk echter niet onder ons vaandel; hij liet zich daarover niet voldoende uit en ik wilde maar niet verder vragen. Mijn gids praatte honderd uit, gaf mij allerlei inlichtingen omtrent het aanleggen van sawah's in het gebergte, wees mij eenige verwoeste doesons en scheen bijzonder in zijn schik, nu hij tegenover een man van het vak zijn wijsheid luchten en aan hem zijn vroegere heldendaden verhalen kon.

De Moelak heeft veel Europeesch bloed gedronken, tot viermalen toe werd in deze marga, op verschillende plaatsen en bij onderscheiden expedities, scherp gevochten. Het terrein bleek uitstekend geschikt voor hardnekkige verdediging, het geleeek mij niet zoo eenvoudig zich daarop

te oriënteeren, en het bood zoovele moeilijkheden, inzonderheid voor de transporten, dat het niet te verwonderen was, dat wij aldaar nogal eens het hoofd hebben gestooten. Den tweeden dag besteedden wij aan het bezoeken van verschillende doesons en namen daarna afscheid van de marga, daar wij te Tebat-Sebentoer, in de pasangrahan, het middagmaal zouden gebruiken.

De tocht was zeer zwaar geweest en wij kwamen vermoeid op de étappeplaats aan; na het eten wilden wij echter, op versche paarden, nog verder. In het gloeiend zonnetje reden wij nog ruim twee en half uur, bijna voortdurend in den draf, om Loeboek-Sepang, waar wij overnachten zouden, tijdig te kunnen bereiken.

Aldaar namen wij een verfrisschend bad in de Lamatang en spoedig waren, onder gezelligen kout en na krachtige versterking van den inwendigen mensch, de groote vermoeienissen van den dag vergeten.

Vrijdagmorgen om half acht reden wij Lahat weër binnen, ten hoogste voldaan over dezen heerlijken tocht, die, naar mijn zin, alleen te kort had geduurd.

(Wordt vervolgd.)

die vry zijn. Om weder voortaan mogelijk te maken is noodig een
 investeringsplan, dat de meestrijken hier te lande in evenwicht
 brengt met de tarweprijzen op de wereldmarkt naar gelang deze
 Alzoo, approviandeering van Nederland door bescherming van de
 Nederlandsche maai- en meelindustrie. Het landbouw- en meel-
 kantoor heeft voordeel op een jaar in jaar uit, zooveel te produceeren
 dat zij een grootdeel van hun product „over” houden om „tot elken
 prijs” moeten afzetten, verkant de Heer SALBERG ons niet linden de
 vrende exporteur steeds voortaan, ons meel te vreden, liet de onder-

Economie en defensie.

Nadat bij Koninklijk Besluit van 13 December 1900 eene commissie van deskundigen was benoemd tot onderzoek van het vraagstuk: hoe kan op de meest economische wijze worden voorzien in de behoefte aan graan en meel bij eene eventueele insluiting van de Stelling van Amsterdam in oorlogstijd ¹⁾, hebben de lezers van De(n) Militaire(n) Spectator door een tweetal artikelen kennis kunnen nemen van eenige beschouwingen over de vraag: wat kan er worden gedaan, om te voorkomen, dat de bevolking van Nederland, ingeval van oorlog, gebrek heeft aan brood ²⁾? Het eene vraagstuk impliceert het andere. Wie uitvoerbare middelen weet aan te wijzen, waardoor Nederland, ingeval van oorlog, ten opzichte van zijn graan- en meelvoorraad, niet meer afhankelijk zal zijn van het buitenland, heeft tevens den weg aangeezen, om de Stelling van Amsterdam, bij een snel opkomend oorlogsgevaar, van graan en meel te voorzien; en omgekeerd, wie het graan- en meelvraagstuk voor de Stelling van Amsterdam wil trachten op te lossen, zal de middelen, welke aangewend kunnen worden tot uitbreiding van den graan- en meelvoorraad in Nederland, in de eerste plaats tot een onderwerp van onderzoek moeten maken.

In het eerste der twee genoemde artikelen wordt het antwoord gevonden, dat op beide vragen is gegeven door den Heer MAX SALBERG, en dit antwoord komt in hoofdzaak op het volgende neer.

Door de beschermende rechten op meel in andere landen, voornamelijk in Amerika, Duitschland, Frankrijk en België, is de maaiindustrie in die landen tot grooten bloei gekomen. De talrijke en uitnemend ingerichte buitenlandsche fabrieken produceeren meer meel dan de nationale behoeften vorderen. Het meel, dat die fabrieken „over” hebben, wordt in Nederland, dat geen invoerrecht heft op meel „tot elken prijs” afgezet. Daardoor wil niemand hier te lande meer tarwe in voorraad houden en ook niemand meer, zelfs niet tot de billijkste prijzen, meel opslaan. Men koopt en verkoopt alleen voor dadelijke behoeften. Derhalve zijn er in Nederland geen noemenswaardige voorraden van tarwe of meel,

¹⁾ Nederlandsche Staatscourant van 14 December 1900.
²⁾ „De approviandeering van de Stelling van Amsterdam”, blz. 563, en „Eenige beschouwingen naar aanleiding van den open brief: „Nederland's afhankelijkheid van het buitenlandsche broodmeel,” van den Heer MAX SALBERG, door E. G. WINCKEL, Luitenant-Kolonel-Intendant, blz. 837, Jaargang 1901.

die *vrij* zijn. Om weder voorraden mogelijk te maken, is noodig een invoerrecht op meel, dat de meelprijzen hier te lande in evenwicht brengt met de tarweprijzen op de wereldmarkt.

Alzoo, approviandeering van Nederland door bescherming van de Nederlandsche maalindustrie. Waarom de buitenlandsche meelfabrikanten er voordeel in zien, jaar in jaar uit, zooveel te produceeren, dat zij een groot deel van hun product „over” houden en „tot *elken* prijs” moeten afzetten, verklaart de Heer SALBERG ons niet. Indien de vreemde exporteur steeds voortgaat, ons meel te zenden, ligt de onderstelling voor de hand, dat de productie van meel in het buitenland minder kost dan in Nederland. Aan vermaling van de tarwe te Chicago en te Budapest moet de handel dus de voorkeur geven. De hoogleeraar Mr. J. D'AULNIS DE BOURUILL heeft hierop reeds gewezen in het laatste Juli-nummer van het Tijdschrift der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid. Wie verlangt, dat de tarwe naar Nederland wordt gevoerd, om hier te worden gemalen in het belang van de Nederlandsche maalindustrie, miskent de redenen van de internationale verdeling van arbeid en begeert *kunstmatige werkverschaffing*, „het oude en op goede gronden afgekeurde argument van het protectionisme”.

Tegen de bewering, dat door een invoerrecht op meel de meelfabricage in ons land zou worden gebaat en daardoor de voorraad graan en meel in ons land zou toenemen, is de schrijver van het tweede der aangehaalde artikelen opgekomen. Volgens dezen schrijver bestaat tusschen het heffen van een invoerrecht op meel en de graan- en meelvoorraden hier te lande „niet het minste verband en zou het alleen mogelijk kunnen zijn, dat bij het bestaan van een inkomend recht op het meel eene wijziging ontstaat in de onderlinge verhouding van de hoeveelheden graan en meel, welke in het land aanwezig zijn, en wel in dien zin, dat meer graan en minder meel aangetroffen zal worden”.

Het betoog, waaruit de uitspraak resulteert, dat door een invoerrecht op meel de meelfabricage in ons land niet noemenswaardig in bloei zou toenemen, berust op de cijfers van invoer tot verbruik van tarwe en tarwemeel, volgens de officiële statistiek. Volgens die statistiek bedraagt de ingevoerde hoeveelheid tarwemeel jaarlijks hoogstens een zesde gedeelte van de ingevoerde hoeveelheid tarwe. Het gevolg van een invoerrecht op meel zou dus zijn, dat in Nederland hoogstens zooveel tarwe meer werd vermalen, als noodig is voor de productie van ongeveer een zesde van de benodigde hoeveelheid meel.

Dit betoog staat of valt met de al of niet betrouwbaarheid van de officiële statistiek van den invoer tot verbruik, en deze statistiek heeft in de kringen van deskundigen geen groot crediet. De formaliteiten, te vervullen bij den doorvoer, ook van onbelaste goederen, leiden er toe, dat de importeur deze goederen veelal niet aangeeft als *doorvoer*, maar ten invoer *tot verbruik*. Hij heeft er dan van het oogenblik van aangifte af de vrije beschikking over. De Heer O. KAMERLINGH ONNES

schreef reeds in 1889 ¹⁾: „Tot het publiek gericht en door het publiek veroordeeld, is de handelsstatistiek allengs zoozeer in discredit geraakt, dat geen ernstig man aan de hand harer gegevens eenig onderzoek instelt zonder de verklaring voorop te stellen, dat het resultaat van dit onderzoek slechts een geringe en betrekkelijke waarde kan hebben”. In een betoog voor den omvang, den bloei of den achteruitgang van een tak van handel of industrie kan de officiële handelsstatistiek dan ook bezwaarlijk als bewijsmiddel dienst doen.

Op welke gronden de stelling berust, dat tusschen het heffen van een invoerrecht op meel en de graan- en meelvoorraden hier te lande niet het minste verband bestaat, heeft de geachte schrijver niet medegedeeld. Om de juistheid van die stelling te toetsen, kan men twee toestanden onderstellen en nagaan wat uit die toestanden zou voortvloeien. Stellen wij, dat de Nederlandsche maalindustrie niet meer bij machte is, de concurrentie tegen het buitenland vol te houden en dat dientengevolge alle meelfabrieken hier te lande verdwijnen. Dan zal de voorraad meel in ons land niet veel grooter zijn dan de hoeveelheid, welke noodig is ter voorziening in de meest dringende behoefte, want de importeurs zullen geen groote voorraden opslaan — geen kapitaal aanwenden, dat renteloos blijft — als de aanvoer van meel het geheele jaar door verzekerd is. Zij worden hiervan bovendien teruggehouden doordat meel een product is, dat niet lang bewaard kan worden. Ingeval van oorlog, zou de voorraad meel dus zeer spoedig zijn verbruikt, en daar ook de graanvoorraad in ons land gering is, zou broodsgebrek kort na het uitbreken van den oorlog onvermijdelijk zijn.

Wijzigen wij nu onze onderstelling door aan te nemen, dat een invoerrecht op meel den Nederlandschen meelfabrikant in staat stelt, zijn product beneden den prijs van het buitenlandsche meel te verkopen; dan zal de invoer van meel nagenoeg ophouden. De schatkist zou daardoor niet worden gebaat, maar al het meel, dat in Nederland wordt verbruikt, zou dan hier te lande worden gemalen. Het vlottend kapitaal der meelfabrieken bestaat voor een zeer groot deel in een voorraad granen en meel. De Heer J. TH. CRAMER (firma NICOLA KOEHLIN en Co.) deelt in het laatste Juni-nummer van het Tijdschrift der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid mede, dat elke meelfabriek door den aard van het bedrijf gedwongen is, minstens voor twee maanden voorraad te hebben. De Nederlandsche meelfabrieken zouden dus in deze onderstelling te zamen een voorraad-

¹⁾ Verbetering onzer handelsstatistiek. Gorinchem, J. NOORDUYN EN ZON, 1889. Zie ook het Rapport van de Commissie voor de statistiek van den in- en uitvoer, ingesteld bij Koninklijk Besluit van 7 December 1896, No. 141, in de Nederlandsche Staatscourant van 11 April 1899. Voorts de vragen en opmerkingen, voorkomende in § 7 van het Voorloopig Verslag betreffende Hoofdstuk VII B der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902, alsmede het Regeeringsantwoord.

schuur vormen van granen en meel voor het geheele Nederlandsche volk.

Het bovenstaande samenvattende, komen wij tot de twee volgende stellingen:

1°. Doordat de productiekosten van meel in de graan-voortbrengende landen kleiner zijn dan in Nederland, is het voordeliger de tarwe elders te malen dan ze naar Nederland te vervoeren, ten einde hier te worden verwerkt. Dientengevolge zal de Nederlandsche maalindustrie niet tegen de buitenlandsche kunnen concurreren.

2°. Een invoerrecht op meel zal den invoer van meel belemmeren. Is het invoerrecht hoog genoeg, om de buitenlandsche concurrentie te weren, dan zal in de nationale behoefte bijna geheel door de Nederlandsche maalindustrie worden voorzien. Er zal dan in Nederland altijd een voorraad tarwe en meel aanwezig zijn voor de behoefte van de bevolking gedurende ongeveer twee maanden.

Welken invloed een beschermend recht op meel op de meelprijzen zou uitoefenen, is niet te voorspellen, omdat de prijzen altijd eenigermate afhangen van de binnenlandsche mededinging. De hoogere kosten van de binnenlandsche productie zouden in elk geval moeten worden betaald en de meelprijzen zouden derhalve hoogst waarschijnlijk stijgen. Het is een vraag van practische staathuishoudkunde, of dit maatschappelijk nadeel zou worden opgewogen door het voordeel, dat, *zonder een last te leggen op de schatkist*, bij het uitbreken van een oorlog een voorraad graan en meel in het land aanwezig zou zijn voor de behoefte van de bevolking gedurende enkele weken en dat er dan meelfabrieken zouden zijn, om het voorhanden zijnde graan te malen.

Om den graanvoorraad in ons land te vermeerderen, beveelt de schrijver aan: het invoeren van een premiestelsel voor de landbouwers, die zich op de teelt van tarwe en rogge toeleggen. De geachte schrijver zou zijn lezers zeker aan zich hebben verplicht, indien hij, althans in hoofdtrekken, had aangegeven, op welke wijze dat stelsel ware toe te passen. Moet de premie worden toegekend naar reden van het aantal met graan beteelde hectaren, of naar reden van de opbrengst per hectare? In het eerste geval zal de premie het meest de landbouwers bevoordeelen, die de slechtste gronden, waarop nog tarwe of rogge kan worden geteeld, voor graancultuur bestemmen. In het tweede geval zal de opbrengst per hectare van rijkswegen moeten worden gecontroleerd. Hoe die controle zou moeten worden geregeld, om betrouwbaar te zijn, zal niet door een ieder worden ingezien.

Afgescheiden van de practische bezwaren, aan dit stelsel verbonden, moet het worden verworpen wegens de bekende schadelijke strekking van elken vorm van landbouwbescherming, namelijk, dat zij de pachtwaarde van den grond doet stijgen. Zal het premiestelsel doel treffen, dan moet de premie zoo hoog worden gesteld, dat de graancultuur in ons land voordeliger is dan de cultuur van andere gewassen. De land-

bouwer gaat niet over tot verandering van zijn bedrijf, als hij daardoor zijn inkomen niet vermeerdert ¹⁾. Maar de vermeerdering van zijn inkomen zal slechts *tijdelijk* zijn, als zij een gevolg is van bescherming. Het kan dan niet lang duren, of er doet zich meer concurrentie voor in den landbouw en de toenemende concurrentie van hen, die zich, door de premie gelokt, op het landbouwbedrijf toelaggen, heeft tengevolge, dat de pachten *moeten* stijgen.

Naarmate de pachten stijgen, zal op verhooging van de premie worden aangedrongen. Steeds zal de schatkist moeten bijpassen het verlies, dat de graancultuur gerekend wordt op te leveren, en daardoor de grondeigenaars verrijken met het bedrag, dat zij aan allen ontnemt ²⁾.

Als tweede maatregel tot vermeerdering van den graanvoorraad in Nederland wordt door den schrijver van het tweede artikel aanbevolen het toekennen van premies aan meelfabrikanten „voor het in hunne inrichtingen aanwezig zijn van grootere voorraden graan, dan zij voor de behoeften van hunne industrie in een bepaalden tijd — bijv. zes weken of twee maanden — noodig hebben”.

Laat ons aannemen, dat de thans nog bestaande meelfabrieken in ons land in stand zullen blijven en dat van rijkswege kan worden nagegaan hoeveel graan elke meelfabrikant meer heeft opgeslagen dan hij voor zijn bedrijf in twee maanden noodig heeft — wat zeker nog al bezwaarlijk zou zijn —, dan zal de Staat, bij toepassing van den aanbevolen maatregel, in den vorm van „premies” moeten betalen: 1°. de rente van het kapitaal, dat door de voorraden, die boven en behalve de bedrijfsvoorraden opgeslagen zijn, vertegenwoordigd wordt; 2°. de onkosten, welke zijn verbonden aan het beheer (kosten van gebouwen, arbeidsloonen, enz.); 3°. het ondernemersloon en de vergoeding voor het risico van verliezen. Nadat de Staat jaren achtereen die uitgaven heeft gedaan, zal hij daarvoor nog niets in eigendom hebben verkregen. Om bij opkomend oorlogsgevaar over de voorhanden voorraden te kunnen beschikken, zal hij den alsdan geldenden hoogen marktprijs moeten betalen, „vermeerderd met een zeker percent.”

Of dit stelsel van approviandeering de voorkeur verdient boven het opleggen van graanvoorraden van rijkswege, zooals de schrijver beweert, kan zonder een kostenberekening niet worden beoordeeld. Wel kan worden gewezen op een leerzaam voorbeeld. Zwitserland heeft, door

¹⁾ Wie zich een denkbeeld wil vormen van de veranderingen in het landbouwbedrijf in Nederland in de laatste vijf en twintig jaren tengevolge van de daling der graanprijzen en van den omkeer, die tot stand zou moeten komen door de hernieuwde cultuur van graangewassen als hoofdvruucht, leze het belangrijke artikel van Dr. G. W. BRUINSMA: „Verbetering van de welvaart ten platten lande”, in het Sociaal Weekblad van 12 October 1901.

²⁾ Vergelijk Mr. A. BEAUJON, Handel en handelspolitiek, Haarlem 1888, blz. 131 e. v.

de ondervinding in 1870 wijs geworden, reeds jaren lang voor een oorlogsvoorraad granen gezorgd; daarvan wordt ieder jaar een gedeelte aan de markt gebracht en door een even groote hoeveelheid versch graan vervangen. Volgens de jaarlijksche „Geschäftsberichte des schweizerischen Militärdepartements“, schijnt men daar de bezwaren, welke aan zulk een omvangrijken maatregel noodwendig zijn verbonden, reeds lang te hebben overwonnen.

Uit den inhoud der beide hier besproken belangrijke artikelen blijkt zeer duidelijk, dat raadpleging van de theoretische staathuishoudkunde wenschelijk is, om in het graanvraagstuk met betrekking tot de landdefensie een goed inzicht te verkrijgen, en dat de benoeming van eene commissie van deskundigen tot bestudeering van het vraagstuk geenszins een overbodige maatregel is geweest.

December 1901.

OMEGA.

De afzender van het artikel in de Omege heeft de aandacht gevestigd op de noodzaak van een grondige studie van de staathuishoudkunde in verband met de landdefensie. Hij wijst erop dat de landbouw in ons land een belangrijke rol speelt en dat de landbouwproductie een groot deel van de landbouwproductie vormt. Hij stelt voor om een commissie van deskundigen te benoemen om de landbouwproductie te bestuderen en de noodzakelijke maatregelen te nemen om de landbouwproductie te verbeteren. Hij eindigt met de opmerking dat de landbouwproductie een belangrijke rol speelt in de landdefensie en dat de landbouwproductie een groot deel van de landbouwproductie vormt.

De afzender van het artikel in de Omege heeft de aandacht gevestigd op de noodzaak van een grondige studie van de staathuishoudkunde in verband met de landdefensie. Hij wijst erop dat de landbouw in ons land een belangrijke rol speelt en dat de landbouwproductie een groot deel van de landbouwproductie vormt. Hij stelt voor om een commissie van deskundigen te benoemen om de landbouwproductie te bestuderen en de noodzakelijke maatregelen te nemen om de landbouwproductie te verbeteren. Hij eindigt met de opmerking dat de landbouwproductie een belangrijke rol speelt in de landdefensie en dat de landbouwproductie een groot deel van de landbouwproductie vormt.

De Fotografie en hare toepassing op militair gebied, met fotografische reproductiën,

DOOR

B. TEN BROECKE HOEKSTRA,

Tweede-Luit. der Infanterie.

(Vervolg en slot van No. 12, blz. 915, Jaargang 1901.)

e. Toepassing der fotografie tot het vermenigvuldigen van kaarten, enz.

Mocht het mij niet gelukken, U een verkleind beeld te laten zien van een bericht of eene kaart, doordat het minder heldere negatief het vervaardigen van eene zincografie niet toeliet, thans ben ik in staat U daarvan eene afbeelding te verschaffen in nevensgaande plaat.

Zij vertoont u een gedeelte van een Algemeen Handelsblad op $\pm \frac{1}{2}$ van de ware grootte. Wij zien, dat met eenige inspanning zelfs met het bloote oog de letters nog leesbaar zijn, dus met een vergrootglas zeergemakkelijk.

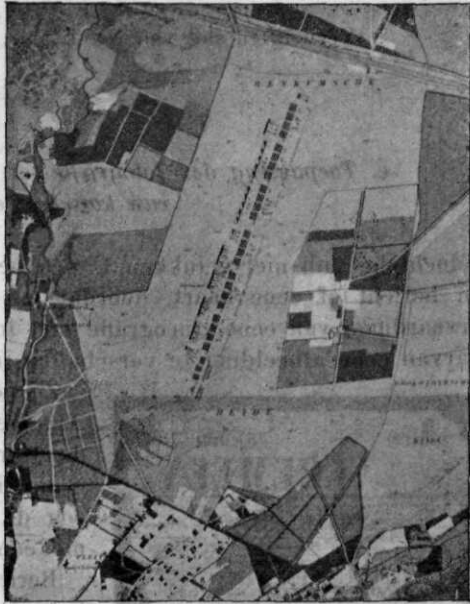
Berichten, die alleen later met behulp van een projectielantaarn vergroot behoeven te worden, kan men natuurlijk in veel sterker mate verkleinen, zelfs zoo, dat met een vergrootglas daarvan niets te lezen is. Met 't oog op de zincografie, die vervaardigd moest worden van mijne

opnamen, was ik eenigszins gebonden om niet te kleine beelden te leveren. Wij zien verder een kaart van de Revue op de Renkumsche heide op $\frac{1}{220,000}$, waarop de troepenopstelling nog duidelijk te zien is.

Tot bovenstaande doeleinden werd reeds omstreeks 1850 de fotografie gebezigd. Men had toen echter door de mindere volmaaktheid der lenzen

te kampen met een groot bezwaar, nl. dat de kaarten, enz., naar de randen toe, sterk in duidelijkheid afnamen en daardoor veel van hunne bruikbaarheid verloren. Hierin kwam eene verandering, toen „PORRO” te Parijs een isotype objectief wist samen te stellen, waarmede hij kaarten vervaardigde, die tot aan de uiterste randen volkomen scherp waren. Van dat oogenblik af werd de toepassing meer algemeen. Men kan, met behulp der fotografie kaarten vermenigvuldigen, zoowel op de zelfde schaal als gepaard met vergrooting of verkleining. Wij kunnen ons geen middel denken, dat meer tot bovengenoemde doeleinden geschikt is, eendeels door de buitengewoon vlugge wijze, waarop de vervaardiging geschiedt, anderdeels door de buitengewoone juistheid, waarmede de fotografie alles wedergeeft, eene juistheid, die met de hand nooit is te evenaren. In verschillende oorlogen heeft de fotografie dan ook belangrijke diensten bewezen tot het snel verschaffen van de benoodigde kaarten, zoo o.a. in 1866, in welken oorlog door de Gebr. BURCHARDT in Berlijn duizende kaarten tijdens dien oorlog werden vervaardigd.

In Engeland voert men in het leger een fotografisch detachement mede, om de gelegenheid te hebben, zoo noodig dadelijk détail-kaarten samen te stellen van terreinen, waarvan men alleen overzichtskaarten bezit, of waarvan de lagere bevelhebbers geen kaarten hebben.

Wanneer men kaarten fotografisch verkleint, stuiten wij vooral bij zeer sterke verkleining op 't bezwaar, dat de op de kaart voorkomende namen zeer moeilijk leesbaar worden en aan het geheel een eenigszins overladen aanzien geven. Men doet in dat geval beter de verkleining te vervaardigen van eene kaart, waarop de namen zijn weggelaten, en daarna op de plaatsen, waar dit noodzakelijk is, ze grooter erbij te schrijven.

Bij zeer sterke vergrooting, veroorzaakt het evenredig vergrooten van de papiervezels eenige mindere duidelijkheid, die echter, wanneer de vergrooting dienen moet als grondslag voor een kopergravure, geheel buiten rekening kan blijven.

Resumeeren wij in 't kort de voordeelen, dan zijn deze: buitengewoon snelle en juiste vervaardiging en vermenigvuldiging, zonder eenige

schade aan het origineel toe te brengen, en sneller en juister vergroo-
ting of verkleining dan met eenige andere methode mogelijk is.

Zeer nauw verwant met het hierboven behandelde, is het vervaardigen
van kaarten naar fotografische opnamen, de zoogenaamde photogrammetrie.

Hierbij worden uit perspectivische beelden (dus geen hor-projectiën),
van bepaalde grootte, kaarten vervaardigd, hetgeen een tamelijk om-
vangrijke arbeid is.

LAUSSEDAT, een Franschenie-officier, en gelijk met hem MEYDENBAUER,
een Pruisisch architect, hebben zich speciaal op de photogrammetrie
toegelegd en mochten er ten slotte in slagen het bewijs te leveren van
de uitvoerbaarheid van het reeds in 1839 door ARAGO geopperde denk-
beeld. Hunne uitvoerige proefnemingen nader te beschrijven zou ons te
ver voeren; het zij hier nog vermeld, dat de eerste proeven weinig
aan de gekoesterde verwachtingen voldeden. Later behaalde men beter
resultaten, echter blijft het een arbeid van grooten omvang. Wij zullen
dit onderwerp, waarover nog zeer veel te zeggen zou zijn, verder laten
rusten, om te zien, in hoeverre de fotografie ons bovendien in het
leger nog van dienst kan zijn.

*f. Het fotografeeren van projectielen in hunne baan, van hunne
uitwerking en van den terugloop der vuurmonden.*

De eerste toepassing der fotografie tot het opnemen van projectielen
tijdens hunne vlucht, vond plaats in Engeland, waar sinds 1866 derge-
lijke opnamen werden verricht, en waaruit men de baan zoowel als de
snelheid nauwkeurig kon berekenen. In 1889 gelukte het OTTOMAR
ANSCHÜTZ een granaat van 8,5 cM. middellijn en 25 cM. lengte tijdens de
vlucht te fotografeeren. Dit projectiel had eene snelheid van 400 M. per sec.
Het toestel stond 80 M. van het punt, waar de kogel in zijne vlucht
zou worden opgenomen, en de momentsluiting werkte met 0,000076 sec.
In dien tijd legde de kogel af 3 cM., hetgeen tengevolge had, dat de
randen zich niet zuiver scherp vertoonden op de plaat.

Men kan de momentsluiting bij dergelijke opnamen laten werken,
hetzij door electriciteit bij het afgaan van het schot, hetzij door het
projectiel zelf eene draad te laten verbreken, tengevolge waarvan de
sluiting in werking wordt gesteld.

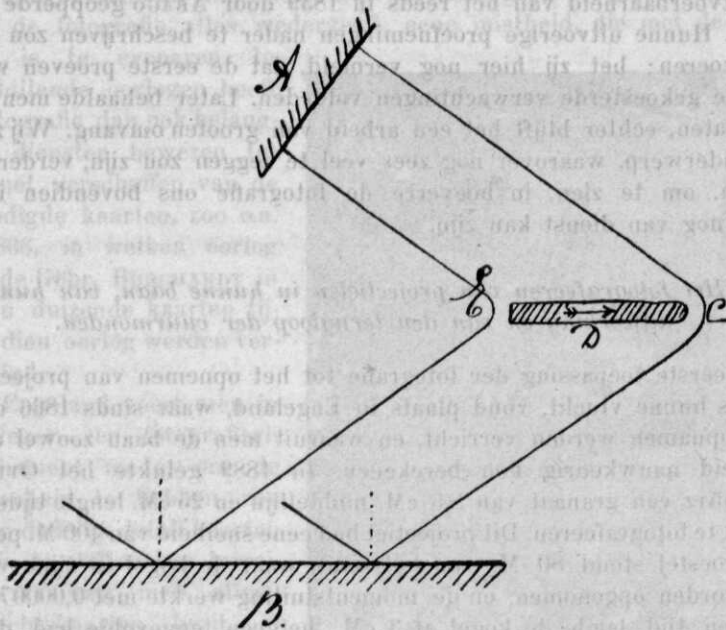
Verschillende proeven zijn nog genomen, waarvan die van den En-
gelschman VERNON BOYS als de meest geslaagde kunnen worden beschouwd.

Wanneer een projectiel zich door de lucht voortbeweegt, brengt het
deze in beweging, hetgeen voor 't bloote oog niet zichtbaar is.

Hebben wij een lamp die brandt, dan zien wij de lucht er boven in
eene trillende beweging, waarneembaar aan het oogenschijnlijk trillen
der voorwerpen die er achter zijn gelegen.

Evenzoo kan men bij eene juiste verlichting de beweging der lucht-
lagen voor het projectiel waarnemen, welke beweging zich vertoont als
die van het water bij het doorvaren van een schip.

MACH was de eerste, die in 1887 door eene electrische vonk, welke hij in een donkere ruimte, waardoor het projectiel zich bewoog, liet overspringen, en welke vonk hij door dit projectiel bij het verbreken van eene draad zelf te voorschijn liet roepen, een fotografisch beeld vervaardigde van de beweging der lucht. VERNON BOYS, wiens proeven wij zooeven reeds noemden, volgde ditzelfde beginsel, en slaagde er in duidelijke beelden der luchtbeweging te vervaardigen. Zij vertoonde zich als die van het kielwater bij een schip, en daar, waar die luchtgolven tegenstand ondervonden, werden zij teruggekaatst als de lichtstralen in een spiegel.

In de bovenstaande fig. is *D* het projectiel, en zijn *C* en *E* de luchtgolven. Duidelijkheidshalve zijn de electrische draden, die door het projectiel verbroken worden, weggelaten. *B* en *A* zijn vaste vlakken. De luchtgolven zien wij, bij *B* tegen het vlak stootende, terugkaatsen onder den hoek van inval, terwijl zij bij *A*, waartegen zij loodrecht stooten, in dezelfde richting worden teruggekaatst. Dit alles vertoonde zich duidelijk op de foto, door VERNON BOYS vervaardigd, en naar welke bovenstaande figuur is geteekend.

Wat de uitwerking der projectielen betreft, hebben wij te doen met twee gevallen, nl.: 1°. het fotografeeren van doelen, waarin het projectiel is ingeslagen; 2°. het fotografeeren van een gevuld projectiel op het oogenblik, dat het springt.

Van het opnemen van de uitwerking, na het inslaan in het doel, valt weinig bijzonders te vermelden; gewoonlijk kunnen wij den gewonen gang van zaken volgen.

Voor het fotografeeren van een gevuld projectiel op het oogenblik dat het springt, hebben wij in de fotografie een uitnemend hulpmiddel, dat ons in staat stelt een duidelijk beeld te vervaardigen van het springen. Met het bloote oog toch kunnen wij ons geen duidelijke voorstelling maken van het springen, en omdat het gevaarlijk is dit van nabij waar te nemen, en omdat alles met eene zóó buitengewone snelheid plaats grijpt.

Om de opname van het springende projectiel te vervaardigen, gaan wij daarom als volgt te werk.

Men stelt het toestel op zijwaarts en loodrecht op de baan van het projectiel en zoover weg, dat er geen kans is, dat het door scherven getroffen kan worden; voorts zorgt men dat het vermoedelijke springpunt en een stuk ter weerszijden daarvan op de plaat komen, om bij eventueel iets vroeger of later springen, toch het gewenschte beeld op de plaat te krijgen.

Verder verdient het aanbeveling te zorgen een paar punten, waarvan de afstand bekend is en door paaltjes kan worden aangegeven, op de plaat te doen voorkomen.

Zoo gauw nu de waarnemer na 't afgaan van het schot het springen ziet, door het zich ontwikkelen van een kleine rookwolk, laat hij de momentsluiting werken.

Uit de zodoende verkregen fotografie is men nu in staat, de hoogte en den afstand van het springpunt te bepalen.

Om zich een fotografisch beeld te verschaffen van den terugloop van een vuurmond, geeft PIZZIGHELLI de volgende methode aan.

Men bevestigt eene zwarte houten schijf, in het midden voorzien van een rond wit schijfje, aan de affuit. Vervolgens wordt het toestel zijwaarts van de bedding en loodrecht op de richting van den terugloop opgesteld, zorgdragende dat men het geheele geleeite, waarover de terugloop plaats heeft, op de plaat krijgt. De momentsluiting wordt electricisch in werking gesteld bij het afgaan van het schot en moet zoo geregeld zijn, dat hij blijft werken tot den terugloop is afgelopen. Men krijgt dan op de plaat een wit beeld op een zwarten achtergrond, aangevende den afstand waarop de terugloop heeft plaats gehad.

g. Fotografeeren van de beweging van menschen en dieren, bij de verschillende gangen, het springen, enz.'

Bij het bestudeeren der bewegingen van menschen en dieren in de verschillende gangen, het springen, enz., bewijst ons de fotografie zeer goede diensten.

Vertoont bijvoorbeeld de galopsprong van een paard zich aan ons oog als eene enkele beweging, de fotografie leert ons dat dit niet het geval is.

Door de groote snelheid gaan voor ons oog de détails verloren, en krijgen wij den indruk alsof het eene enkele beweging ware.

De fotografie echter stelt ons in staat, van deze beweging in al hare onderdeelen een blijvend beeld te vervaardigen. Een der eersten,

die zich hiermede bezighield was MUYBRIDGE, een Amerikaansch fotograaf. Later

volgde de Franschman MAREY den door dezen ingeslagen weg. Beiden

namen lichte voorwerpen tegen een donkeren achtergrond, of omge-

keerd. In het eerst kreeg men door de mindere gevoeligheid der platen slechts silhouetten, waarbij het vaak bijna onmogelijk was te onderscheiden wat rechter- en wat linkerbeen was. Tegenwoordig is men in staat beelden te leveren tot in alle details nauwkeurig. Men verkrijgt belangrijke resultaten, waaruit men conclusiën trekken kan: omtrent de keuze van kleeding en uitrusting van den soldaat; de wijze, waarop de lichaams-oefeningen geleid moeten worden; de dressuur van het paard; enz.

Bovenstaande figuur geeft ons een beeld van een paard in galop. Het is gereproduceerd naar eene plaat, voorkomende in het werk: „Die Moment-Photographie” van Dr. J. M. EDER. Wij zien hieruit, dat de voorstelling, die wij ons gewoonlijk van de galopsprongen van een paard maken, weinig de werkelijkheid nabij komt.

Het op de plaat afgebeelde paard bewoog zich met een snelheid van 10 M. per sec. en is met intervallen van $\frac{1}{25}$ sec. achtereenvolgens opgenomen.

SLOT.

Zagen wij hiervoren van hoe groot belang de fotografie kan zijn in hare toepassing op militair gebied, dan rijst al spoedig bij ons de vraag, of ook voor ons leger het bezit van eene afdeeling voor fotografie niet van practisch nut zou wezen, en dan geloof ik, dat wij die vraag niet anders dan bevestigend kunnen beantwoorden. Daar, waar eene dergelijke afdeeling in andere legers aanwezig en tevens practisch en nuttig werkzaam is, daar kan dit ook bij ons het geval wezen.

Wij willen hier ten slotte in het kort dus nog nagaan: hoe zulk eene afdeeling samengesteld en uitgerust zou kunnen wezen, om aan hare bestemming te voldoen.

Beginnen wij met het personeel, dan zou dit als volgt kunnen zijn samengesteld:

2 officieren (luitenants), 4 à 5 onderofficieren, 5 à 6 soldaten, 1 trein-

soldaat en, wat verder het materieel betreft, 1 kar (2-radig voertuig) en 1 paard.

Het hier genoemde personeel zullen wij eerst eens meer in bijzonderheden nagaan.

De beide officieren, waarvan er een chef is van de afdeeling, zijn de personen, in wier handen de geheele leiding van de werkzaamheden berust. Zij moeten nauwkeurig op de hoogte zijn van alle werkzaamheden, waartoe de afdeeling kan geroepen worden, willen zij voor de hun opgedragen taak berekend zijn.

Van de 4 à 5 onderofficieren (waarvoor uit den aard der zaak alleen vrijwilligers in aanmerking komen), moeten er 2 goed kunnen teekenen, terwijl de andere 2 à 3 geheel bekend moeten zijn met alle geheimen der fotografie. Deze laatsten kunnen hierin practisch en theoretisch geoefend worden door de officieren en binnen betrekkelijk korten tijd de noodige geoefendheid daarin verkregen hebben. Daar, zooals zooveel reeds werd gezegd, deze onderofficieren vrijwilligers moeten zijn, hebben wij het vooruitzicht hen langen tijd in hunnen werkkring te kunnen behouden, hetgeen van zeer groot belang is, daar het bij de fotografie hoofdzakelijk is routine te hebben, en men deze door de practijk het beste kan verkrijgen.

De genoemde soldaten zijn noodig als helpers, hetzij om de toestellen te dragen, de bakken schoon te maken, water aan te voeren, enz., enz. Ook voor hen is het niet van belang ontbloomt, dat zij eenigermate op de hoogte zijn, van den gang van zaken bij de fotografie, om desnoods zelf te kunnen optreden als fotograaf. Daartoe kunnen zij eenigermate practisch worden geoefend, hetgeen hunne bruikbaarheid verhoogt.

De treinsoldaat alleen is uitsluitend belast met de zorgen voor het paard.

En nu komen wij tot de inrichting van het voertuig, dat 2-radig moet wezen met het oog op eene gemakkelijke verplaatsbaarheid in het terrein.

De spoorbreedte behoort de normaal in gebruik zijnde te wezen; verder zullen wij over het uitwendige er van voorloopig niet spreken.

Ik heb in de drie achterstaande figuren een ontwerp gemaakt van de inwendige inrichting van het voertuig, zooals die mij het meest practisch voorkomt en waarbij zooveel mogelijk partij getrokken is van de beschikbare ruimte.

Het voertuig moet ingericht zijn als donkere kamer en verder de noodige bergruimte bevatten voor alle verschillende benoedigheden (ook die van het personeel).

Als afmetingen heb ik gekozen, bij eene breedte van 1.2 M., eene lengte van 2.4 M. en eene hoogte van 2 M.

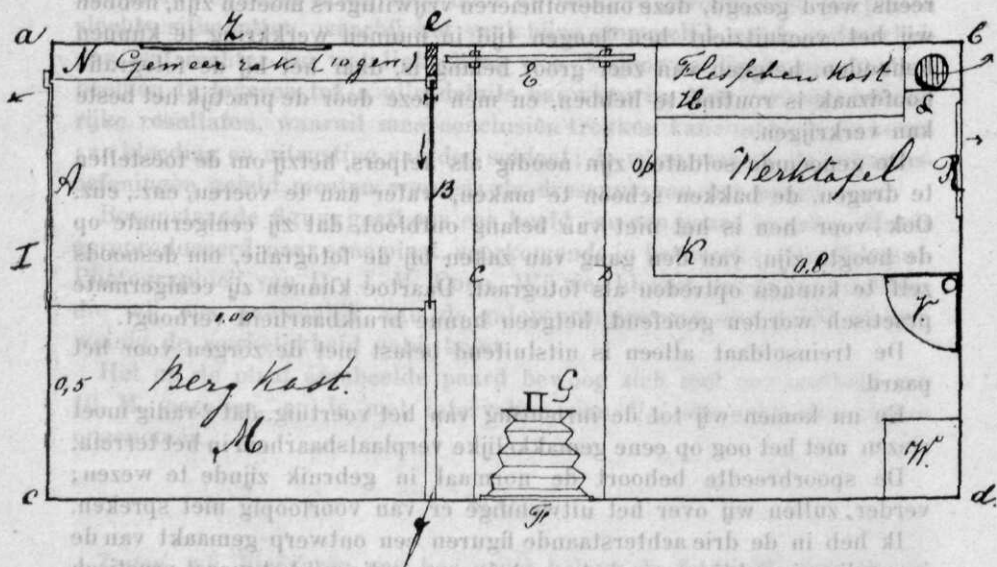
In het eerste figuur zien wij eene horizontale doorsnede van het voertuig, genomen ter hoogte ongeveer van de kap, a b d c is de buitenwand, e f een tusschenschot, met een schuifdeur B; e b d f is de donkere kamer, en a e f c een soort portaal, met eene bergkast M, het geweerrek N en de buitendeur A, die buitenwaarts opengaat. De bergkast M is 1 M. breed

0,5 M. diep en 2 M. hoog. In het derde figuur (vert. proj. van den zijwand op e d) is eèn deur weggeleten en zien wij in de kast.

Het geweerrek N is voor 10 geweren (fig. I en II). Verder kunnen aan de buitendeur A eenige haken bevestigd worden tot het ophangen van jassen, enz.

Door de schuifdeur B komen wij in de donkere kamer. In den hoek de werktafel K 0,8 × 0,6 M., de ruimte er onder is tot bergkast ingericht (fig. II Q, waar een stuk van de zijwand is weggeleten). De bak V, aan die tafel, dient tot afvoer van water. Boven de tafel vinden wij de flesschenkast H, waarin de flesschen zoodanig staan, dat zij niet kunnen omvallen of opengaan bij schokken (In fig. II zijn de deurtjes weggeleten). De petroleumlamp L en de roode ruit R dienen voor verlichting.

W is een water-reservoir, groot 1 × 0,2 × 0,2 en dat dus eenen inhoud heeft van 40 L. Dit reservoir wordt door eene opening in de kap gevuld.

F is een raampje, waaronder een opklepbaar tafeltje, ten einde daarop eene camera G te kunnen plaatsen voor daglicht vergrooting, waarvoor E het scherm is, dat langs de rails C en D beweegbaar is. Het genoemde raampje F is lichtdicht afsluitbaar en dan kan op het tafeltje een vergrootingstoestel voor kunstlicht worden geplaatst.

Het is noodzakelijk over zulk eene inrichting te kunnen beschikken, met het oog op het vlug vergrooten van berichten, die met postduiven zijn ingekomen, enz.

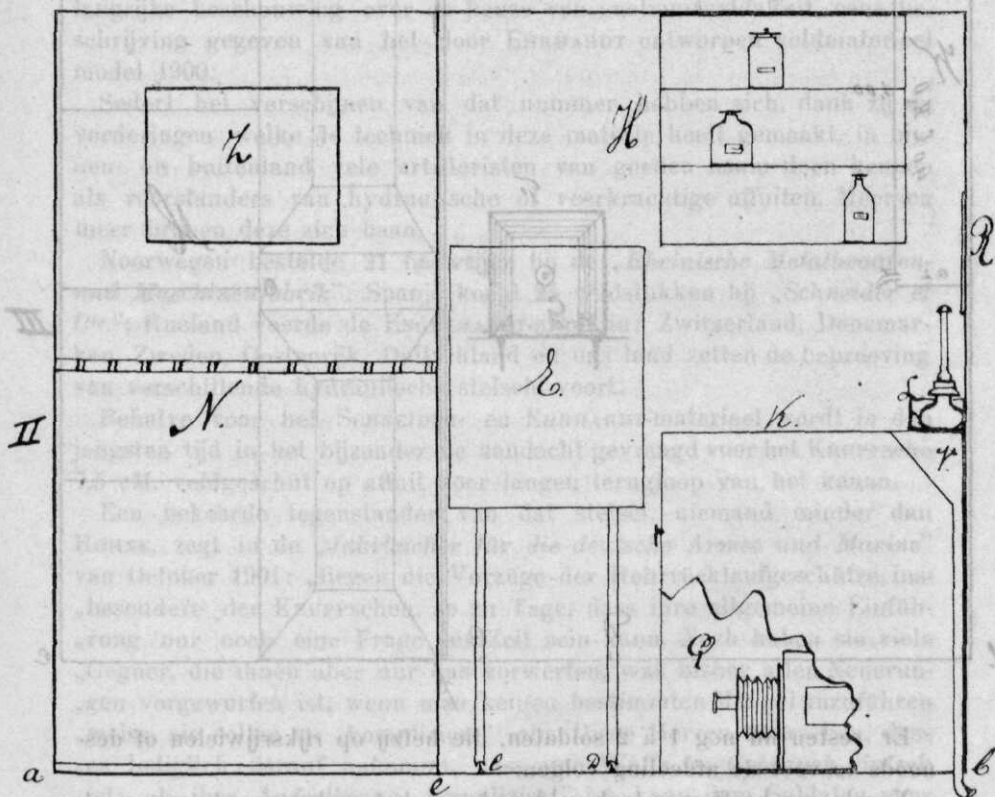
Voor het vervaardigen van afdrukken, indien het regent, dient het gewoon glazen raam Z in het portaal. Bij gunstig weer kan men dit buiten doen. De ruimte, die overblijft voor den persoon, die in de donkere

kamer werkzaam moet zijn, is voldoende. Hij beschikt overal over 0,6 M., hetgeen als voldoende te beschouwen is.

In de kap van het voertuig moet boven de donkere kamer eene lichtdichte ventilatie-inrichting aanwezig zijn.

Onder het voertuig kunnen wij eene berging maken voor de 10 ransels der onderofficieren en manschappen, terwijl de beide officierskoffers op het dak kunnen worden geplaatst, desnoods bedekt met een zeildoek voor beschutting tegen regen.

De inwendige ruimte dient uitsluitend tot berging van materieel der afdeeling en voor de geweren.

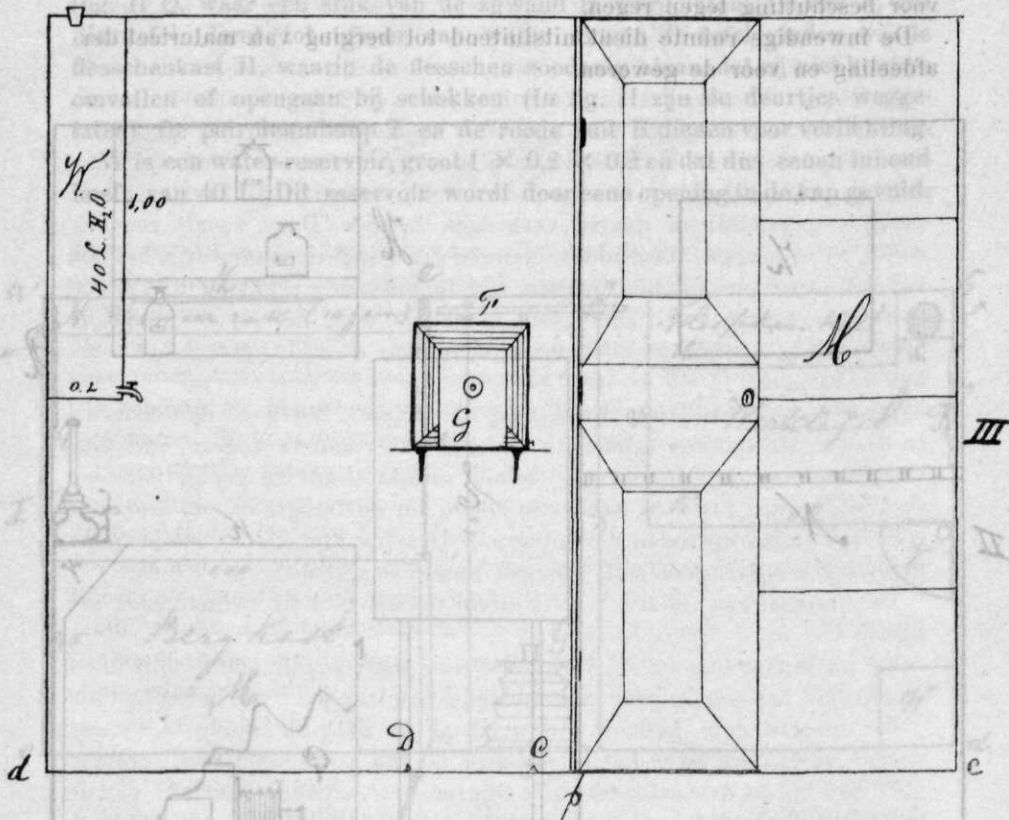
Wij zullen hier niet verder in bijzonderheden afdalen omtrent de benoodigde toestellen, enz., doch met een enkel woord nagaan hoe te handelen, wanneer de afdeeling zich over eenigszins groote afstanden moet verplaatsen.

Het spreekt vanzelf, dat het personeel niet in het voertuig kan worden medegevoerd en daarom zal het noodzakelijk zijn, dat dit over een ander vervoermiddel kan beschikken.

Voor de beide officieren en de onderofficieren kan men bepalen, dat zij van een eigen rijwiel voorzien moeten zijn en hun van rijkswege eenig

bedrag voor reparatie toestaan. Dit is bij het tegenwoordige uitgebreide gebruik van rijwielen geen overdreven eisch.

Van de soldaten kunnen er desnoods 3 met het voertuig mede, nl. 1 in de donkere kamer, 1 in het portaal en wellicht 1 op den bok. De twee manschappen in het voertuig hebben daar wel is waar geen groote ruimte, maar deze is toch meer dan voldoende, terwijl aan hen een vouwstoeltje kan worden gegeven om in het voertuig te kunnen zitten.

Er resten nu nog 1 à 2 soldaten, die hetzij op rijksrijwielen of desnoods te voet de afdeling volgen.

Voorloopig heeft men toch voldoende aan het medegevoerde personeel. Mogelijk zou men met 3 soldaten bij de afdeling kunnen volstaan. De praclijk zal dit natuurlijk het best uitwijzen.

Hiermede ben ik aan het einde gekomen der verhandeling, die naar ik hoop eenig licht zal hebben geworpen over dit onderwerp, dat, zooals wij zagen, van grooter belang is, dan men oogenschijnlijk denkt, en ik wil besluiten met den wensch, dat wij ook bij ons leger nog eens in het bezit mogen komen van eene afdeling, zooals wij hierboven omschreven.

Krupp's snelvuurveldkanon op kanonterugloopaffuit.

(Met photographische afbeeldingen in den tekst.)

In het laatste Februari-nummer van dit Tijdschrift is, na eene belangrijke beschouwing over de keuze van snelvuurveldaffuit, eene beschrijving gegeven van het door EHRHARDT ontworpen veldmaterieel model 1900.

Sedert het verschijnen van dat nummer hebben zich, dank zij de vorderingen welke de techniek in deze materie heeft gemaakt, in binnen- en buitenland vele artilleristen van goeden naam doen kennen als voorstanders van hydraulische of veerkrachtige affuiten. Meer en meer breken deze zich baan.

Noorwegen bestelde 21 batterijen bij de „*Rheinische Metallwaaren- und Maschinenfabrik*”; Spanje kocht 24 veldstukken bij „*Schneider et Cie.*”; Rusland voerde de ENGELHARDT-affuit in; Zwitserland, Denemarken, Zweden, Oostenrijk, Duitschland en ons land zetten de beproeving van verschillende hydraulische stelsels voort.

Behalve voor het SCHNEIDER- en EHRHARDT-materieel wordt in den jongsten tijd in het bijzonder de aandacht gevraagd voor het KRUPPSche 7,5 cM. veldgeschut op affuit voor langen terugloop van het kanon.

Een bekeerde tegenstander van dat stelsel, niemand minder dan ROHNE, zegt in de „*Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine*” van October 1901: „liegen die Vorzüge der Rohrrücklaufgeschütze, insbesondere der KRUPPSchen, so zu Tage, dass ihre allgemeine Einführung nur noch eine Frage der Zeit sein kann. Noch haben sie viele „Gegner, die ihnen aber nur das vorwerfen, was bisher allen Neuerungen vorgeworfen ist, wenn man keinen bestimmten Mangel anzuführen „weiss, sie sollen zu „kompliziert” sein. Diese Herren übersehen, dass „es lediglich darauf ankommt, dass eine Waffe *im Gebrauch* einfach „ist; ob ihre *Anfertigung* „kompliziert” ist, kann dem Soldaten ganz „gleichgültig sein, vorausgesetzt nur, dass die *Anfertigung* „gut ist und „die Waffe ihn nicht im Stich lässt. Was kann einfacher in der *Anfertigung* sein, als ein Vorderladungsgewehr, aber wie „kompliziert” ist „sein *Gebrauch* im Vergleich zum kleinkalibrigen Mehrlader, der natürlich in seiner *Anfertigung* unendlich komplizierter ist. Wer das „Komplizierte grundsätzlich verwirft, spricht sich damit zugleich gegen „jeden Fortschritt aus. Also an der „Kompliziertheit” stosse man sich „nur nicht; man unterwerfe die Geschütze nur der denkbar schärfsten „Probe”.

Te meer nu bij vorenvermelde, naar den geest van RÖHNE uit te voeren beproeving in ons land ook het KRUPPSche hydraulische stelsel onderzocht wordt, mogen eenige korte mededeelingen dienaangaande hier op hare plaats geacht worden.

De KRUPPSche 7,5 cM. met kanonterugloop, M. 1901, bestaat uit drie hoofddeelen: het kanon, de bovenaffuit en de onderaffuit met as en raden.

Het kanon is van nikkelstaal en heeft eene lengte van 30 kalibers. De kern is omgeven door een mantel, welke voorzien is van drie paar klauwen om het kanon achter- en voorwaarts over de bovenaffuit te doen schuiven. De sluiting is de bekende ¹⁾ horizontale snelvuursluitwig met transport-, tevens sluitschroef (Leitwellverschluss) en inrichting tot het, zoo noodig herhaaldelijk, aftrekken. Het sluitstuk wordt door ééne beweging geopend of gesloten. De slagpinveer wordt door het aftrekken gespannen en ontspannen, welke verrichting, hetzij ter rechter-, hetzij ter linkerzijde van het stuk geschiedt, indien het sluitstuk gesloten is. De overbrenging voor links aftrekken werkt ook nog goed, als het kanon niet volkomen zijn meest voorwaartschen stand op de bovenaffuit heeft ingenomen.

De richtmiddelen zijn ter linkerzijde bevestigd aan de bovenaffuit, ten einde desgewenscht het richten en het aftrekken aan denzelfden man, den richter, te kunnen opdragen en de richting te kunnen doen voortzetten gedurende het achter- en vooruitloopen van het kanon na het schot.

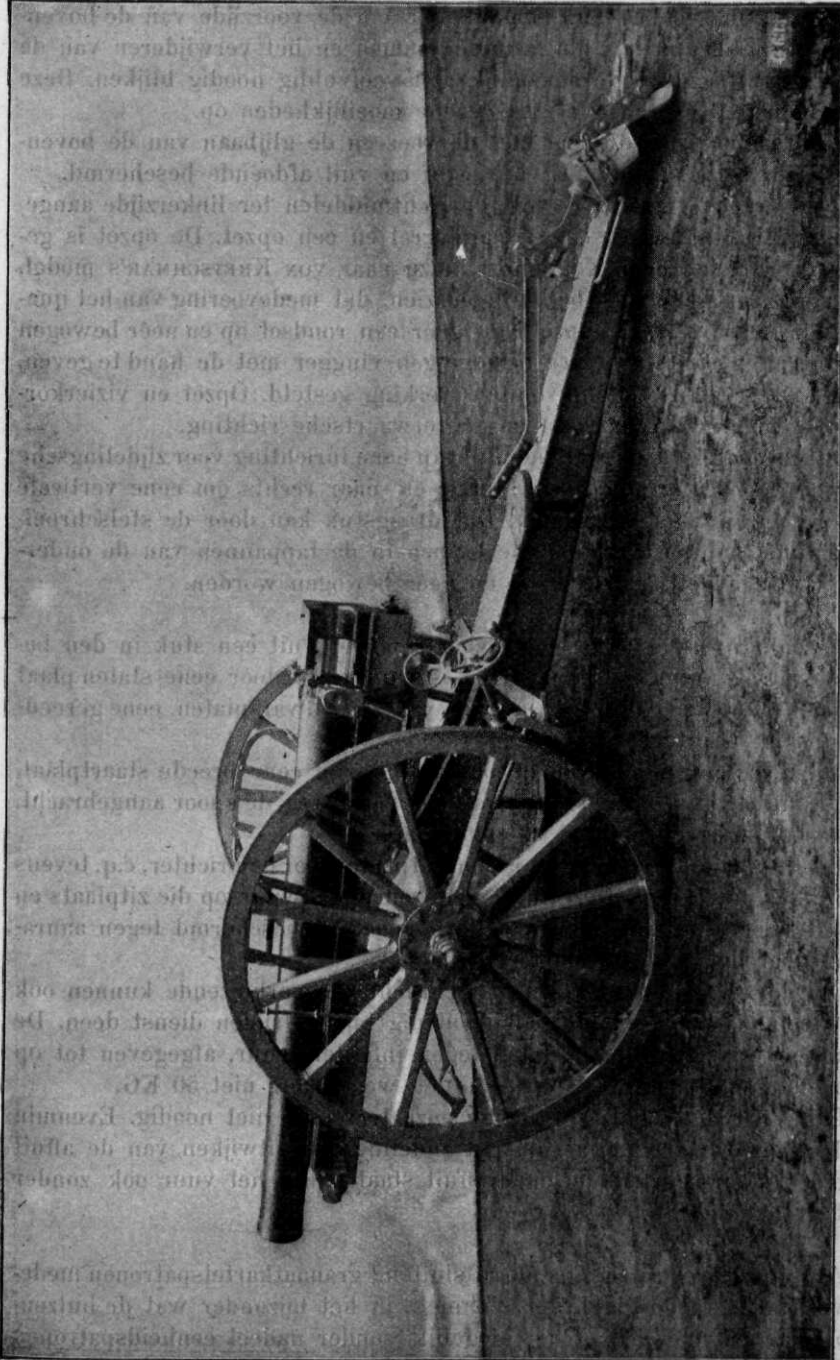
De bovenaffuit is een lange bak van vierkante doorsnede, vervaardigd van staalplaat, waarin zich de hydraulische rem met den vooruitbrengerveer bevindt. Het bovenvlak van den bak dient tevens tot glijbaan voor het kanon; het achtervlak is weggenomen.

De hydraulische rem bestaat uit den remcylinder en den zuiger met zuigerstang. De remcylinder is verbonden aan het achterstuk van het kanon, de zuigerstang daarentegen aan het voorvlak van de bovenaffuit. Zoodoende neemt het kanon bij den terugloop den remcylinder mede, terwijl de zuiger door den zuigerstang op dezelfde plaats gehouden wordt. Dientengevolge wordt de vloeistof in den cylinder van de eene zijde van den zuiger naar de andere geperst en wordt aldus de beweging van het kanon geremd. De terugloop van het kanon bedraagt ongeveer 1 M. De remcylinder heeft slechts ééne afsluiting.

Ten einde het kanon weder in batterij te doen loopen is eene drie-deelige spiraalveer — in licht gespannen toestand, om den vuurmond ook bij elevatie in batterij te houden — rondom den remcylinder gelegd. Zij steunt met haar vooreinde tegen een rand van den remcylinder, met haar achtereinde tegen een drukkussen in het achterste gedeelte van de bovenaffuit en wordt derhalve bij den terugloop van het kanon samengedrukt. Bij de daarop volgende ontspanning brengt zij den remcylinder vooruit en daarmee het kanon in batterij.

¹⁾ Vergelijk WILLE: FRIED. KRUPP'S Schnellfeuer-Feldkanone C/1899

De katen voort het vullen en ledigen van den rosmelinder en hien

De stalen granaatkats van 6 KG. bevat 270 kogels van 11 gram;

Kaupp's snelvuurveldkanon van 7,5 cM. L/30 op kanonterugloopaffuit zonder schilden.

De gaten voor het vullen en ledigen van den remcylinder en diens afsluiting zijn, zoo noodig, gemakkelijk aan de voorzijde van de bovenaffuit bereikbaar; het uit elkander nemen en het verwijderen van de rem zullen derhalve vermoedelijk niet veelvuldig noodig blijken. Deze voorzieningen leveren overigens geene moeilijkheden op.

Alle deelen van de rem met de veer en de glijbaan van de bovenaffuit zijn tegen vijandelijk vuur, stof en vuil afdoende beschermd.

Zooals reeds vermeld is, zijn de richtmiddelen ter linkerzijde aangebracht. Zij bestaan uit eene vizierkorrel en een opzet. De opzet is gebogen en, hetzij naar KORRODI'S, hetzij naar VON KRETSCHMAR'S model, zoodanig van eene luchtbelbuis voorzien, dat medevoering van het quadrant overbodig is. De opzet kan door een rondsel op en neêr bewogen worden; ten einde grootere bewegingen vlugger met de hand te geven, wordt het rondsel tijdelijk buiten werking gesteld. Opzet en vizierkorrel zijn ingericht voor vóór- en achterwaartsche richting.

De bovenaffuit kan met behulp van eene inrichting voor zijdelingsche beweging twee graden naar links en naar rechts om eene verticale as in een draagstuk draaien. Dat draagstuk kan door de stelschroefinrichting om twee horizontale tappen in de tappannen van de onderaffuit in een verticaal vlak op en neêr bewogen worden.

De onderaffuit is, wat haar lichaam betreft, uit een stuk in den bekende trogvorm geperst. De trog is van boven door eene stalen plaat afgedekt, zoodanig dat, met behulp van twee dwarsplaten, eene gereedschapskist is uitgespaard.

Aan het achtereinde van de onderaffuit zijn eene breede staartplaat, het affuutoog, twee handvatten, de richtspaak en de spoor aangebracht. De spoor is breed en vast of opklapbaar.

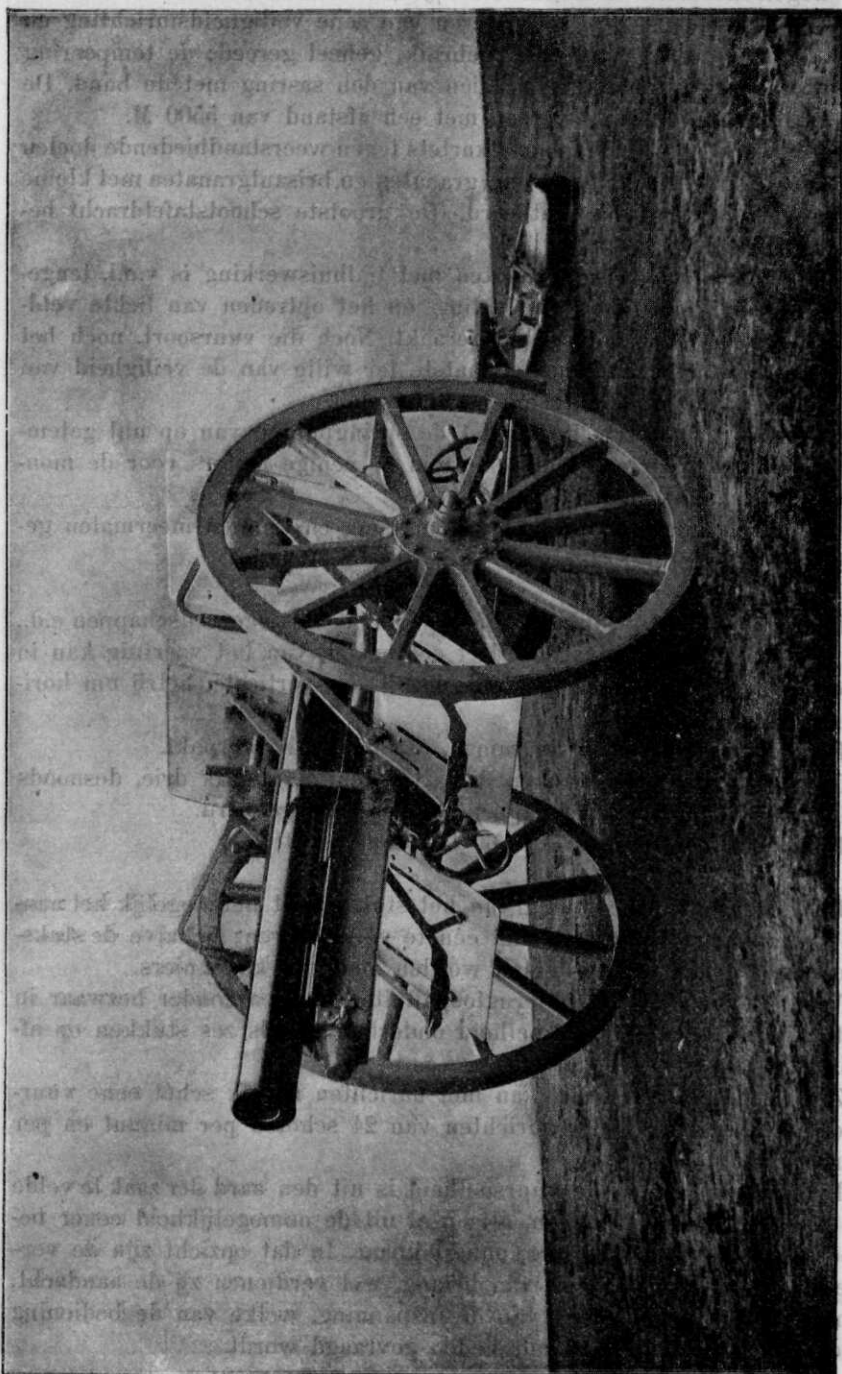
Ter linkerzijde van den trog is eene zitplaats voor den richter, c.q. tevens aftrekker, bevestigd. Deze blijft gedurende het vuur op die zitplaats en wordt door eene zijleuning aan de bovenaffuit beschermd tegen aanraking door het achteruitlopende kanon.

Op de as zijn zitplaatsen aangebracht. Desverkiezende kunnen ook driedeelige stalen schilden als zoodanig bij het rijden dienst doen. De schilden verlenen bescherming tegen infanterievuur, afgegeven tot op een afstand van 400 M. Deze schilden wegen nog niet 50 KG.

Eene rijrem is met het oog op onze terreinen niet noodig. Evenmin radschoenen met sporen om het zijdelingsche uitwijken van de affuit tegen te gaan, want de onderaffuit staat onder het vuur ook zonder dat hulpmiddel stil.

Als *munitie* worden te velde uitsluitend granaatkartetspatronen medegevoerd. De vorderingen der techniek, in het bijzonder wat de hulzenfabricage betreft, maken het mogelijk, zonder nadeel eenheidspatronen te gebruiken.

De stalen granaatkartets van 6 KG. bevat 270 kogels van 11 gram;

Krupp's snelvuurveldkanon van 7,5 c.M. L/80 op kanonterugloopapparaat met aszittplaatsen tevens schilden; de schilden in marschstelling.

het kogelrendement is derhalve 50 %. De dubbelwerkende aluminiumbuis is, behoudens het verwijderen van eene veiligheidsinrichting en c.q. het tempeeren voor het gebruik, geheel gereed; de tempering wordt verkregen door het draaien van den sasring met de hand. De grootste brandtijd komt overeen met een afstand van 5500 M.

De uitwerking van de granaatkartets tegen weerstandbiedende doelen is dermate krachtig, dat gewone granaten en brisantgranaten met kleine vulling kunnen worden ontbeerd. De grootste schootstafeldracht bedraagt 6400 M.

Het gebruik van brisantgranaten met tijdbuiswerking is v.n.l. tengevolge van de moeilijke vuurleiding en het optreden van lichte veldhouwitsers op den achtergrond geraakt. Noch die vuursoort, noch het gebruik van mijngranaten, het laatste ter wille van de veiligheid van den eigen troep, wordt algemeen aanbevolen.

Kartetsen zijn overbodig, omdat de springpunten van op nul getempereerde granaatkartetsen met zekerheid op eenige meters voor de monding van het stuk liggen.

De hulzen zijn vervaardigd van messing en kunnen meermalen gebruikt worden. ¹⁾

De *voorwagen* van stuk en caisson kan, behalve gereedschappen e.d., 40 of 44 ladingen bevatten. Het achtervlak van het voertuig kan in twee deelen worden opengeklept, hetzij om verticale, hetzij om horizontale scharnieren.

De ladingen worden òf in ramen, òf in manden verpakt.

Op den voorwagen kunnen behalve den mantelzak drie, desnoods zelfs vier bedieningsmanschappen worden medegevoerd.

De *caisson-achterwagen* kan 60 ladingen bevatten.

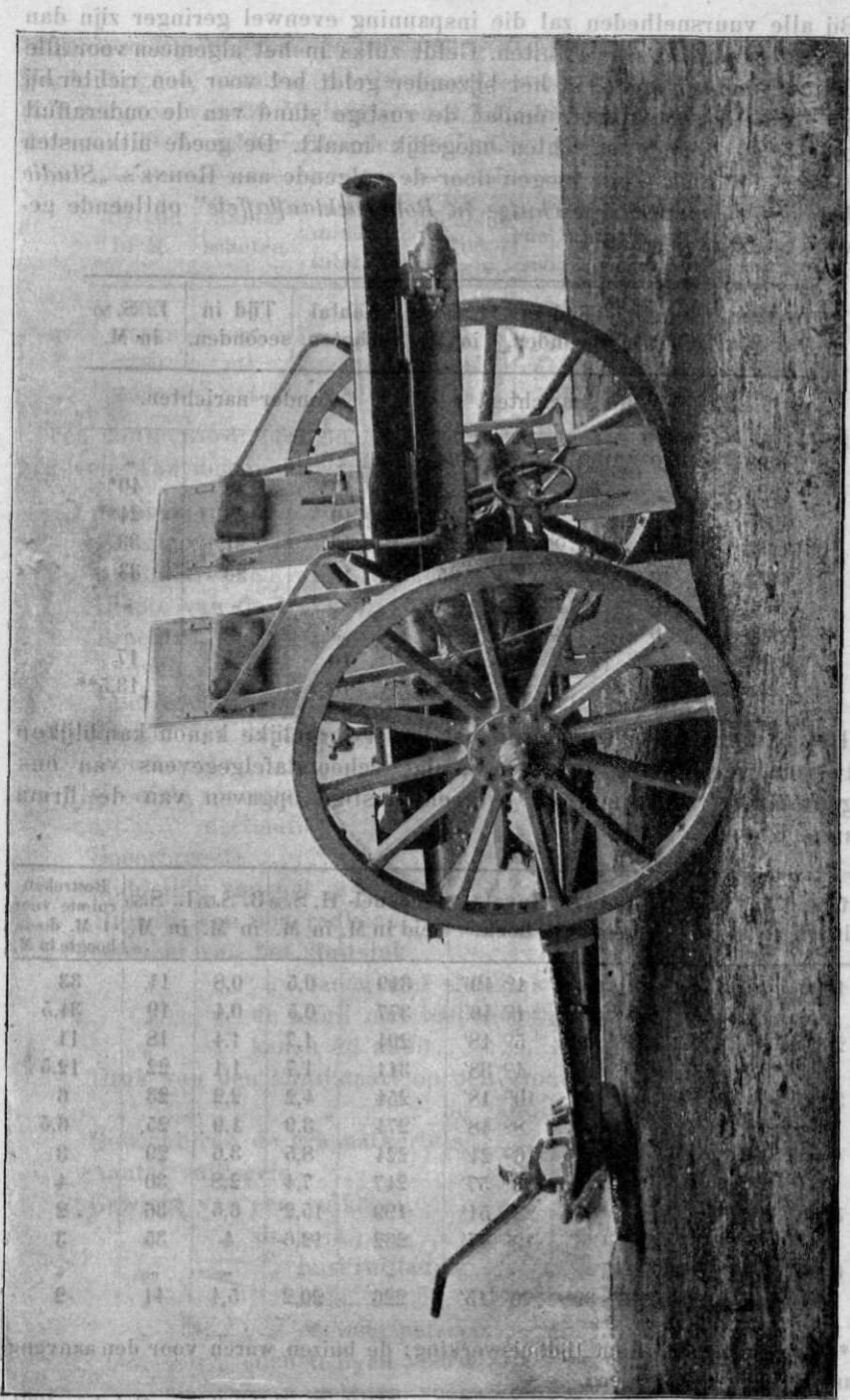
De gemakkelijke bediening van het stuk maakt het mogelijk het aantal bedieningsmanschappen met één te verminderen; behalve de stukscommandant kan zelfs volstaan worden met vier kanonniërs.

Vier stukken op kanonterugloopaffuiten kunnen zonder bezwaar in batterijvuur dezelfde vuursnelheid onderhouden als zes stukken op affuiten met veerende spoor.

Zeer geoefend personeel kan met narichten na elk schot eene vuursnelheid van 21, zonder narichten van 24 schoten per minuut en per stuk bereiken.

Eene dusdanige-groote vuursnelheid is uit den aard der zaak te veld in algemeenen zin genomen, alleen al uit de onmogelijkheid eener behoorlijke munitie-aanvulling, onbereikbaar. In dat opzicht zijn de vermelde cijfers dan ook niet van belang, wel verdienen zij de aandacht, omdat zij een beeld geven van de inspanning, welke van de bediening onder verschillende omstandigheden gevraagd wordt.

¹⁾ Vergelijk overigens WILLE: FRIED. KRUPP's Schnellfeuer-Feldkanone C/1899.

Krupp's snelvuurveldkanon van 7,5 c.M. L/30 op kanonterugloopafuit met asziplaatzen tevens schilden; de schilden in gevechtsstelling.

Bij alle vuursnelheden zal die inspanning evenwel geringer zijn dan bij de niet-hydraulische affuiten. Geldt zulks in het algemeen voor alle bedieningsmanschappen, in het bijzonder geldt het voor den richter bij zeer groote vuursnelheid, omdat de rustige stand van de onderaffuit doorschieten zonder narichten mogelijk maakt. De goede uitkomsten van een dergelijk vuur mogen door de volgende aan ROHNE'S „*Studie über die Schnellfeuergeschütze in Rohrrücklauflaffete*” ontleende gegevens worden gestaafd.

Afstand in M.	Aantal schoten.	Tijd in seconden.	L. S. ⁵⁰ in M.	Aantal schoten.	Tijd in seconden.	L. S. ⁵⁰ in M.
	Met narichten.			Zonder narichten.		
1796	10	31	38	"	"	"
1824	"	"	"	10*	28	40*
1925	"	"	"	10	28	24**
1950	10	25	30	10	21	33
1950	10	26	35	10	23	33
2000	10*	33	42*	"	"	"
2000	10*	33	54*	"	"	"
2133	"	"	"	10	25	17
3460	10	34	22,5	10	24	13,5**

Het ballistisch vermogen van het onderwerpelijke kanon kan blijken uit eene vergelijking tusschen eenige schootstafelgegevens van ons tegenwoordig veldkanon en overeenkomstige opgaven van de firma FRIED. KRUPP.

Afstand in M.	Vuurmond.	Richt-hoek.	Invals-hoek.	Eindsnelheid in M.	H. S. ⁵⁰ in M.	B. S. ⁵⁰ in M.	L. S. ⁵⁰ in M.	Bestreken ruimte voor 1 M. doel-hoogte in M.
1000	8 cM. St.	1° 24'	1° 49'	349	0,5	0,8	14	33
	7.5 cM.	1° 21'	1° 40'	377	0,5	0,4	19	34,5
2000	8 cM. St.	3° 36'	5° 18'	294	1,7	1,4	18	11
	7.5 cM.	3° 18'	4° 38'	311	1,7	1,1	22	12,5
3000	8 cM. St.	6° 42'	10° 18'	254	4,2	2,2	23	6
	7.5 cM.	5° 54'	8° 48'	274	3,9	1,9	25	6,5
4000	8 cM. St.	10° 33'	16° 21'	224	8,5	3,6	29	3
	7.5 cM.	9° 3'	13° 57'	247	7,4	2,8	30	4
5000	8 cM. St.	15° 6'	22° 51'	199	15,2	6,5	36	2
	7.5 cM.	12° 36'	19° 47'	232	12,6	4	35	3
6000	8 cM. St.	"	"	"	"	"	"	"
	7.5 cM.	16° 39'	26° 15'	226	20,2	5,4	41	2

*) Granaatkartets met tijdbuiswerking; de buizen waren voor den aanvang van het vuur getempeerd.

**) Blijkens eene opgave in de „*Revue Militaire Suisse*” van October 1901 bedroeg de B. S.⁵⁰ resp. 1,7 en 1,4 M.

Ter beoordeeling van de uitwerking der granaatkartets diene de volgende opgave, waarbij wordt aangeteekend, dat het doel bestond uit drie schijven van 30 M. lengte en 2,7 M. hoogte, op onderlinge afstanden van 20 M. achter elkander geplaatst.

Afstand in M.	Aantal schoten.	Ge- middeld interval.	Ge- middelde spring- hoogte.	Goede treffers per schot in:			Totaal.
				de 1e schijf.	de 2e schijf.	de 3e schijf.	
1500	15	23	2,7	107,5	120,3	80,8	308,6
1500	15	21	3	78,9	133	85,9	297,7
3580	14	37	8,8	57,5	51,7	41,1	150,1
3580	14	52	11,4	32,7	40,5	30,7	104

Ten slotte wordt hier nog eene verzameling van de meest belangrijke gegevens van den onderwerpeliiken vuurmond gegeven.

Kaliber van den vuurmond.....	7,5	cM.
Lengte " " "	30	kaliber.
Aantal trekken.....	28	
Diepte van de trekken.....	0,075	cM.
Breedte " " "	0,592	"
Aanvangspoed.....	50	kaliber.
Eindspoed.....	30	"
Lengte van de richtas.....	1	M.
Vuurhoogte.....	0,99	"
Grootste elevatie.....	16°	
" declinatie	8°	
Spoorbreedte	1,48	M.
Middellijn van het rad.....	1,3	"
Breedte van den radband.....	7	cM.
Gewicht van het sluitstuk.....	28,5	KG.
" " " kanon met sluitstuk	375	"
" " de affuit met toebehooren	575	"
" " kanon en affuit.....	950	"
Druk van den affuitstaart op den grond...	75	"
" " " " " de affuithaak	65	"
Gewicht van de granaatkartets	6	"
Aantal vulkogels.....	270	
Gewicht van een vulkogel.....	11	G.
" " de buis.....	0,29	KG.
" " " buskruitlading.....	0,445	"
" " " huls.....	1,108	"
" " " eenheidspatroon.....	7,62	"
" " den ledigen voorwagen circa	400	"
" " " geladen voorwagen "	750	"
" " " het opgelegde stuk "	1700	"
Aanvangssnelheid	500	M.

Verheffingshoek.....	+ 2'
Grootste brandtijd van de buis op.....	5500 M.
schootstafeldracht.....	6400 „
„ vuursnelheid per minuut.....	24 schoten.

Eene aandachtige lezing van het vorenstaande toont aan, dat het inderdaad gelukt is een deugdzaam hydraulisch systeem te construeeren, dat binnen de gewichtsgrenzen valt van de bestaande ballistisch gelijkwaardige onveerkrachtige stelsels.

De in den aanvang van dit opstel aangehaalde woorden van RÖHNE worden door ons dan ook in beginsel geheel onderschreven. Het is niet langer de vraag: *of*, maar *wanneer* de hydraulische affuit algemeen zal worden ingevoerd. De technische volmaking van het gelede stelsel is in het afgelopen jaar dermate gevorderd, dat dit *wanneer* thans nagenoeg uitsluitend beheerscht wordt door het oordeel over de „Kriegsbrauchbarkeit“, de geschiktheid voor den dienst te velde c. q. na een veeljarig gebruik in vreedetijd.

Het onderzoek daarvan, hetwelk uit den aard der zaak geen wiskunstig zekeren uitslag kan opleveren, moet zoo scherp mogelijk worden ingesteld.

De officieren, die er mede belast zijn, kunnen, bij wijze van spreken, niet genoeg doordrongen zijn van de waarheid, dat het hier eene verwaarloozings-, eene geweldproef geldt. Hoe meedoogenloozter de affuitage wordt bejegend, des te meer zal de beproeving aan haar doel beantwoorden, met des te meer vertrouwen zal met het goed gekeurde materieel ten strijde kunnen worden getrokken.

Het gaat hier om eene uitgave van millioenen, voor het vaderland van het hoogste belang en alleen dan te verantwoorden, wanneer inderdaad het beste wordt aangeschaft, dat in de naaste toekomst verkrijgbaar is.

Dat geluk was ons deel, toen in het jaar 1880 op voorstel van den Minister REUTHER het bestaande veldkanon werd ingevoerd, hetwelk vele jaren aan de spits stond van de in Europa in dienst gestelde veldvuurmonden. Dat ook de eerlang te verrichten keuze eene goede zal zijn, waarborgt ons het verleden en de persoonlijkheid van den tegenwoordigen Minister van Oorlog.

Moge het komende kanon zijne oorlogsbruikbaarheid nimmer behoeven te toonen, doch, wanneer het zijn moet, dat de stem van het Nederlandsche geslacht dan hoog boven die van 's vijands stalen monden uitklinke!

aanvraag...
 300
 1700
 750
 400
 782

Een defensie-program van W. M. ENGELBERTS en A. E. REDELÉ.

Wanneer wij voor den inhoud van deze brochure een oogenblik de aandacht van de lezers van „De(n) Militaire(n) Spectator” verzoeken, dan beoogen wij daarmede alleen een paar vragen te stellen, welke bij het doorlezen daarvan zich aan ons opgedrongen hebben. De denkbeelden, welke door de Heeren Schrijvers verkondigd worden, staan toch in bijna elk opzicht zoo lijnrecht tegenover de onze, dat eene bespreking dier denkbeelden tot in bijzonderheden ons veel verder zou voeren, dan ons door de practische beteekenis van hun geschrift gerechtvaardigd zou voorkomen.

1. Hebben de Heeren wel een juist inzicht in de opleiding der manschappen bij de drie hoofdwapens?

Dit valt, naar onze meening, te betwijfelen, omdat zij blijkbaar niet inzien, dat bij de oefening der miliciens de *gezamenlijke* oefening de hoofdzak, de *individueele* oefening — het eigenlijke recrutentijdperk — daarentegen slechts het middel is om den man die geoefendheid te verleen, welke hem in staat stelt aan de gezamenlijke oefeningen met vrucht deel te nemen. Deze omstandigheid is oorzaak, dat men hen, die reeds eene zekere mate van individueele geoefendheid bezitten, wel later in het verband kan laten treden, althans binnen zekere grenzen, doch dat men niet de voor eerste-oefening onder de wapenen zijnden op ongelijke tijdstippen met groot verlot kan laten vertrekken. Dat dit laatste de bedoeling der H.H. Schrijvers is, blijkt bijv. uit de volgende zinsneden:

„Verblijven bij éézelfde korps alle dienstplichtigen evenlang in de kazerne voor eerste-oefening, betreden en verlaten zij de kazerne gelijktijdig, dan zijn er onder hen, die te lang of te kort geoefend zijn”; en verder:

„Geen loven of bieden heeft meer plaats, zonder reëlen ondergrond voor het aantal maanden duur van het eerste-oefeningstijdperk, doch de duur wordt bepaald naar den graad van geoefendheid van elk man op grond van waargenomen feiten”.

Bij het voorstaan van een verschillend tijdstip van vertrek voor de onderscheidene manschappen, verliest men uit het oog, dat — na de recrutenoefening — de oefeningen *in de verschillende verbanden* (van af de compagnie, het eskadron, de batterij) geleerd moeten worden en daartoe noodzakelijkerwijze een verband moet aanwezig zijn. Daarbij

moet dus noodwendig een voor allen geldend programma worden afge-
werkt, waarbij sommigen bij hunne lotgenooten wat vóór, anderen wat
achterlijk zullen zijn, doch waarbij men zich onvermijdelijk moet regelen
naar de middelmaat.

Het heeft ons getroffen, dit zij in het voorbijgaan opgemerkt, dat
door deze Heeren een tijdvak van 3 jaren voor de vóóroefening gesteld
wordt. Gedurende dezen tijd moet dan echter wel weinig ernstig ge-
oefend worden, als men deze periode plus een zekeren eerste-oefenings-
tijd vergelijkt met den eerste-oefeningstijd van slechts 8½ maand,
welke voor totaal-ongeoefenden geldt.

2. Kunnen op te richten(?) vakscholen voor landbouw en koetsiers-
bedrijf dienstbaar worden gemaakt aan voorbereidend lokaal militair
onderricht ten behoeve der bereden wapens?

Of kan het rijkunstig onderwijs, dat des winters aan niet-bereden
officieren wordt verstrekt, daaraan niet dienstbaar worden gemaakt?

Het stellen van deze vragen is vermoedelijk wel voldoende, om iedere-
een — behalve de Heeren Schrijvers, die hiervan wel verwachtingen
koesteren — te doen inzien, dat wanneer men zich op practisch terrein
blijft bewegen, het antwoord daarop beslist ontkennend moet luiden.
Op deze vakscholen, aangenomen dat zij eenmaal opgericht zullen wor-
den, zou natuurlijk geen sprake kunnen zijn, van het geven van zoo-
danig rijkunstig onderwijs, dat de bereden wapens hierdoor gebaat
zouden kunnen worden, omdat de grondslag, waarop dit onderwijs zou
berusten, een geheel andere zou zijn dan die, waarop het militair rij-
kunstig onderwijs gevestigd moet wezen. Voorts weet iedereen, die wel
eens wat met de bereden korpsen uitstaande heeft gehad, hoe bezwaar-
lijk het thans vaak reeds is, tijd te vinden, waarin de manèges ten
behoefte der onbereden wapens opengesteld kunnen worden. Bovendien
nog tijd, paarden en personeel ten behoeve der vóóroefeningen beschik-
baar te stellen, is, men kan dit zonder opzettelijk onderzoek verzekeren,
niet mogelijk.

3. Hebben de Heeren wel een juist inzicht in de eischen, welke aan
de practische geschiktheid van officieren en kader gesteld, en in de
wijze, waarop deze onderhouden moet worden?

En hebben zij een goed begrip omtrent het opleiden van militie-kader?

Ook dit valt te betwijfelen, omdat zij het kader alleen willen bezigen
voor de oefening der op ongeregelde tijden komende en gaande miliciens
en zij, na afloop van hetgeen in hun stelsel niet meer dan individueele
oefening is, de kazerne willen sluiten. Theoretisch onderricht moet dan
in de practische oefening van officieren en kader voorzien; opleiding
van militie-kader geschiedt zeker langs denzelfden weg. Dat bij een
dergelijk stelsel de deugdelijkheid der hoogere en lagere aanvoering
onmogelijk, ook maar aan de meest bescheiden eischen zal kunnen
voldoen, zal aan geen redelijken twijfel onderhevig zijn voor hem, die

de hooge eischen kent, welke aan die aanvoering in oorlogstijd gesteld moeten worden. De bruikbaarheid van het leger voor oorlogsdoeleinden — het doel, dat men toch in elk stelsel moet nastreven — zal niet alleen niet meer gewaarborgd zijn, zij zal niet meer bestaan.

De aanhaling uit: de „Regeling der instructie, enz., bij de regimenten infanterie” (1901) omtrent de oefening van het blijvend gedeelte, is uit haar verband gerukt. Onder het 1^e tijdperk leest men nl.: „Voor zooverre de aard eener voormiddag-oefening daartoe aanleiding geeft, kan de Bataljonscommandant bepalen, dat de... manschappen van oudere lichtingen van het bataljon allen aan een der compagnieën worden toegevoegd”. Hieruit te besluiten, dat het blijvend gedeelte na Februari gezamenlijk met de jongste lichting oefent, schijnt ons wel wat gewaagd toe. De opmerking doet overigens weinig ter zake, daar het van algemeene bekendheid is, dat het doel, waarmede het blijvend gedeelte in het bedoelde tijdvak onder de wapenen gehouden wordt, volstrekt niet in de eerste plaats zijne oefening beoogt. Wij wijzen er bijv. hieronder nog op, hoe in deze periode manschappen voor kazernedienst noodig zijn, die in het belang van de oefening der jonge lichting daaruit niet genomen mogen worden, zoodat alleen reeds uit dien hoofde een blijvend gedeelte noodig zou zijn.

4 Toonen de Heeren een goed inzicht te hebben in de wijze van opleiding der recruten, waar zij aan deze aanvankelijk een privaat en later een klassikaal karakter toekennen, in dier voege dat deelneming aan kazernediensden gedurende de eerste periode van den oefeningstijd geen bezwaar voor de opleiding heeft?

Wij moeten dit alweder betwijfelen, omdat de eerste opleiding, al beoogt men daarmede individueele geoefendheid als voorbereiding der gezamenlijke oefening, zeer zeker klassikaal is en het telkenmale onttrekken van miliciens aan dit onderricht, ten behoeve van den kazernedienst, dus voor de opleiding hoogst bezwaarlijk wordt, ja, deze feitelijk onmogelijk maakt.

Wij wagen nog de vraag: of uitbreiding van het niet-strijdend (burger-) gedeelte en van rijks- en gemeentepolitie ten behoeve van den wachtdienst, zooals door de Heeren in overweging gegeven wordt, geen geldelijke offers vergt?

Hebben de Heeren voorts een juist begrip van het nut der inspectiën, voor het zoo hoog noodige aanleeren van orde, netheid en zorg voor kleeding, wapens en uitrusting, waar zij voorstellen het aantal dezer te verminderen?

5. De Heeren stellen voor de Vestingwet in te trekken; zij verzuimen echter aan te geven wat daarvoor in de plaats moet komen, iets dat volgens sommige plaatsen van hun betoog ook hun noodzakelijk schijnt voor te komen, o.a. waar van het harmonisch verband tusschen leger, vloot en vestingstelsel gesproken wordt. Andere plaatsen doen hieraan

intusschen weder twijfelen, bijv. waar gezegd wordt: „Wordt de Vestingwet ingetrokken en aan het personeel, dat bij den aanleg van versterkingen werkzaam is, den bouw van kazernes opgedragen, dan geeft de legering van het verhoogde militie-contingent geen aanleiding tot verhooging van het oorlogsbudget”.

Hebben de Heeren eenig besef van den arbeid, die door de Ministers van Oorlog en van Marine en door het personeel hunner Departementen wordt verricht, waar zij, „en passant” in een paar regels, niet alleen sameensmelting dezer ministeries voorstellen, doch daarvan nog het beschikbaar komen van personeel voor andere diensten verwachten?

7. De Heeren achten het afkeurenswaard om het behoud onzer koloniën te zoeken in een standhouden op Java en daar onze krachten te concentreeren. Wij zouden het niet minder afkeurenswaard achten, indien men het behoud onzer koloniën trachtte te verzekeren door de beschikbare, heusch niet onbepaalde, strijdmiddelen over het uitgestrekt gebied onzer koloniën te verspreiden.

Eene beschermde operatiebasis moet h. i. aanwezig zijn, van waaruit de vloot slag- en gevechtsvaardig kan worden gehouden. Waar de Regeering echter tot de versterking van twee belangrijke havenplaatsen overgaat, ten einde den vijand het zonder slag of stoot bezit nemen daarvan te beletten, en daardoor tevens in zekeren zin tot de inrichting van eene dergelijke operatiebasis overgaat, treft haar het verwijt der Heeren, dat zij eene reeds lang veroordeelde magazijns-strategie toepast.

Dat, zooals de Heeren meenen, splitsing der zeemacht in eene Nederlandsche en eene Oost-Indische tot bezuiniging zou kunnen leiden, kunnen wij, op grond van de verschillende mededeelingen der Regeering ten aanzien van de vlootplannen, niet onderschrijven; de kosten van het personeel, en uit den aard der zaak ook die voor het materieel, zouden daardoor waarschijnlijk zeer toenemen.

8. Hebben de Heeren een juist begrip van den werkkring van een Departement van Arbeid en Nijverheid, waar zij aan dit departement de leiding willen toevertrouwen van de fabrieken van oorlogsmaterieel ten behoeve van leger en vloot?

De critiek, op de bestaande werkplaatsen voor oorlogsmaterieel uitgeoefend, heeft bij ons de vraag doen rijzen of de Heeren omtrent inrichting en wijze van werken dier fabrieken wel geheel op de hoogte zijn; eene vraag, die wij voorloopig ontkennend beantwoorden.

Wij zouden voorts meenen, dat, wanneer men het economisch standpunt voorop stelt, men veeleer zou moeten streven naar beperking der Rijkswerkplaatsen dan naar uitbreiding daarvan, in dier voege, dat, zooals de Heeren aangeven, ook materieel aan provinciale- en ge-

meentebesturen door die werkplaatsen zou moeten worden geleverd. Dit plan dunkt ons al heel weinig doordacht. Alleen daar, waar de noodzakelijkheid daartoe in het belang van 's Lands dienst dwingt, moet het Rijk in concurrentie treden met de particuliere industrie. Ook meenden wij, dat deze laatste het aan „proefnemingen en onderzoekingen van allerlei aard op het gebied van nijverheid” niet liet ontbreken, getuige den grooten vooruitgang, waarop de industrie kan bogen. Dergelijke „uferlose” proefnemingen, met het doel de nationale nijverheid te bevorderen, aan een Rijksinstituut op te dragen, achten wij ten hoogste onpractisch.

Het door de Heeren voorgestane stelsel van uitbesteding van herstellingen bij de korpsen tegen een vast bedrag per man en per dag aan vak- en ambachtsscholen, zou wellicht in het belang van de laatste, zeer zeker niet in dat van de eerste, alsmede van een zuinig beheer zijn, afgezien van andere bezwaren, die de deugdelijkheid van de te verrichten herstellingen in de waagschaal zouden kunnen stellen.

Het te velde te werk stellen van ambachtslieden uit de militie, alleen op grond van het feit, dat deze in het burgerleven in een of ander bedrijf werkzaam zijn, geeft o. i. weinig zekerheid, dat deze herstellingen naar den eisch zullen worden verricht. Men verlieze niet uit het oog, dat alleen reeds de leeftijd der militieplichtigen oorzaak kan zijn, dat zij nog volstrekt niet onder de bekwame handwerkslieden gerangschikt kunnen worden.

9. Het wapen der genie, dat volgens blz. 21 der brochure kazernes moest bouwen, moet volgens blz. 38 daarvan ontheven worden en deze arbeid mede aan het Departement van Arbeid en Nijverheid worden opgedragen; deze maatregel: „gaf voorts aan de zoo hoog noodige reorganisasie van het wapen der genie met zijn te veelzijdigen werkkring „een duw in de goede richting”. Men ziet hoe tusschen deze 17 bladzijden „les idées marchent”. Eerlijk gezegd, *duwen* de Heeren ons wel wat erg veel; met het omverstooten van al het bestaande — rijp en groen — ruimt men wel veel weg, doch stelt daarvoor nog niet iets bruikbaar in de plaats.

10. Verpleging van zieken en gewonden van leger en vloot hoort, volgens de Heeren, onder het beheer van het Departement van Binnenlandsche Zaken; het voorzien in de voeding moet worden opgedragen aan kookscholen en gemeentelijke inrichtingen, vermoedelijk onder een Departement van Kookkunst.

Wat er in oorlogstijd zal gebeuren, als bij het militair personeel zelfs de meest elementaire begrippen omtrent legerziekten, oorlogschirurgie, verplegingsdienst, enz., enz., zijn verloren gegaan, melden de Heeren niet, om van de bezwaren, verbonden aan eene goede contrôle in het belang van de verantwoordelijkheid der militaire autoriteiten en van het materieel welzijn hunner ondergeschikten in vredestijd niet te gewagen.

11. Het onttrekken van de militaire rechtspraak aan het militair gezag wordt in enkele regels bepleit en wel in hoofdzaak: „omdat wij in de burger-jurisdictie een gezonde contrôle zien op het militair huis-houden en op het oorlogsschip”. De contrôle dus in beginsel opgedragen aan hen, die, althans niet onmiddellijk, tot contrôleeren bevoegd zijn; de belangen der militaire instellingen, welke met eene goede jurisdictie zoo nauw samenhangen, opgeofferd aan zucht naar contrôle! Wat een verwarring van begrippen!

Wij hebben de denkbeelden van de Heeren ingevolge het verzoek, dat zij op de laatste bladzijde hunner brochure tot elken lezer richten, onbevangen overwogen; wij waardeeren de bedoeling, die bij hun arbeid voorzat; wij gelooven gaarne, dat zij het goede beoogen, doch wij verwijzen hunne voorstellen voorloopig naar de Kookschool, omdat zij in de hoogste mate ongaar zijn. De oorzaak van dit verschijnsel is o. i., dat de Heeren zich gewaagd hebben op verschillend gebied, waarop zij onvoldoende tehuis zijn om als voorlichters te mogen optreden. Wanneer zij daarbij, in stede van, gedragen door hunne phantasie, met geweldige sprongen de hindernissen te nemen, die op den weg naar hun einddoel — hun program — lagen, dien weg kalm hadden afgeschreden, zich daarbij nauwgezet rekenschap hadden gegeven van de eischen der werkelijkheid en bovenal deze eischen nauwkeurig hadden omschreven, dan zouden zij meer oog voor die practisch onoverkomelijke hinderpalen gehad hebben en wellicht niet vervallen zijn in de thans begane fout van het onbereikbare te willen bereiken en.... als bereikbaar voor te stellen. Daardoor hebben zij hun doel gemist, want in plaats van het nut te brengen, dat zij beoogen, stichten zij kwaad, omdat, vooral onder de niet-deskundigen, maar weinigen zulk ongaar voedsel kunnen verdragen, zonder ons de schadelijke gevolgen van geestelijke indigestie te doen aanschouwen.

Wat er in het algemeen zal gebeuren als bij het militair personeel zels de meest elementaire begrippen omtrent bezwaarschriften, oorzaken, verpleging, enz. zijn verloren gegaan, toelien de Heeren niet om van de bezwaarschriften een goede contrôle in het belang van de verpleging af te leiden, zoudt men van het nu te veel te veel weet, doch staat dan voort nog niet te is groot — trunt met wel veel weet, doch staat dan voort nog niet te is wat erg veel; met het universiteits- van in het bestaande — rijt op zels * * *

10. Verpleging van zieken en gewonden van tegenwoordige tijden volgens de Heeren, onder het beheer van het departement van Binnenlandsche Zaken; het voorzeten in de voeding moet verthen opgedragen aan de kookscholen en gemeentelijke instellingen, vermoedelijk onder een De partment van Kerkzaken, maar ook naar de Heeren, de kookscholen.

Wat er in het algemeen zal gebeuren als bij het militair personeel zels de meest elementaire begrippen omtrent bezwaarschriften, oorzaken, verpleging, enz. zijn verloren gegaan, toelien de Heeren niet om van de bezwaarschriften een goede contrôle in het belang van de verpleging af te leiden, zoudt men van het nu te veel te veel weet, doch staat dan voort nog niet te is groot — trunt met wel veel weet, doch staat dan voort nog niet te is wat erg veel; met het universiteits- van in het bestaande — rijt op zels * * *

Het veldgeschut met vuurmondterugloop contra het veldgeschut met affuiterugloop.

Naar het voorbeeld van Frankrijk en Duitschland is de verwapening der veldartillerie van de verschillende Europeesche legers thans algemeen ter hand genomen. Enkele Staten namen reeds een beslissing, het meerendeel wacht de uitkomsten af van voorgenomen of in gang zijnde proeven. Eén Staat, met name Duitschland, ziet zich genoodzaakt het nauwelijks ingevoerde veldgeschut, het materieel C. 96, belangrijk te wijzigen en wel, wat het affuistelsel betreft, in overeenstemming te brengen met het in Frankrijk gehuldigde systeem.

Te onzent zijn de proeven, die, evenals in Zwitserland, afgelopen schenen, weder hervat. Wij verheugen ons hierin, waar wij steeds overtuigd zijn geweest, dat het affuistelsel, hetwelk hier te lande de meeste aanhangers telde — namelijk de affuit met veerende staartspoor —, niet het materieel kon zijn, waarin men zijn wenschen bevredigd zou zien. Thans gaan wij een stap verder en wagen de voorspelling, dat onze veldartillerie binnenkort bewapend zal zijn met een hydraulische affuit, een affuit dus, die aan den vuurmond op zichzelf een langen terugloop toelaat. Dit laatste karakteriseert het stelsel; of de voorbrenger een veer dan wel een pneumatische inrichting is, vormt daartegenover een punt van ondergeschikt belang, te meer waar de fabrikant, die in staat is een deugdelijke pneumatische inrichting te construeeren, met belangrijk minder moeite een veerenden voorbrenger kan aanbrengeu.

Zoo zullen dan weldra de drie meest geroemde stelsels op onzen bodem om den eerepalm wedijveren. KRUPP, SCHNEIDER en EHRHARDT zullen in het strijdperk treden en wij mogen verwachten, dat de beslissing eerst zal vallen na een zoo volledig mogelijke, nauwgezette beproeving. Wij hopen, dat het Legerbestuur termen zal vinden om het verslag der betrokken Commissie te doen openbaar maken tot leering van den artillerie-officier en tot voorlichting van hen, die omtrent de beschikbaarstelling van de gelden, noodig voor de aanschaffing van het nieuwe materieel, zullen hebben te beslissen. Inderdaad geldt het toch in dezen een nationaal belang; immers, millioenen zullen gevraagd worden en het hiervoor te verkrijgen materieel zal den karakterstempel drukken op onze veldartillerie, op dat zoo gewichtige deel van het leger alzoo, dat een integreerenden factor vormt onder de elementen, waarop 's lands weerbaarheid steunt. Wij vleien ons, dat de Volksvertegenwoordiging, over-

tuigd van de noodzakelijkheid der onderwerpelijke verwapening en doordrongen van den ernst, waarmede de betrekkelijke proeven zullen zijn genomen, niet zal aarzelen de aangevraagde bedragen te voteeren. Welk stelsel triumfeert, zal der Volksvertegenwoordiging uit den aard der zaak onverschillig zijn, maar zij dient met zekerheid te weten, dat het voorgestelde materieel het meest voortreffelijke is onder de bestaande constructiën.

Het veldgeschutvraagstuk heeft in den boezem van het artilleriekorps een hevigen strijd doen ontbranden, een strijd, waarin men zich zelfs niet heeft ontzien — jammer genoeg! — tot het wapen der verdachtmaking zijn toevlucht te nemen. De voorstanders van het thans meer en meer aanhangers winnende stelsel met vuurmondterugloop hebben het vaak moeten ontgelden; blijkbaar zonder het gewenschte resultaat. Wel verre toch van deze strijders voor hunne overtuiging, voor het ernstig gevoeld belang van een hun dierbaar wapen, van leger, van vaderland, te ontmoedigen of vrees aan te jagen, hebben deze terecht begrepen, dat het wapen der verdachtmaking alleen past in de handen van hen, die den kamp met open vizier niet durven of wellicht te eenen male niet kunnen aanvaarden. De heftige aanvallen, zelfs op den persoon van den voorstander van het zoeven genoemde stelsel, waren dan ook voor hem, die den strijd van uit een onpartijdig standpunt had gevolgd, een stellig bewijs, dat een kentering in de opvatting van velen aanstaande was.

Ter bevestiging van hetgeen wij hiervoren aanvoerden, veroorloven wij ons enkele grepen te doen uit de vele geschriften, die ter zake het licht zagen. Daarbij zij op den voorgrond gesteld, dat het in het buitenland gebruikelijk is, dat zelfs zeer hoog geplaatste personen hunne zienswijzen omtrent aanhangige vraagstukken in de voornaamste dagbladen openbaar maken, een wijze van doen, die hier te lande slechts bij uitzondering wordt gevolgd.

Zoo eindigt dan de Zwitsersche Kolonel AFFOLTER, die in dezen geschutstrijd een zoo schitterend figuur heeft gemaakt, zijn artikel in de „Züricher Post“ van 20 Maart jl., getiteld „Meine Ansicht über die Geschützfrage“ — een krachtig pleidooi voor het stelsel met vuurmondterugloop — met de volgende mededeeling:

„Es ist in einigen Blättern der Verdacht ausgesprochen worden, die „Opposition gegen das vom Kommission und Bundesrat gewählte Modell „KRUPP entstamme der Konkurrenz oder werde wenigstens von ihr „unterstützt. Ob man der Kommission oder dem Bundesrat einen Gefallen erweist, wenn man den Kampf auf dieses Gebiet hinüberspielt? „Unsere Ausführungen dürften zeigen, dass die Opposition sich auf genügend sachliche Gründe stützen kann; um aber jeden Zweifel zu „beseitigen, erkläre ich, dass es mir und Denen, die mit mir Zuwarten „empfehlen, ganz gleichgültig ist, welcher Firma es gelingt, ein nach „allen Richtungen brauchbares, auf absehbare Zeit den Ansprüchen

„genügendes Modell herzustellen. Ob KRUPP, ob EHRHARDT, ob SCHNEIDER — der Name thut nichts zur Sache; nur darauf kommt es an dass „man nicht einen überstürzten Entscheid trifft“.

Genoodzaak te zijn eene dergelijke verklaring af te leggen, maakt een pijnlijken indruk en men vraagt zich onwillekeurig af, of hier geen sprake zou zijn van het vertrouwen, dat, volgens het bekende spreekwoord, door den waard in zijn gasten wordt gesteld.

Het mag zeker eenige verwondering wekken, dat genoemde Kolonel AFFOLTER, die een noodlottige beslissing heeft weten te verhoeden en die getoond heeft een eerste artilleristische autoriteit te zijn, geen zitting heeft verkregen in de Commissie, die het door hem aangeprezen affuitstelsel nader had te onderzoeken.

De verdachtmaking van de voorvechters voor het geschutstelsel met vuurmondterugloop heeft niet nagelaten te reageren. Dit moge blijken uit den inhoud van het volgende artikel, onlangs verschenen in het Zwitsersche blad „Volksrecht“ en in andere bladen overgenomen:

„Es ist recht merkwürdig und muss jedermann auffallen, das in dem „jeningen Teil der Schweizerischen Presse, in welchem vor 6 Monaten „für Einführung des KRUPP'schen Federsporn Systems Propaganda gemacht wurde, gegenwärtig für das Rohrrücklaufsystem, Modell KRUPP, „pompöse Reklame gemacht wird. Vor sechs Monaten wurden die Verfechter des Rohrrücklaufsystems mit mehr oder minder verblühten „Worten in den gouvernementalen Organen als Landesverräter hingestellt. Unseres Wissens hat die Firma KRUPP die von ihr lancierte „oder inspirierte Zeitungs-Notiz, die Schweizerische Eidgenossenschaft „haben bei ihr die neuen Geschütze im Betrage von 17 Millionen Franken „bestellt, nie widerrufen — obschon diese Firma moralisch und rechtlich „verpflichtet gewesen wäre, das bezügliche Dementi des Herrn Bundesrath MÜLLER vor den eidgenössischen Räten durch eine konforme „öffentliche Erklärung zu unterstützen. Dessen ungeachtet wurde die „Firma KRUPP zur neuen Konkurrenz ohne Verweis zugelassen wogegen „der Verfechter des Rohrrücklaufsystems, Herr Oberst AFFOLTER, zum „Dank für seine hohen Verdienste nicht in die neue Geschützprüfungskommission gewählt wurde, obschon er der gegebene Mann hierzu „gewesen wäre. In diesen Thatsachen liegt für uns Grund zu berechtigtem Misstrauen und wir hoffen, dieselben werden in der nächsten „Sitzung der eidgenössischen Räte gebührend beleuchtet werden. Zu „diesen Thatsachen kommt nun der überaus belastende Umstand, dass „gegenwärtig in Thun mit einer grossen Anzahl Rohrrücklaufsysteme „Versuche gemacht werden, welche nicht öffentlich und nicht für jedermann zugänglich sind und dass dennoch aus der Schule geschwätzt „und in der gouvernementalen Presse über die KRUPP'schen Rohrrücklaufgeschütze detaillirte Nachrichten lanciert werden. Dass ist an und „für sich und gegenüber den anderen Konkurrenten nicht korrekt und „für unsere Zustände keine Ehre. In Preussen würde ein derartiges „Gebühren zum sofortigen Ausschluss der KRUPP'schen Konkurrenz führen

„oder zur strengen Bestrafung des vorlauten Beamten oder Kommissionsmitgliedes. Wir werden sehen, was der Bundesrat und die Specialkommission thun oder nicht thun werden. Unterdessen machen wir „das Schweizervolk auf diese Aufsehen erregenden *Thatsachen* aufmerksam — hoffend, es selber und seiner Vertrauensmänner werden zur „rechten Zeit und am rechten Ort auf dieselben zurückkommen. — *Oder müssen wir deutlicher werden?*”

Het spreekt vanzelf, dat wij het vorenstaande geheel voor rekening van het „Volksrecht” laten. Er moge alleen een bevestiging uit blijken van hetgeen wij zooeven aanvoerden omtrent den niet altijd verkwikkelijken strijd ter oplossing van het veldgeschutvraagstuk en van de kentering in de zienswijze van hen, die nog kort te voren besliste voorstanders waren van het affuutstelsel met veerende staartspoor.

Die kentering heeft zich ook voorgedaan bij de Deutsche artillerie en wij hadden dus wel gelijk, toen wij in het debat ter vergadering van de „Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap” op 25 Januari jl. zeiden: „zoo ben ik o. m. ervan overtuigd, dat de Deutsche veldartillerie niet geheel tevreden kan zijn met haar veldgeschut C. 96. . . .” Het moet erkend zijn, dat de Generaal WILLE steeds de hydraulische affuut als die der toekomst heeft aangemerkt, maar hiertegenover heeft de firma FRIED. KRUPP dat stelsel in een met overtuiging geschreven brochure, als te eenen male niet „kriegsmässig”, beslist veroordeeld, heeft de Generaal ROHNE in zijne vele kundige geschriften het „Rohrrücklaufgeschütz” ten doode opgeschreven. En thans? Thans treedt diezelfde firma met haar „Rohrrücklaufgeschütz” naast SCHNEIDER-CANET en EHRHARDT op, thans pleit de Generaal ROHNE in hetzelfde tijdschrift — de „Kriegstechnische Zeitschrift” —, waarin hij zich een beslist tegenstander van dat stelsel toonde, met niet minder beslistheid voor aanvaarding van dat stelsel, voor wijziging van het Deutsche veldmaterieel C. 96, een wijziging, die, betref zij niet de „Duitsche” artillerie, door een ieder als het gevolg van een misgreep zou uitgekreten worden. Intusschen wil men daar ginds niet gaarne weten van dien omkeer in den gedachtengang, een omkeer, die misschien nog wel eenigen invloed heeft uitgeoefend op de zienswijze van velen hier te lande.

Danzer's „Armee-Zeitung” van 31 October jl. laat zich ter zake aldus eigenaardig uit:

„Die Feldgeschützfrage ist, wie schon reichlich bekannt, eigentlich „eine Lafettenfrage. Spornlafette oder Rohrrücklauf Lafette, das ist die „Frage. Wenn man den massenhaften Artikeln und Broschüren aus „dem Deutschen Reiche glauben sollte, hätte aber diese Frage doch „nicht bestanden. Nach der officiellen Lesart, welche in tauzend Verkleidungen immer wieder ertönte, galt die Spornlafette, das ist die „Lafette des zuletzt eingeführten deutschen Feldartilleriematerials, als „das Ideal, die Rohrrücklauf Lafette als unkriegsgemässes Spielzeug. In „der Berliner „Kriegstechnischen Zeitschrift”, einem sonst sehr vornehm „und sachlich gehaltenen Blatte, konnte man zum Beispiel im heurigen

„Juli-Heft eine Studie über die Lafettenfrage lesen, welche mit folgenden Sätzen endete: „So mancher Wildschütze trifft mit seiner primitiven, ihm leicht verständlichen Waffe mehr als mit einem Maschinengewehr, dessen Handhabung er nicht versteht. Umsomehr (!!) trifft dieses bei einem Geschütz zu, das nicht Einer, sondern Viele verstehen müssen.“ Es wäre unbegreiflich, warum in einem ernsthaften Blatte mit solch geradezu humoristisch wirkenden Argumenten hantirt wird, wenn es nicht offenkundig wäre, dass dieser scheinbar Wissenschaftliche Kampf in der That ein Kampf der Interessen zweier Firmen ist: „Hie KRUPP, hie EHRHARDT. KRUPP als Erzeuger des neuen deutschen Geschützes mit Spornlafette contra EHRHARDT, den Constructeur einer genialen Rohrrücklauflafette. Zeit wenig Wochen hat sich nun ein merkwürdiger Umschwung vollzogen. In derselben „Kriegstechnischen Zeitschrift“, die im Juli nur höhnisch von den Rohrrücklauflafetten sprach, finden wir im October-Heft an erster Stelle eine Studie aus der Feder des Generalleutenants ROHNE über das Lafettenthema, welche zu folgendem Schlusswort gelangt: „Aus dem Vorstehenden geht wohl zur Genüge hervor, dass die Einführung der Rohrrücklauflafetten sich mit *Nothwendigkeit* aufdrängt.....“ Woher diese ketzerischen Worte? Die Erklärung ist leicht: Die Firma KRUPP hat das bisher starr festgehaltene Princip der Spornlafetten fallen gelassen und versucht, Geschützmodelle mit Lafetten des anderen Princip zu construiren. Diese Entwicklung der deutschen Verhältnisse ist auch für uns nicht ohne Interesse. Denn das lange zögern unserer Kriegsverwaltung in der Entscheidung der Geschützfrage hat wenigstens das Gute, dass wir die inzwischen im Auslande gemachten Erfahrungen uns zunütze machen können. Und angesichts des in Deutschland erfolgten Umschwunges der Ansichten erscheinen die günstigen Ergebnisse der Prüfung der (EHRHARDT'schen) Rohrrücklaufprobege-schütze bei unseren Versuchsschiessen in neuem Lichte. Es gewinnt somit immer mehr den Anschein, alsob die schon mehrfach in der neueren Militärliteratur geäußerte Ansicht sich bewahrheiten sollte, dass künftig kaum noch ein Staat es wagen wird, ein Feldgeschütz mit starrer Lafette einzuführen, dass vielmehr das *Rohrrücklaufgeschütz* in der bevorstehenden Entwicklungsperiode der Feldartillerie die *Tour um die Welt* machen wird. Diesem Siege scheint auch das „Kruppsche Federsporngeschütz zum Opfer zu fallen, so lange und so zähe es auch vertheidigt worden ist.“

Wij brengen in herinnering, dat Danzer's „Armee Zeitung“ te Weenen wordt uitgegeven.

Inderdaad is het veldgeschutvraagstuk teruggebracht tot een „affuitvraagstuk“. Immers, omtrent het kaliber van ongeveer 7,5 cM. is men het algemeen eens geworden; meerendeels helt men over tot de schroefsluiting, ook in landen, waar tot dusver de wigsluiting in gebruik was; voorts heeft men begrepen, dat een doeltreffend snelvuur, dus niet een „versueld“ vuur, alleen mogelijk is bij zoogenaamde onafhankelijke

richtmiddelen of, als men wil, onafhankelijke richtlijn, waaromtrent het stelsel SCHNEIDER—CANET een even vernuftige als handige constructie te zien geeft.

Aan de Fransche artillerie komt de eer toe, verscheidene jaren vóór elke andere artillerie, begrepen te hebben, dat het geschutstelsel met vuurmondterugloop boven elk ander systeem de voorkeur verdient. Reeds in 1891 schijnt men een aanvang te hebben gemaakt met de verwapening der veldartillerie, welke thans een voldongen feit is. Dat aan het nieuwe materieel na een tiental jaren weder doeltreffende wijzigingen zouden zijn aan te brengen, kan waarlijk niet verwonderen. Wat onze persoonlijke meening betreft, zouden wij dan ook geenszins het Fransche veldgeschut onvoorwaardelijk willen aanvaarden, al is het „stelsel” — de hydro-pneumatische affuit — ook het zelfde, dat wij voorstaan. Het ligt voor de hand, dat men van Duitsche en Duitschgezinde zijde slechts schoorvoetend het overwicht der Fransche veldartillerie heeft willen erkennen; toch is het ertoe gekomen, zooals wij aanstonds nader zullen zien. Het is nu de pneumatische voorbrenger, die het moet ontgelden, en tóch hebben wij in geen enkel verslag omtrent de beproeving van veldgeschut SCHNEIDER-CANET — dat, zooals men weet, eveneens van een pneumatischen voorbrenger is voorzien — ook maar iets ten nadeele van die inrichting kunnen vinden, en tóch heeft men zich zoozeer beijverd om de hydro-pneumatische rem van het Fransche kanon van „120 mM. court” te leeren kennen, welk feit ten grondslag ligt aan het DREIFUS-drama ¹⁾.

Het is alsof men plotseling vergeten heeft, dat de Fransche artillerie in belangrijke artilleristisch-technische aangelegenheden schier altijd den toon heeft aangegeven. Wat den Franschen hun nederlagen heeft bezorgd, is zeker niet gebrek aan echt artilleristischen zin, doch wel het gemis aan voldoende bedrevenheid in het gebruik van hun artillerie, die zij niet tot haar recht konden doen komen. Ook thans maakt men weder een diep geheim van de hydro-pneumatische veldaffuit, zoodat, naar wij meenen te weten, zelfs niet alle artillerie-officieren in de bijzonderheden zijn ingewijd. Deze wijze van doen moge doeltreffend zijn met het oog op de geheimbewaring, zij verdient in alle andere opzichten beslist te worden afgekeurd.

Alsof men vergeten is, dat Frankrijk het eerst in het bezit was van achterlaadgeschut, dat de Fransche artillerie het eerst tijdschokbuizen invoerde, dat in Frankrijk het eerst van rookzwak buskruit werd gebruik gemaakt, dat het alweder de Fransche artillerie was, die de eerste afdoend werkende geschutrem construeerde.

Generaal ROHNE schrijft in de „Berliner Neueste Nachrichten” van

¹⁾ Het is misschien niet overbodig hier te constateeren, dat het tegenwoordige Fransche veldgeschut niet is het welbekende materieel van SCHNEIDER-CANET, al is daarbij vermoedelijk de zelfde hydro-pneumatische inrichting toegepast.

3 November jl., na den toestand der veldartillerie kort ná den Fransch-Duitschen oorlog te hebben besproken:

„Aehnlich wie in Deutschland, nur etwas später, entwickelte sich die Artillerie in den übrigen Staaten. Frankreich hatte mit grossen Schwierigkeiten zu kämpfen, da die Stahlindustrie dort noch auf einer niedrigen Stufe stand, aber die rastlose Energie mit der die französische Artillerie jener Zeit arbeitete, trug ihre Früchte. Wenn es ihr auch nicht gelang, mit ihrem Schrapnelschuss die deutsche Artillerie zu übertreffen, so lässt sich nicht in Abrede stellen, dass sie schon in den achtziger Jahren nach vielen Richtungen hin die Führung übernommen hatte.“

Men dient te weten, dat het vorenaangehaalde voorkomt in een artikel, getiteld „Artilleriefragen“, een gemotiveerd beroep op het Duitse volk om de gelden, benoodigd voor de invoering van een nieuwe veldaffuit c.a., niet te weigeren. De Generaal ROUNE toch, eindigt zijn artikel aldus:

„Wo es sich um eine so unabweisbare und unaufschiebbare Verstärkung unserer Wehrkraft handelt, darf die Reichsregierung der Opferwilligkeit des deutschen Volkes gewiss sein. *Eine Unterlassung in dieser Beziehung könnte leicht zu ebenso unheilvollen Folgen führen wie für die Franzosen im Jahre 1870.*“¹⁾

Nu moge men dit laatste als eenig vuurwerk beschouwen, er blijkt toch uit, hoezeer de nieuwe affuit c.a. wordt gewenscht, wordt noodig geoordeeld.

Het Duitse volk zal de gevraagde offers brengen, wij twijfelen er niet aan, en wij van onzen kant zien er de kansen van de Nederlandsche veldartillerie, om met een affuit met vuurmondterugloop te worden bewapend, aanmerkelijk door stijgen. In zooverre zullen wij ten slotte onzen oostelijken nabuur dankbaar mogen zijn.

Hoe zou te onzent ach en wee geklaagd zijn, indien het thans in Duitschland verworpen stelsel hier bereids ware ingevoerd geworden! Het zij ons een les, niet te veel in vereering te vervallen van hetgeen elders geschiedt en althans eerst dan hiertoe over te gaan, wanneer wij ook een blik achter de coulissen hebben geworpen. 't Is misschien een klein volk eigen, spoedig te aanvaarden wat buiten de enge grenzen gezegd en gedaan wordt; is dit inderdaad het geval, laat ons dan trachten een uitzondering op den regel te maken.

Men vergeve den docentengeest, die een oogenblik weder bij ons ontwaakt is.

Hebben wij den aanvang en het slot van het artikel „Artilleriefragen“ geciteerd, van nog meer aanbelang is het uit den verderen inhoud na te gaan in welke richting de Generaal ROUNE de Duitse veldartillerie thans wil gestuurd zien.

In Duitschland — aldus de schrijver — verlangde men van het

¹⁾ Wij cursiveeren.

nieuwe veldgeschut vóór alles eene aanzienlijke werking van het enkele schot en een gering gewicht van het stuk; daarnaast moest het geschut van alle inrichtingen voorzien zijn, welke de vuursnelheid mochten kunnen vergrooten. Het Duitsche veldgeschut C.96 is dus geen eigenlijk snelvuurkanon, ofschoon de vuursnelheid in dringende gevallen — op korte afstanden en maar achteren afhellenden geschutstand — kan verhoogd worden, door remming van den terugloop met behulp van een onder den affuitstaart aangebrachte omklapbare spoor, die bij het schieten in den grond dringt.

Aldus zouden door een voortreffelijk geoefende bediening ongeveer 8 schoten in de minuut kunnen gedaan worden.

„Eine ständige Benutzung des Sporns ist aber mit Rücksicht auf die Haltbarkeit der Laffete ausgeschlossen; auch wird das Geschütz durch den Schuss so aus der Richtung geworfen, dass bei jedem Schuss von Neuem gerichtet werden muss.“ ¹⁾

Ons komt het voor, dat in dit oordeel het doodvonnis over de niet-hydraulische affuit is aangeteekend. De hier uitgesproken waarheden zijn zóó bevattelijk, dat wij ons van een nadere uiteenzetting veilig kunnen onthouden. Alleen dringt zich de vraag bij ons op, hoe men, met de wetenschap van dit een en ander, tot de invoering van het meergenoemde materieel C.96 is kunnen overgaan en hoe men den moed heeft kunnen vinden het in dat materieel gehuldigde stelsel als het „non plus ultra” aan te bevelen. Bestaat er geen aanleiding om te denken aan een tijdelijk „non possumus” der Duitsche wapenindustrie om een doeltreffende affuit met vuurmondterugloop te construeeren?

In Frankrijk — zoo merkt de schrijver op — heeft men daarentegen het zwaartepunt gelegd in een groote vuursnelheid, vorderde echter tegelijkertijd een aanzienlijke werking en beweegbaarheid.

Na de weinige gegevens te hebben aangehaald, die omtrent het Fransche veldgeschut bekend zijn, noemt de schrijver terecht de terugloopremming het belangrijkste onderscheid met het Duitsche veldgeschut. De werking van de hydro-pneumatische rem in beginsel verklaard hebbende, luidt het: „Diese Bewegung findet so ruhig und gleichmässig statt, dass das Geschütz fast gar nicht aus der Richtung gebracht wird und nöthigenfalls eine Reihe von Schüssen ohne erneutes Richten abgeben kann. Dadurch erst wird das Schnellfeuer, dass in der Aufregung des Gefechts sonst leicht übereilt und ungezieht abgegeben wird, wirklich brauchbar; die Gefahr einer Munitionsvergeudung wird dadurch sehr eingeschränkt”. En iets verder: „Diese absolute Feststellung der Laffete gestattet auch die Anbringung von Stahlschilden an der Achse, die bei einem Gewicht von etwa 50 Kilogramm die Bedienung am Geschütz vollkommen gegen Schrapnellfeuer und auf Entfernungen von über 400 Metern auch gegen Gewehrfeuer schützen”.

Tegenover de groote voordeelen, door vorenbedoelde schilden aange-

1) Wij cursiveeren.

boden, kent de schrijver aan het vaak genoemde nadeel, dat deze de geschutopstelling verraden, geen ernstige beteekenis toe.

Ziedaar dan de Generaal ROHNE ook voorstander geworden van schilden aan het veldgeschut, van schilden, die nauwelijks door de Duitse veldartillerie als ondingen te eenen male waren verworpen!

De pneumatische voorbrenger kan natuurlijk geen genade vinden; daartoe is het denkbeeld nog te nieuw. Eigenaardig is het echter, dat het bezwaar van deze inrichting gezocht wordt in een „veronderstelde” ontwijking van de lucht tengevolge van een lek. Dat dit bezwaar zich „werkelijk” heeft voorgedaan, wordt niet vermeld en kan trouwens ook niet vermeld worden. Maar bovendien, indien men deze ongunstige kans aanneemt, waarom dan ook niet de mogelijkheid aanvaard, dat een der veeren van den veerenden voorbrenger bezwijkt? Feitelijk sluit men die mogelijkheid geenszins uit, daar toch reserve-veeren worden medegenomen. Tegen laatstbedoelden maatregel schijnt men geen bedenking te hebben, wel echter tegen het medevoeren van een pompje als door den fietsrijder wordt gebruikt tot het oppersen van de banden van zijn rijwiel.

En dan, welk een lange reeks van andere veronderstellingen kan men maken, die zelfs vrij wat meer waarschijnlijk zijn en een belemmering zouden kunnen vormen in den geregelden gang van zaken!

Ten onrechte doet men het voorkomen, dat het ontsnappen van lucht uit den pneumatischen voorbrenger een overwegend bezwaar vormt. Dit is echter geenszins het geval; wel is het waar, dat de vuursnelheid eronder zou lijden, ofschoon deze toch nog vrij groot kan blijven. Immers binnen weinige minuten kan de lucht in den voorbrenger weder op de normale spanning gebracht worden met behulp van het evenbedoelde pompje, terwijl ten andere de vuurmond, bij weigering van de pneumatische inrichting, met de hand vooruit gebracht kan worden.

Het groote voordeel van den pneumatischen voorbrenger is de beter af te regelen en gelijkmatiger werking, dan met veeren kan verkregen worden; voorts is de kans op een gebrek van beteekenis geringer dan bij gebruik van veeren, terwijl mag worden aangenomen, dat een dergelijk gebrek bij de pneumatische inrichting spoediger is te herstellen dan een der veeren, vooral als het niet de voorste is, kan vervangen worden.

Wij voor ons weigeren dan ook beslist op de aangevoerde losse gronden den pneumatischen voorbrenger af te zweren en zullen eerst dan hiertoe overgaan, wanneer uit in alle opzichten betrouwbare gegevens van proeven de ondeugdelijkheid van die inrichting onbetwistbaar is gebleken.

Nog wijst de Generaal ROHNE op het groote gewicht van het Fransche veldstuk, waarvoor 1100 KG. wordt opgegeven. Wij wenschen in deze geenszins de handschoen voor de Fransche veldartillerie op te nemen, overtuigd, dat volgens den tegenwoordigen stand van zaken genoemd gewicht ongetwijfeld met 150 à 200 KG. kan verminderd worden. Zou het gewicht van 1100 KG. wel juist zijn?

Meer nadeelen, dan in de pneumatische inrichting en het groote gewicht schuilen, kunnen het Fransche veldgeschut niet verweten worden. Vreemd klinkt daarom de aanvang van het volgende resumé:

„Trotz aller dieser Schwächen, ¹⁾ die vielleicht auch zum Theil noch „zu beseitigen sind, hat das Geschütz doch grosse Vorzüge, die in der „Schlacht von ausschlaggebender Bedeutung werden können. Ein ihm „ballistisch völlig ebenbürtiges Geschütz wird nur schwer die Feuer- „überlegenheit gewinnen können, weil bei so grosser Feuergeschwindigkeit *ein Geschütz mehreren langsamer feuernden gewachsen ist, vor „Allem aber, weil die Schilde die Bedienung fast unverwundbar „machen*“.²⁾

De Generaal RÖHNE dus gaat nu zoover, dat hij de „Rohrücklauffete” in de eerste plaats wenscht ter wille van de schilden, die uit den aard der zaak bij de te wilde affuit met „Federsporn” geen doel kunnen treffen. In tweede ressort komt de grootere vuursnelheid.

Resumeeren wij ook onzerzijds, dan erkent de schrijver het overwicht van de tegenwoordige Fransche veldartillerie boven de Duitsche, wat haar materieel betreft, en breekt de hooggeachte schrijver den staf over de niet-hydraulische affuit. En al ware de voortreffelijkheid van de affuit met vuurmondterugloop nog niet genoeg op den voorgrond getreden, zegt de Schrijver nog: „Ich halte das *Prinzip der Rohrück- „lauffete durchaus gesund und kriegsbrauchbar...*”

Eindelijk betoogt de Generaal RÖHNE de mogelijkheid eener transformatie van het kanon C. 96, waaraan dan een geheel nieuwe affuit met vuurmondterugloop zou moeten gegeven worden. Eenheidsladingen acht de schrijver niet beslist noodig, ofschoon hiermede een grootere vuursnelheid bereikt kan worden dan met de gescheiden ladingen C. 96. Naar het voorbeeld der Fransche veldartillerie verlangt de schrijver, dat ook de voorwagen voorzien worde van een schild ter bescherming van de bediening ³⁾ en dat een automatische tempeerinrichting worde ingevoerd. ⁴⁾

Voegen wij aan het voorafgaande nog toe, dat de Zwitsersche Commissie voor de beproeving van snelvuurveldgeschut thans ook van front schijnt veranderd te zijn, dan zal men gereedelijk moeten toegeven, dat het stelsel met affuiterugloop, de affuit dus met „Federsporn”, den tocht naar de historische zaal van het artillerie-arsenaal bereids aanvaard heeft.

¹⁾ Wij cursiveeren.

²⁾ De Generaal RÖHNE heeft zijn denkbeelden breeder uiteengezet in zijn onlangs verschenen: „Studie über die Schnellfeuergeschütze in „Rohrücklauffete””.

³⁾ De Fransche veldartillerie stelt de munitievoorwagens kort *naast* de stukken op.

⁴⁾ De firma SCHNEIDER & Co. heeft een goed werkende tempeerinrichting geconstrueerd, waarmede *twee* buizen *gelijktijdig* getempeerd kunnen worden.

Wij hebben gemeend dit een en ander onder de aandacht te moeten brengen, waar te onzent binnenkort zal moeten beslist worden, aan de aanschaffing van wèlk systeem de millioenen zullen moeten besteed worden. Onnoodig te zeggen, dat wij de invoering van het stelsel met *affuiterugloop* in hooge mate zouden betreuren.

Welke constructie onder het stelsel met *vuurmondterugloop* de onze zal worden, is ons uit den aard der zaak onverschillig, mits die constructie beslist gebleken is de meest voortreffelijke van de beproefde te zijn.

Wij hopen van harte, dat de veldartillerie zichzelf met de keuze van haar nieuwe materieel moge kunnen gelukwenschen, dat weldra van haar moge kunnen getuigd worden, dat zij te rangschikken is onder de best bewapende artillerieën der gunstigst bekend staande legers, evenals zij eenmaal met de Fransche veldartillerie aan het hoofd stond van den met betrekking tot die bewapening opgemaakten vergelijkenden staat, eenmaal, met name toen haar kanon van 8 cM. St., dat thans naar de mobiele vestingartillerie zal overgaan, met recht haar trots genoemd mocht worden!

C. J. M. COLLETTE,

Kapitein der Artillerie.

De Herziening der Vestingwet.

„Ons Vestingstelstel”, door Z. E. den Luitenant-Generaal C. D. H. SCHNEIDER (Gids, September jl.).

„Herziening der Vestingwet — urgent?”, door den Kapitein v/d Generalen Staf W. F. Por. (Onze Eeuw).

Alhoewel eene geheel op zichzelf staande studie vormende, zoo is de onderstelling niet gewaagd, dat de schrijver van den hierboven het laatst genoemden arbeid, tot het te boek stellen van zijne denkbeelden, ter zake van de urgentie eener eventueele herziening van de vestingwet, is gebracht door de verschijning van de eerstgenoemde pennevrucht van de hand van den Generaal SCHNEIDER. Doch hoe dit zij, zeker is 't, dat het eene gelukkige omstandigheid mag worden geacht, dat twee zoo bevoegde mannen hun licht in deze materie hebben ontstoken, want, zoo ooit, dan is het thans, nu wij aan den vooravond staan van eene reorganisatie van onze levende strijdkrachten, noodzakelijk dat deze quaestie ernstig onder de oogen worde gezien en dat men ten aanzien van de hoofdbeginselen der landsdefensie tot klaarheid kome. Uitdrukkingen en uitlatingen, zooals ze in de officieele stukken, tusschen Regeering en Staten-Generaal gewisseld, bijna doorgaand voorkomen en die meer treffen door hare algemeenheid en haar niets-zeggen, dan door eene degelijke zaakkundige bewijsvoering op goede gronden, moeten plaats maken voor een alleszins overtuigend en allen winnend pleidooi, waarop geen critiek, hoe scherp en goed toegerust ook, maar in het minste vat kan hebben.

Het is om die reden, dat wij in de volgende regelen iets nader op het door de beide schrijvers behandelde onderwerp wenschen in te gaan.

Het artikel van den Generaal SCHNEIDER dan getuigt zeer zeker van veel nadenken en veel studie, maar gaat onzes inziens mank aan twee euvelen en wel allereerst door te veel te berusten op algemeen theoretische beginselen van landsverdediging, ontworpen voor grootmachten van den eersten rang, en voorts door, met voorbijzien van de behoeften van de hedendaagsche oorlogvoering, te veel de aandacht te wijden aan eene zoo min kostbaar mogelijke inrichting van de doode weermiddelen.

Behoeft het laatste geen nader bewijs, omdat de schrijver zulks in zijn betoog zelf aangeeft, het eerste dient nader te worden verklaard en dan zij gezegd, dat naar onze meening de Generaal SCHNEIDER zich te veel gesteld heeft onder den invloed van de studiën op dit gebied

van mannen, wien alles behalve Nederland voor den geest heeft gestaan toen zij de naar hunne meening geldende principes van landsverdediging aan het papier toevertrouwen, en dat de hooggeachte schrijver die beginselen, welke alleen voor een grooten staat kunnen gelden, heeft toegepast op ons landje, dat voor die toepassing absoluut ongeschikt is. Het stelsel, dat den Generaal SCHNEIDER voor den geest staat, kan toch alleen juist zijn voor Staten, welker grondgebied eene zoodanige ontwikkeling in breedte en diepte heeft, dat weken verloren gaan, voordat de vijand bij een ongunstigen loop van den oorlog de als centraal reduit bevestigde hoofdstad bereiken kan. Maar zelfs voor een zoodanigen Staat is daarmede niet alles gewonnen. De Fransch-Duitsche oorlog is daar om te bewijzen, dat Parijs eerder in de macht van den aanvaller viel, dan de weerstand van het Fransche volk gebroken had kunnen worden.

En dat verschijnsel, het kan niet bevreemden, omdat het voortspruit uit de historische ontwikkeling van het leven der volken. Werd vroeger, toen de oorlog meer een uiting van vorsten- dan van volkswil was, de hoofdstad en daarmede de zetel van het gewoonlijk zeer ge-centraliseerd bestuur veroverd, dan was het doorgaans met den strijd gedaan, omdat wel het leger maar bij uitzondering het geheele volk werkzaam aan den krijg deelnam. In den nieuweren tijd echter heeft men, althans bij Westersche toestanden, met het geheele volk te doen en moet de weerstand daarvan gebroken worden, voordat men het zijn wil als wet kan voorschrijven. Dientengevolge daalde de waarde van het bezit van de versterkte hoofdstad op den einduitslag van den krijg in beteekenis, alhoewel men er uit den aard van de zaak prijs op bleef stellen haar zoolang mogelijk aan den vijand te betwisten, anderzijds haar zoo spoedig mogelijk te vermeesteren. Waar nu, zooals in Frankrijk, de nadering tot de hoofdstad door een overwinnend leger, zonder belangrijke hindernissen te ontmoeten, toch nog binnen betrekkelijk korten tijd kan gelukken, daar spreekt het vanzelf, dat men daar in het zooveel diepere, zuidelijk gelegen achterland, gesteund door een voor een defensief zooveel gunstiger gesteldheid van het oorlogstooneel, den weerstand tracht voort te zetten, de hoofdstad middelerwijl aan zichzelf overlatende, die, door het binden van aanzienlijke troepenmachten des tegenstanders, indirect den verder te voeren oorlog steunt.

Het spreekt wel vanzelf dat zulk een stelsel van landsverdediging voor ons vaderland, dat tegenover eene invasie, op welke grens ook ondernomen, ternauwernood vier à vijf dagmarschen diep is, niet doeltreffend kan worden genoemd.

Ging men toch op de voorstellen van den Generaal SCHNEIDER in, dan zou de toestand immers aldus zijn, dat eene vijandelijke overmacht een zeer serieuzen weerstand eerst zou ontmoeten voor de Stelling van Amsterdam, zoodat de rest van het grondgebied van den Staat, uitgenomen het grootste gedeelte van de provincie Noord-Holland en een klein gedeelte van Zuid-Holland, aan den vijand zou worden prijsge-

geven na een weerstand van betrekkelijk korten duur in het open veld.

Wij moeten billijk zijn en erkennen, dat de Generaal SCHNEIDER de zaak niet aldus voorstelt. Zijne Excellentie spreekt van eene hardnekige verdediging, voet voor voet, van ons polderterrein, doch het is juist in de appreciatie van de winst aan tijd, welke dien polderoorlog ons geven kan, dat wij met hem in uitersten verschillen.

Niet of slechts nooddruftig voorbereid, gelooven wij niet dat die polderoorlog ons een zoodanige tijdwinst geven kan, als de strijd om een duurzaam ingerichte, schoon niet geheel aan de eischen des tijds beantwoordende stelling vanzelve verschafft. En juist dat min of meer slepende, dat tijdverliezende en onzerzijds tijdwinnende karakter van den strijd om eene zoodanige linie hebben wij noodig om de verdediging in staat te stellen alle haar ten dienste staande krachten en middelen doelmatig aan te wenden en te beproeven daarmede de aanvalskracht uit te putten. Het geldt toch niet *enkele dagen te winnen*, wat, de veldtocht van 1799 kan daarvoor o.a. ten bewijze strekken, van eene vrijwel onvoorbereide verdediging van eene polderstelling het gevolg zou kunnen zijn, *maar weken zoo niet maanden*.

Om den oorlog zoolang te kunnen rekken, moet, aangezien wij den vijand in het open veld bij zijn onderstelde zeer groote overmacht niet voor langen tijd kunnen weerstaan, worden teruggegaan tot daar, waar wij in een doelmatig versterkt polderterrein een natuurlijken en op krachtigen weerstand voorbereiden en dus ook berekenden bondgenoot vinden. Welnu, dat is ongeveer ter hoogte, waar thans de Nieuwe Hollandsche Waterlinie gelegen is. Aangeleund noordwaarts aan de Zuiderzee en zuidwaarts aan de Biesbosch, zoomede aan de verdedigde stroomen en zee-armen van het Zuiderfrontier — waarop later nader zal worden ingegaan —, geeft de daargelegen duurzaam versterkte positie, zelfs in den bestaanden toestand, ons de gelegenheid eene frontlijn van zoodanige uitgebreidheid, met betrekkelijk geringe strijdkrachten, zóó sterk te kunnen maken, dat daaraan onevenredig veel troepen des vijands gebonden worden, die, al de kunstmatige hulpmiddelen missende, welke in die stelling bij behoorlijke voorbereiding op bijna elk gebied ons deel kunnen zijn, slechts ten koste van veel verliezen en — wat voor ons van nog meer belang is — slechts op tijdroovende wijze veld zullen kunnen winnen, als hun dat al mogelijk zal zijn.

En die tijdwinst, wij behoeven haar en zij strekke ons ten nutte, niet om een lijdelyken weerstand te bieden, maar om achter die linie de verdediging in actieven zin te voeren door van daaruit den vijand krachtige slagen toe te brengen.

Uit het front kunnen die offensieve stooten niet geschieden, op hoe weinig logische wijze strategen van den kouden grond daarnaar vroeger bij Naarden, op de Houtensche vlakte en elders ook hebben gezocht; zij moeten worden voorbereid en ondernomen op de zelfde wijze als zij nu ruim twee eeuwen geleden door den Stadhouder Prins Willem III werden ontworpen en uitgevoerd. De richtingen, waarin zij moeten

geschieden, te voren te willen aangeven is een ijdel streven, omdat bij de conceptie daarvan de toestand aan 's vijands zijde den voornaamsten factor vormt. Men brengt die slagen toch daar toe, waar men den vijand het zwakst waant of weet en dat is vooruit niet te zeggen.

Wel verre dat de groote uitgestrektheid van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie voorts een bezwaar moet worden geacht, komt het ons voor dat zij eene verdediging, als ons voor den geest staat en waartoe wij bij eene reorganisatie van het leger troepen genoeg zullen kunnen hebben, in de hand werkt, daar zij tot versnippering en verdeeling van 's vijands strijdkrachten noodzaakt, twee omstandigheden die der verdediging steeds goede kansen boden.

Nog altijd is de door Willem III gevolgde wijze van oorlogvoering op onzen bodem, welke die linie tegen een bijna zesvoudige overmacht wist te verdedigen, voor ons de klassieke, die wij moeten trachten na te volgen, en dit met te meer kans op succes, omdat de kracht der verdediging sedert eer toe- dan afgenomen is. Bij Zijne Hoogheid liet het geen twijfel, dat voor eene energieke verdediging des lands de toenmalige Utrechtsche Linie eene noodzakelijkheid was. Teruggaan op Amsterdam beteekende toen reeds en beteekent in ons oog nu nog, onverschillig of men aan die stelling vleugels maakt of niet, het beperken van den weerstand tot een lijdelijk defensief, dat de weerkracht en de energie in enkele weken zal verlammen.

In de Stelling van Amsterdam kan, in het eerste stadium van den krijg, het organiseeren van eene verdediging, die niet afwacht en stil zit, maar alle krachten en middelen wil inspannen om haar doel te bereiken, geen sprake zijn. Daartoe is het gebied, dat men aan den vijand onthoudt, te klein; is het geïnteresseerde gedeelte van de bevolking te gering; zijn de hulpmiddelen te beperkt. De Stelling van Amsterdam is, zonder de Nieuwe Hollandsche Waterlinie — het werd terecht in de Staten-Generaal reeds gezegd — een muizenval, wanneer de aanval daarop in eerste linie uit het zuiden of zuid-oosten wordt gericht.

Na haren val blijft ons slechts Noord-Holland over tot het voortzetten van den krijg en dat de strijd daar niet van langen duur kan zijn zal men wel gereedelijk willen toegeven.

Wij zijn dus van oordeel, dat de Nieuwe Hollandsche Waterlinie niet alleen niet mag vervallen, maar als voorheen onze hoofdverdedigingslijn moet blijven en dat zij, wat de inrichting van hare versterkingen en de voorbereiding van hare verdediging betreft, te allen tijde aan de eischen der nieuwere bevestigingswijzen zal behooren te beantwoorden. Wij teekenen daarbij evenwel reeds dadelijk aan, dat de daarvoor vereischte kosten niet veel zullen behoeven te bedragen en dat, in ons oog, de verdedigbaarheid van die linie op het oogenblik nog zóó groot is, dat zij kan geacht worden een van de sterkste duurzame liniën te zijn, welke bestaat.

Maar hoe dit zij, zooveel staat ons inziens vast, dat bij een rationeel plan van verdediging zij eenvoudig niet te missen is en, evenals vroeger, de ruggegraat van den weerstand moet vormen.

In dit opzicht staan wij dus geheel aan de zijde van den Kapitein van den Generalen Staf W. F. Pop, die ten aanzien van haar recht van bestaan zoo ter snede het volgende zegt: „Bij deze (hare) keuze golden verschillende overwegingen: economische, politieke en militaire.”

„*Economische*, omdat de Provinciën Noord- en Zuid-Holland het rijkste en dichtst bevolkte gedeelte van het land vormen, waarin de belangrijkste koopsteden en de voornaamste zeehavens gelegen zijn, terwijl voorts handel, nijverheid en veeteelt daar sterk ontwikkeld zijn en de algemeene welvaart grooter is dan in de overige provinciën.”

„*Politieke*, omdat binnen dit terrein gelegen zijn de hoofdstad des Rijks en de Residentie, met den zetel van het algemeen bestuur en de standplaatsen der vreemde gezanten, terwijl door de lange kuststrook, welke daarin opgenomen is, met de daaraan liggende havens de gemeenschap met het buitenland nog het meest verzekerd schijnt. Bovendien gelden in het oog van den vreemdeling Noord- en Zuid-Holland, met Amsterdam en Den Haag, min of meer als de verpersoonlijking van Nederland.

„*Militaire*, omdat het hier bedoelde terrein aan drie zijden door de zee of breede rivierarmen omgeven, tengevolge van de eigenaardige hydrographische gesteldheid aan de vierde zijde gemakkelijk door uitgebreide inundatiën kan worden afgesloten, zoodat het terrein, waarover de aanvaller naderen kan, tot enkele min of meer breede strooken en verder tot de door de inundatie voerende dijken en wegen, voor zoover deze laatste althans niet onder water komen, beperkt wordt.”

Men ziet het, ook volgens dezen schrijver, zijn de toestanden en de overwegingen sinds 1672 weinig veranderd, met uitzondering dat toen ook op Zeeland meer de aandacht viel, dat nu buiten beschouwing werd gelaten. Toch meenen wij, dat door de vrijwel afgezonderde ligging dit gewest ons bij de verdediging onder bepaalde omstandigheden nog van veel nut zal kunnen zijn.

Uit het voorafgaande leide men nu evenwel niet af, dat wij de Stelling van Amsterdam niet noodig achten; dit is geenszins het geval.

Behalve de Nieuwe Hollandsche Waterlinie moeten wij ook deze Stelling in behoorlijken staat van tegenweer brengen, om op elke gebeurlijkheid te zijn voorbereid. Uitgenomen als centraal reduit toch, kan zij niet worden gemist voor het geval eene vijandelijke macht op de kust van Noord- of Zuid-Holland voet aan wal zet, wat door de reusachtige ontwikkeling van de handelsvloeten der onderscheidene zeevarende mogendheden van den tegenwoordigen tijd een vrijwat minder moeilijke onderneming is, dan voorheen, zelfs wanneer men daartoe belangrijk sterkere strijdkrachten bezigen wil dan toen. Werd vroeger de sterkte van een landingsleger geacht niet veel meer dan een 60.000 à 80.000 man te kunnen bedragen, thans deinst men voor 150.000 man en meer niet terug, mits de transportvloot behoorlijk kan worden geconvoijeerd.

Bij de afwerking van die stelling zal er evenwel op te letten zijn,

dat het Westfront daarvan indertijd minder oordeelkundig geprojecteerd, d.w.z. veel te dicht bij het bedekte terrein van Beverwijk e.a. gehouden is, zoodat, wanneer geen vleugeluitbreiding naar zee mocht volgen, bijzondere voorzieningen voor de versterking van dat front getroffen dienen te worden, om aldaar een even krachtige en langdurige verdediging te kunnen voeren, als op de andere gedeelten van deze stelling, door den bijzonderen aard van het terrein, mogelijk is.

Voor het stelsel van verdediging, dat wij boven kortelings ontwikkelden, is het evenwel een gebiedende eisch, dat de nadering tot Dordrecht en Rotterdam van de zeezijde zoogoed als uitgesloten zij. En dat nu is op den huidigen oogenblik niet het geval en zal dit nog minder wezen naar gelang de Waterweg van Dordrecht naar Zee in de toekomst eene steeds grootere diepte mocht verkrijgen.

Hellevoetsluis — de Generaal DEN BEER POORTUGAEL heeft het reeds jaren geleden verkondigd ¹⁾ — houdt het slechts korten tijd uit, wanneer door eene daarop berekende oorlogsvloot eene krachtige en energiek doorgezette poging wordt gedaan om de artilleriekracht van deze vesting te vernietigen. Geschut op open wallen, ook van kustversterkingen werd door SCHELIHA ²⁾ reeds meer dan dertig jaren geleden veroordeeld, als gevolg van de ervaring in den Noord-Amerikaanschen Secessie-oorlog opgedaan. En wat dan te zeggen, wanneer dat geschut nog bovendien uit den tijd is en sterk rookend kruit verschiet.

Op het Haringvliet zal de marine dus al spoedig, vrijwel aan zichzelf overgelaten, het hoofd moeten bieden aan eene vijandelijke scheepsmacht van groote overmacht, welke elk der ons omringende zeemogendheden daarvoor afzonderen kan. De afsluiting van het Hellegat naar de zijde van het Brouwershavensche Gat, door de Stelling van het Hollandsch diep en het Volkerak, is bovendien niet meer berekend op de middelerwijl veranderde diepten van die vaarwaters, welke vrij groote, met eene sterke artillerie gewapende oorlogsbodems reeds nu vrijen toegang verleen, zoodat bij eene gelijktijdige vijandelijke operatie eenerzijds langs Haringvliet, anderzijds langs Krammer en Volkerak, ook de terugtocht meer landwaarts in van onze marine, op het eerste vaarwater gestationneerd, bedreigd is.

Dit schijnt sedert eenigen tijd ook door de Regeering te zijn gevoeld. Van het jaar 1898 af toch vinden wij in de Handelingen der Staten-Generaal hier en daar, dan bij Hoofdstuk VIII, dan bij de behandeling der Vestingbegroting, ook bij de beraadslagingen over Hoofdstuk IX, eindelijk zelfs in de Memorie van Toelichting op de sedert ten deele ingetrokken wet op de Samenstelling der Landmacht ³⁾, zinsneden, die

¹⁾ *Onze Defensie*. Verslag van de vereeniging ter beoefening der krijgswetenschap, gehouden op 28 April 1893.

²⁾ A treatise on coast-defence.

³⁾ Zie aldaar blz. 23, ad art. 7, waar gezegd wordt: Het ligt in de bedoeling

er op doelen, dat voorzieningen tot verdediging van den Waterweg van Dordrecht naar Zee noodig worden geoordeeld.

Door de Staatscommissie, belast met het instellen van een onderzoek naar evengenoemden waterweg, werd, als wij goed zijn ingelicht, een voorstel gedaan om de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak op te heffen, en zoowel het Haringvliet als het Volkerak en het Hellegat af te sluiten door een waterfort, dat ongeveer op het punt van samenkomst van die beide vaarwaters moest worden gebouwd, en waarvoor zij een uitgaaf van circa 2.400.000 gulden noodig oordeelde.

De toenmalige Minister van Oorlog deed de mogelijkheid van de uitvoering van dit denkbeeld onderzoeken en als gevolg daarvan werd geconstateerd: dat aan den bouw van een zoodanig fort geen overwegende bezwaren verbonden zouden zijn, doch dat de geraamde kosten ruim 4.000.000 gulden zouden bedragen. Aangezien de Minister dit bedrag te hoog achtte, werd naar eene andere oplossing uitgezien en meenden zijne raadslieden deze gevonden te hebben in eene verbouwing van het fort Prins Frederik, op het oostelijk uiteinde van Ooltgensplaat gelegen, tot een bedrag van 2.800.000 gulden, waardoor dus feitelijk eene besparing van 1.200.000 gulden zou zijn verkregen.

Dit laatste project nu gaat ons inziens mank aan eene kapitale fout, namelijk: of dat de zuinigheid hier de wijsheid bedrogen heeft, of dat de aandacht uitsluitend aan de rechtstreeksche verdediging van het Hellegat gewijd en geheel uit het oog verloren is, dat de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak eene veel grootere strategische beteekenis heeft

Te allen tijde toch moest zij mede strekken om een overgang van het Hollandsch Diep ter hoogte van Willemstad of daaromtrent te beletten en zoo het hart des lands en middellijk ook den rechtervleugel van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie te beschermen; terwijl zij daarnevens in hoofdzaak bestemd was om, na den val van Hellevoetsluis, in verband met de marine op het Hollandsch Diep aan een voetstoots opdringen van eene vijandelijke scheepsmacht naar Dordrecht, al dan niet met eene agressief optredende landmacht verbonden, het hoofd te bieden.

Deze bestemming nu kan het fort Prins Frederik alleen, hoe ook verbouwd, niet vervullen. Daartoe is het te veel gemaskeerd door het op circa 500 M. voorgelegen dorp Ooltgensplaats, dat vrij aardig in het hout zit en met geboomte is omringd. Daartoe ligt dat fort te ver verwijderd — ongeveer 5000 M. — van het vaarwater, dat op het Haringvliet dicht onder den Numansdorpschen wal stroomt. Daartoe kan dit

bij eventueele totstandkoming eener verbetering van het Hellegat, met behoud van het gewijzigde fort Prins Frederik, de vereischte voorstellen te doen om de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak te doen vervallen en genoemd fort onder de Monden der Maas en van het Haringvliet te brengen.

fort van den Brabantschen wal zoodanig op den meest gewenschten artilleristischen afstand, door eene overmachtige zware belegerings-artillerie en door zwaar scheepsgeschut uit het diepe vaarwater benoorden de Plaat van Dintel worden beschoten, dat de werkzaamheid van dit fort daardoor belangrijke schade zal ondervinden.

De Heer Pop zegt dan ook, zonder zelfs het fort Prins Frederik te noemen, dat, wanneer men het waterfort, om welke reden dan ook, niet wil, het fort de Ruyter verbeterd zou kunnen worden. Naar onze meening echter is dit fort tot het vorenomschreven doel, alhoewel iets beter, toch nog niet gunstig genoeg gelegen, omdat de afstand, waarop ook de Ruyter van het vaarwater op het Haringvliet verwijderd ligt, ons inziens nog veel te groot is. Om het Hellegat te verdedigen, ligt het echter veel gunstiger dan Prins Frederik, dat moet worden erkend, en wij wagen dan ook de onderstelling, dat de raadgevers van den Minister ELAND in deze zich niet de moeite hebben getroost om de rivierkaart te bestudeeren, laat staan een onderzoek in loco in te stellen. Hadden zij dat gedaan, dan zou het advies niet zoo geheel indruisen tegen het onze, dat gegrondvest is op studie en persoonlijk onderzoek. In alle gevallen zal dit onderzoek nog moeten geschieden voor en aler eene beslissing daaromtrent genomen wordt, opdat men ditmaal niet in de tegengestelde fout vervalle als bij den bouw van het fort Pampus is begaan, door namelijk dit fort bestand te maken tegen aanvalsmiddelen, die om nautische redenen zich nimmer op de Zuiderzee konden vertoonen.

Maar ter zake! Men dient, het vorenstaande overwegende, niet te vergeten, dat, in verband met de geringe sterkte van onze geheele marine, op de bedoelde vaarwaters naar verhouding slechts zwakke maritieme krachten onzerzijds beschikbaar kunnen worden gesteld en dat de rol, welke daar voor die marine is weggelegd, slechts van secundaire aard kan zijn, zoodat de weerstand op die vaarwaters voor het grootste gedeelte afhankelijk is van het weerstandsvermogen van de landversterkingen. Valt Hellevoetsluis nu na korteren of langeren tijd, dan is het lot van de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet zoogoed als beslist; als sperlinie voor eene vijandelijke scheepsmacht, die langs het Haringvliet en het Hollandsch Diep wil opdringen, heeft zij althans dan niet de minste waarde meer. De marine op het Haringvliet zal dan vrijwel aan eigen krachten overgelaten zijn en van het fort Prins Frederik slechts geringen steun te wachten hebben, wanneer niet ook het werk bij Numansdorp belangrijk verbeterd wordt. Doch zelfs voor het geval, dat zulks geschiedt, kan eene versterking van de scheepsmacht, voor het zuidelijk frontier bestemd, moeilijk uitblijven, wanneer de afsluiting van den toegang tot het Hollandsch Diep niet krachtiger wordt gemaakt. Uit een en ander volgt, dat men bij de 2.800.000 gulden voor den ombouw van Frins Frederik, nog ettelijke millioenen en zeker het dubbele van de besparing, op het waterfort verkregen, zal moeten voegen voordat ter plaatste in de defensie eene eenigszins voldoende verbetering verkregen zal zijn, die ons echter in geen deele

afdoende voorkomt. De beste oplossing is en blijft een pantserfort op het reeds aangeduide punt, met behoud van de overige versterkingen van de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak, die zooland niet naar de behoeften van het oogenblik gewijzigd, dan toch zonder veel kosten omgewerkt kunnen worden, in dier voege, dat de schoots-richtingen van de daarop geplaatste vuurmonden in de goede richtingen komen te liggen en die vuurmonden zelf aan de heden ten dage te stellen eischen voldoen.

Het waterfort zal, behalve van onder koepels gedekt zwaar-, middelbaar- en licht snelvuur geschut, voorzien moeten zijn van onderwater-torpedo-batterijen, zooals deze in het door BRIALMONT ontworpen forttype voor dergelijke vaarwaters zijn aangegeven.

Kan het na het voorafgaande verwondering baren, als wij met den Heer Pop van meening zijn, dat herziening van de vestingwet thans niet urgent behoeft te worden geacht? Immers neen, want daar wij ook de Stelling van den Helder, de sperforten bij IJmuiden, Hoek van Holland, Westervoort en Pannerden, zoomede de werkjes rond Heusden en de positie van de Schelde wenschen te behouden, zou er slechts sprake van kunnen zijn onderdeelen van de Zuider-Waterlinie op te heffen, en dat zou de moeite eener wetsherziening toch wat al te weinig loonen.

Ten aanzien van de werken aan de Wester-Schelde moet ons nog de meening van het hart, dat een kustbatterij bij Neuzen, niet bij machte kan zijn, de thans bestaande vesting te vervangen, hoe onvoldoende die ook zij, en zulks om velerlei redenen, die het behoud van een vast punt in Staats-Vlaanderen, zoo voor het bezit van de Schelde als voor de mobilisatie, nuttig en noodzakelijk doen zijn.

Westervoort wenschen wij te behouden, omdat het op de kortste route naar Arnhem gelegen is en de spoorwegbrug over den IJssel aldaar thans een geheel vaste brug geworden is. De geringe bezetting en bewapening, welke het verdedigingswerk vraagt, en het voordeel, aan het bezit van dit werk verbonden, heffen, naar 't ons dunkt, elk bezwaar tegen het behoud daarvan op, al moge dat werk aan velen ook niet meer bijzonder als sperfort geëigend toeschijnen.

Alvorens te besluiten nog dit. Langzamerhand heeft het denkbeeld om de zaak der landsdefensie krachtig ter hand te nemen veld gewonnen en weerklank gevonden bij Volk en Volksvertegenwoordiging. Dit oogenblik make de Regeering zich ten nutte, want wellicht keert het, eenmaal ongebruikt gelaten, in tientallen van jaren niet terug. Daarvoor is 't echter noodig, dat wederzijds vertrouwen ontsta en dat dus de plannen der Regeering voor hen, die daarover zullen hebben te oordeelen, in den breede en zonder omwegen worden ontvouwd. Het komt ons daarom noodzakelijk voor, dat de Ministers van Oorlog en Marine in onderling overleg eene Memorie van Verdediging zullen doen ontwerpen op wat ruimere grondslagen dan die, welke het licht

heeft gezien om geruchten van het niet bestaan van een overeenkomst tusschen de genoemde departementen van algemeen bestuur te kunnen logenstraffen. Deze Memorie zij dan de grondslag, waarop de reorganisatie van onze levende strijdkrachten en van onze doode weermiddelen, zoo te land als ter zee, worde ondernomen. Zij moet tot recht begrip van het doel, hetwelk wordt nagestreefd, in geheime zitting van de Staten-Generaal aan dezen worden kenbaar gemaakt bij de indiening van de voorstellen, welke ten behoeve van die reorganisatie aan de Wetgevende Macht worden gedaan.

Dat is noodig en uitvoerbaar, en zal het zoo hoog noodige vertrouwen van de Volksvertegenwoordiging in de Regeering's voorstellen bevorderen en daarmede eens en vooral de landsverdediging maken tot eene nationale zaak, waaraan allen bereid bevonden zullen worden hunne beste krachten te offeren.

Op de leden der Volksvertegenwoordiging rust dan echter de dure plicht niet meer zulke indiscreties te begaan, als, naar dezerzijdsche meening, bij den strijd over de inrichting van de verdedigingswerken in de Stelling van Amsterdam aan het licht getreden zijn. Derden, die buiten Regeering of Wetgevende Macht staan, en dus ook gene verantwoordelijkheid voor hunne uittalingen en derzelve gevolgen dragen, mogen nooit ofte nimmer in den arm worden genomen om ondershandsche, zoogenaamd onpartijdige adviezen te dezer zake te verstrekken. Tot welke calamiteiten zulks bijna heeft geleid, behoeven wij hier niet nader meer aan te toonen; de leering, die er uit getrokken is kunnen worden, zij den verantwoordelijken evenwel nogmaals in herinnering gebracht.

Verwijdering en desertie van militairen in vredestijd,

volgens het „Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht”.

Laatstelijk zijn ter Landsdrukkerij verschenen het Verslag van de Commissie van Voorbereiding voor het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht, vastgesteld 27 Maart 1901; punten van overleg, waaromtrent gedachtenwisseling met de Ministers van Justitie, van Oorlog en van Marine wenschelijk wordt geacht; een gewijzigd ontwerp van wet betrekkelijk het Wetboek van Militair Strafrecht en hetzelfde betrekkelijk de Wet op de Krijgstucht, te zamen 196 bladzijden beslaande. Het is wellicht niet ondienstig een overzicht te geven van de bepalingen, in de gewijzigde ontwerpen te vinden, over het belangrijke en vaak voorkomende misdrijf: *verwijdering en desertie van militairen in vredestijd*.

Te meer is het raadzaam juist in dit Tijdschrift daaromtrent beschouwingen te doen, nu de Minister van Justitie niet voornemens is de militaire rechtspraak aan de Officieren te onttrekken en deze als rechters het eerst verplicht zijn zich in de aanstaande wetgeving in te werken, maar ook in de eerste plaats gerechtigd om de stem der ervaring te doen hooren, wanneer hetgeen zal worden vastgesteld in strijd is met de lessen daarvan.

Titel III, Ontwerp-Strafrecht, hierachter in zijn geheel afgedrukt, handelt over misdrijven, waardoor de militair zich aan de vervulling van zijne dienstverplichtingen onttrekt.

Wie onder *militairen* worden verstaan, onder hen begrepen of met hen gelijk gesteld, leeren de artikelen 42 en vlgg.; het zij genoeg hier te herinneren, dat de wetboeken zich zoowel over het Krijgsvolk te lande als over het Krijgsvolk te water uitstrekken.

„Alleen op verzaking van het geheel van die verplichtingen, hetzij „gedurende korter, hetzij gedurende langer tijd, hetzij voorgoed, niet „op de schending of niet-nakoming van een enkelen dienstplicht wordt „hier bedoeld”, schrijft Prof. VAN DER HOEVEN in zijn Herziening van het Militair Strafrecht ¹⁾. „De titel waakt derhalve tegen dienstverzeking „door afwezigheid en wat daarmede gelijkgesteld wordt, of door het „aanwenden van middelen van bedrog, alsook tegen het aanwenden „zelf van sommige van die middelen.”

¹⁾ Leiden. E. J. BRILL, 1889, deel I, blz. 182.

Uit de lezing der artikelen ontwaart men, dat onderscheid wordt gemaakt tusschen *afwezigheid* en *desertie*. Hieromtrent deelt Prof. VAN DER HOEVEN t. a. p. blz. 183 het volgende mede:

Als hoofdkenmerk van dit misdrijf moet de handeling of het verzuim van den militair, als het voornaamste element, op den voorgrond staan. In de handeling als oorzaak of mogelijke oorzaak van zeker voor de maatschappelijke orde en de militaire tucht nadeelig gevolg, niet in het feit zelf, hetwelk het gevolg is, is de grond der strafbaarheid gelegen.

De handeling nu, „der objective Theil des Delictes”, bestaat bij dit misdrijf hierin, dat de militair zonder verlof zich verwijderd of, beter, in 't algemeen afwezig blijft van de plaats of plaatsen, waar hij zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoorde te bevinden.

Evenwel, niet ieder eigendunkelijke afwezigheid van een militair, zelfs met de bewustheid, dat hij zich daardoor aan den dienst onttrekt, heeft een gelijkelijk strafwaardig karakter, noch behoort denzelfden naam te dragen; en onze wet zal alzoo, op het voorbeeld van verschillende buitenlandsche wetgevingen, moeten onderscheiden tusschen hetgeen men zou kunnen noemen: de gewone, eenvoudige *ongeoorloofde afwezigheid*, en eene bijzondere, zwaardere soort, voor welke het behoud van de oude benaming *desertie* wordt voorgesteld ¹⁾.

Eene passende omschrijving van het laatstbedoelde misdrijf te geven, gaat met eigenaardige bezwaren gepaard. Van slechts weinig misdrijven loopen dan ook de definitiën in de verschillende wetgevingen zóó ver uiteen, als die van de *desertie* ²⁾.

De voornaamste moeilijkheid ligt in de aanwijzing van de omstandigheid of van de omstandigheden, die aan de absentie een zooveel zwaarder karakter geven, dat zij een afzonderlijke benaming verdient en zwaarder strafbepaling behoeft.

Eenerzijds gaan, gelijk de ondervinding geleerd en onze wetgever in 1886/87 erkend heeft, die wetgevingen te ver, die den militair als deserteur beschouwen, zoodra hij gedurende slechts enkele dagen afwezig is of zich op een bepaalden afstand van zijne standplaats verwijderd heeft ³⁾.

Die wetten noodzaken den rechter allerlei personen als deserteur te veroordeelen, die in waarheid weinig kwaads in den zin hadden en soms enkel in onbedachtzaamheid de gegeven voorschriften overtraden.

Aan den anderen kant is de omschrijving zeker te eng, wanneer men alleen hem deserteur noemt, „die zich schuldig maakt aan ongeoorloofde verwijdering met het oogmerk 's lands dienst voorgoed te verlaten” ⁴⁾. Immers ook hij, die de kwade kansen van een veldtocht of van een geheelen oorlog opzettelijk ontloopt; — hij, die zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijderd met het voornemen om pas na één

¹⁾ De Deutsche wetgever verving in 1872 den naam *Desertion* door *Fahnenflucht*. Een dergelijke uitdrukking bezit onze taal niet.

²⁾ Vgl. BEAUJON, Proeve art. 66 en vlgg.; — KOOLEMANS BEYNEN, Mil. Spect., 1884, blz. 1 en vlgg. Op blz. 3-7 wordt een overzicht gegeven van de Duitse, Engelsche, Zweedsche en Deensche wetgevingen. — Zie ook BEAUJON, *ibid.*, blz. 180.

³⁾ Onze Crimineele Wetboeken vóór de wijziging. — Zie ook Frankrijk, zeemacht, art. 309, — landmacht, art. 231; — België, artt. 43-45; — Spanje artt. 141, 142.

⁴⁾ De wet van 14 Febr. 1887, Stbl. no. 35; — Duitschland § 69; — vgl. Denemarken § 81, jct. 83; — Zweden § 59, jct. 68.

of na ettelijke jaren weder te keeren; — de schepeling die zich wel niet voorgoed aan 's lands dienst wil onttrekken, doch den bodem, waarop hij geplaatst is, verlaat met het oogmerk om de reis, waarvoor hij aangewezen was, niet mede te maken, — ook die allen zullen wel naar ieders oordeel als schuldig aan de zwaardere species van afwezigheid gestraft moeten worden.

De beperkte omschrijving van de desertie is daarenboven hoogst onpraktisch, vermits het bewijs dat de dader voornemens was zich *voor-goed* aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, in een verstek-proces nimmer, en bij ontkenenis van den beklagde bijna nooit te leveren is. Dit bezwaar zou zich ten onzent, zoolang de negatieve wettelijke bewijstheorie in onze wetgeving gehuldigd blijft, nog in veel sterker mate doen gevoelen dan, bijvoorbeeld in Duitschland, alwaar de rechter in dat opzicht veel grooter vrijheid geniet.

Nu gaat het natuurlijk niet aan, bij de wet te bepalen, dat, voor de vervolging van de desertie-alleen, onze bewijsleer ter zijde zal worden gesteld; en het gevolg van de beperkte omschrijving met behoud van die bewijsleer zou derhalve zonder twijfel moeten zijn, dat de strafbepaling ter zake van desertie nagenoeg nimmer zou worden toegepast, ook al zou de rechter dikwerf volkomen overtuigd zijn, dat de afwezige volstrekt niet van plan was, ooit weder in den militairen dienst terug te keeren, of dat de beweringen van den beklagde dienaangaande slechts als laffe uitvluchten zijn te beschouwen. De wetgever, die eene zoo enge omschrijving aan de desertie geeft, brengt den rechter in verzoeking om, in waarheid met terzijdestelling of ontduiking der wet, doch tevens in het welbegrepen belang van het leger, het bewijs van des daders oogmerk aan te nemen op grond van omstandigheden, die, als aanwijzingen, slechts van uiterst twijfelachtig gehalte zijn.

Verschillende middelen zijn aanbevolen en aangewend, om aan deze bezwaren, althans tot zekere hoogte, te gemoet te komen.

Men heeft op afwezigheid zonder verlof en op desertie nagenoeg even zware straffen gesteld ¹⁾. Dit middel is zeker wel het eenvoudigste; maar het maakt feitelijk de geheele onderscheiding illusoir.

Elders ²⁾ vermeldt de wet eene reeks van omstandigheden, die het bestaan van het oogmerk om den dienst vaarwel te zeggen, doen vermoeden, welke vermoedens dan als bewijs moeten worden aangenomen, zoolang hunne ongegrondheid niet is aangetoond. Maar de Nederlandsche wetgever zal wél doen, door zich, indien het mogelijk is, voor de

¹⁾ „Bezüglich des Kriteriums der rechtswidrigen Absicht, wodurch die unerlaubte Entfernung den Charakter der Fahnenflucht annimmt, haben in den verschiedenen Militärstrafgesetzbüchern verschiedene Auffassungen sich geltend gemacht. Solches hat darin seinen Grund, weil die der Entweichung zu Grunde liegende Absicht, als ein innerer Vorgang, sich in Ermanglung eines Geständnisses schwer feststellen lässt

„Aus diesen Gründen hat daher das gegenwärtige M. St. G. B. die Theorie des preuz. M. St. G. B. verlassen und dem erkennenden Richter die freie Beurtheilung überlassen zu müssen geglaubt, ob aus den die Entweichung begleitenden Umständen die Absicht, sich der Verpflichtung zum Dienste dauernd zu entziehen, zu entnehmen sei oder nicht. Dies erschien um so weniger bedenklich, als in den §§ 66 bis 68 die Strafsätze der unerlaubten Entfernung mit längerer Abwesenheit, selbst in Fällen, wo die Absicht der Fahnenflucht nicht nachzuweisen ist, so normirt worden sind, dass sie im Höchstbetrage vor den Strafen der Fahnenflucht nicht zurückstehen.“

KOPPMANN. Das Militärstrafgesetzbuch für das Deutsche Reich, mit Commentar. Nördlingen. 1885, ad § 69, no. 3, blz. 272, 273.

²⁾ Bijv. in de Oostenrijksche (§ 185, 198) en Deensche wetgeving.

wederinvoering van dergelijke praesumptiones juris in het strafrecht te wachten ¹⁾.

Evenmin navolgenswaardig schijnt het stelsel, aangenomen bij de wet van 14 Februari 1887, Stbl. no. 35, die trouwens (de voorstellers van het wetsontwerp erkenden het zelve) niets meer is dan eene tijdelijke noodwet, ten doel hebbende, de bij de destijds bestaande jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof voor den militair onnoodig gestrengre bepalingen betreffende de desertie in tijd van vrede zoo spoedig mogelijk te verzachten.

De principiële feiten ²⁾ van dat stelsel zijn:

1°. dat de Wet eene definitie van een misdrijf geeft, die zij echter alleen onder zekere omstandigheden (nl. voor vrèdestijd) durft laten gelden, waarin derhalve reeds dadelijk de erkenenis ligt opgesloten, dat de gegeven omschrijving als algemeene definitie niet houdbaar is;

2°. dat zij onmiddellijk haar eigen stelsel virtualiter afbreekt, door „als deserteur te beschouwen” afwezige militairen, die het oogmerk, om 's lands dienst voorgoed te verlaten, *niet* hebben;

3°. dat ook hier, met omkeering van den bewijslast, de beklagde voor schuldig wordt gehouden, „ten ware *hij* de reden van afwezigheid „ten genoegen des rechters konde bewijzen”.

De onmisbaarheid van alle zoodanige redmiddelen om een stelsel voor de practijk bruikbaar te maken, bewijst ten duidelijkste, dat het stelsel zelf ondeugdelijk is.

De bovenstaande beschouwingen leiden tot het besluit, dat van de desertie *niet ééne enkele algemeene omschrijving* kan worden gegeven, doch dat de wetgever de verschillende omstandigheden zal hebben op te sommen, welke aan de op zichzelf reeds strafbare afwezigheid naar zijn inzien een zooveel ernstiger karakter geven, dat op grond daarvan zwaardere strafbepalingen noodig en de afzonderlijke qualificatie als „desertie” wenschelijk zijn.

Vooreerst dus een tweeledige verdeling, eene splitsing.

Maar nu behoort men niet, gelijk de Duitsche wetgever deed, ten halve te blijven staan. Gaat men eenmaal over tot eene *aanwijzing* en afscheiding van de *zwaardere* gevallen van ongeoorloofde afwezigheid, dan mag men ook niet voorbijzien dat dit misdrijf allicht kan gepleegd worden onder omstandigheden, die het karakter er van *zoozeer verlichten*, dat een mindere straf alleszins gerechtvaardigd zal zijn. Met name is dit het geval, wanneer er bij den militair geen opzet was om zijne verplichtingen te verzaken, doch hij absent gebleven is tengevolge van zorgeloosheid. Men denke bijv. aan miliciens-verlofgangers die, als arbeiders naar het buitenland vertrekkende, *vergeten* hebben de noodige voorzorgen te nemen, opdat de tot hen gerichte oproepingen hen zullen kunnen bereiken ³⁾, en dergelijke gevallen ⁴⁾.

¹⁾ Ook bepalingen als art. 162 C. W. Z. en 214 C. W. L. zijn eensdeels verouderd, anderdeels overbodig in eene strafwetgeving, die voor veroordeeling steeds, behalve het wettig, ook het overtuigend bewijs eischt, en volgens welke de regelen van het wettig bewijs alleen voor veroordeeling, niet voor vrijspraak gelden.

²⁾ Alleen op deze behoort hier gewezen te worden. De talrijke, overgrootte moeilijkheden, die zich bij de praktische toepassing dier wet hebben voorgedaan, kunnen natuurlijk thans buiten bespreking blijven. Zie daarover Mr. J. H. BEAUJON: Eenige vragen omtrent desertie, naar aanleiding der Wet van 14 Februari 1887, Stbl. n°. 35, in het Tijdschrift voor Strafrecht, II, blz. 39.

³⁾ Na de mobilisatie in 1870 zijn onderscheidene personen onder deze omstandigheden wegens desertie veroordeeld.

⁴⁾ Voor uitdrukkelijke vermelding, dat de militair niet gestraft wordt, wan-

- Van de bovenstaande beginselen uitgaande, onderscheidt het ontwerp:
- a. eenvoudige culpose afwezigheid (art. 79);
 - b. culpose afwezigheid, die wegens den duur of de gevolgen zwaarder gestraft wordt (art. 80);
 - c. opzettelijke afwezigheid (art. 78), en
 - d. desertie (art. 81 en vlgg.).

Tot zoover Prof. VAN DER HOEVEN, wiens beschouwingen van het grootste belang zijn voor ons onderwerp, daar, zoowel de Commissie, benoemd om de ontwerpen van Prof. VAN DER HOEVEN uit een militair oogpunt te onderzoeken, blijkens het verslag ¹⁾, verklaarde: „zich over „het algemeen zeer goed met de nieuwe bepalingen, betreffende deze „misdrijven (in Titel III) neergelegd, te kunnen vereenigen”, als het Ontwerp zelf, zooals het luidt na het onderzoek in de afdelingen der Tweede Kamer, in hoofdzaak gelijkkluidend is, wat dezen titel betreft, met het avant-projet van den Hoogleraar.

In verband met onderscheidene bepalingen van dezen Titel III, staat art. 2 van het Ontwerp-Wet Krijgstucht, in de tweede zinsnede, aangaande onze straf, bepalende:

„Krijgstuchtelijke vergrijpen zijn: de feiten omschreven in de artikelen 78 (indien de ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede niet „langer dan acht dagen, in tijd van oorlog niet langer dan één dag „duurt), 79 (onder hetzelfde voorbehoud) en 88 (buiten tijd van oorlog)“.

Wij zouden meenen dat, indien deze bepalingen *wet* werden, de taak van den met vervolging belasten ambtenaar evenmin gemakkelijk is, als die van den rechter.

Een militair is, zonder verlof, langer dan één dag afwezig; wij laten daar, welk geval van art. 78 in verband met art. 91 zich voordoet, dat hij opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich heeft verwijderd of schuil gehouden, is afwezig- of achtergebleven. Verder onderstellen wij, dat het feit in vredestand is geschied, zonder een der verzwarende omstandigheden van art. 84, en dat in de gevallen van art. 91, ofschoon niet uitdrukkelijk in art. 2, 2°, ²⁾ Ontwerp-Wet Krijgstucht genoemd,

neer „hij de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters heeft kunnen „bewijzen” (de gewijzigde artikelen 145 jct. 162 C.W.Z. en 159 jct. 214 C.W.L.), bestaat echter geen enkele grond. Kan de militair een geldige reden voor zijne afwezigheid aanvoeren, b.v. ziekte, schipbreuk, enz., dan vrijwaart art. 40 Swb. hem voor straf.

¹⁾ Herziening van het Militair Strafrecht, deel II, blz. 117.

²⁾ Art. 2, 2°. Krijgswettelijke vergrijpen zijn: 1°. enz.; 2°. de feiten omschreven in de artikelen (o.a.) 78 (indien de ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede niet langer dan één dag duurt), 79 (onder hetzelfde voorbehoud), 88 (buiten tijd van oorlog) enz., indien het begane feit, naar het oordeel van den tot straffen bevoegden meerdere, tot wiens kennis het is gebracht of aan wien de verdere behandeling der zaak wordt opgedragen, van zoo lichten aard is, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan.

evenzeer als van art. 78, tot krijgstuchtelijke afdoening kan worden overgegaan. Moet, mag, kan de tot straffen bevoegde meerdere na één dag beslissen, of de zaak al dan niet krijgstuchtelijk kan worden afgedaan? Men kan zich wel voorstellen, dat een meerdere, na de afwezigheid van één dag, reeds beslist, dat de zaak voor den strafrechter moet komen, waar die b.v. klaarblijkelijk in verband staat met de vervolging voor een ander feit en één strafgeding gewenscht is ¹⁾.

Maar in ieder geval zal, na afwezigheid van acht dagen, de zaak voor den strafrechter moeten worden gebracht. Heeft nu degeen, die de klacht gemaakt heeft en de zaak voor den Krijgsraad brengt, niet alleen het recht, doch rust op hem ook de plicht om aanstonds een misdrijf ter kennis des rechters te stellen, in welk geval is dan artikel 80 of 82 toepasselijk? Eerstgenoemd artikel verzwart het strafmaximum van zes tot negen maanden, o. a. bij afwezigheid door schuld van langer dan dertig dagen, laatstgenoemd van één tot twee jaar, bij opzettelijke afwezigheid, o. a. van langer dan dertig dagen. In het stelsel der Regeering zal opzettelijke afwezigheid van langer dan dertig dagen een geheel ander misdrijf worden dan afwezigheid van korteren duur, met eene afzonderlijke benaming, en toch zal het toeval, of al dan niet met bekwaamen spoed tot vervolging wordt overgegaan, beslissen over de vraag, voor welk misdrijf gestraft kan worden.

Maar wat hiervan zij; voor welk strafbaar feit moet vervolgd worden: voor opzettelijke afwezigheid of voor afwezigheid door schuld?

Wij vreezen, dat men in de practijk voor onoplosbare moeilijkheden zal komen te staan. In een verstek-procedure zal een beslissing bijkans ondoenlijk zijn. Maar ook bij gedingen op tegenspraak zal de rechter vaak overgeleverd zijn aan de voorstelling van zaken, die beklaagde hem belieft te geven. Indien hij beweert geen kennis te hebben gedragen van een oproeping om onder de wapens te komen en de onjuistheid der bewering niet blijkt, zal de rechter dan ooit in gemoede, het wettig en overtuigend bewijs van *opzettelijke* afwezigheid geleverd achten? En zal dan zelfs wel veroordeeling wegens afwezigheid *door schuld* kunnen volgen, zoo niet rechtens *bewezen* zij: onvoorzichtigheid, nalatigheid of gebrek aan voorzorg, dus een daad of een verzuim? M.i. niet!

Een strafrechterlijke sanctie voor schippers, polderwerkers — dan hier dan daar werkende —, personen zonder vaste woonplaats, enz., ingeval van ongeoorloofde afwezigheid, ontbreekt vrijwel. Evenzeer voor lieden, die van passagieren zijn achtergebleven, bij de bewering verduwaald te zijn geraakt of hoe dan ook verhinderd te zijn geworden tijdig aan boord terug te keeren; hoe zal ooit het bewijs in rechten van een daad of verzuim, zonder hetwelk van schuld niet de rede kan zijn, geleverd worden?

¹⁾ Dat de tegenwoordige rechtspleging geen veroordeeling bij verstek kent, doet voor het gedachte geval niet af; we mogen hopen te eeniger tijd ook de herziening van de strafprocedure te beleven.

Blijkbaar is niet te rade gegaan met de ervaring, sedert de wet van 14 Februari 1887, Stbl. no. 35, opgedaan. Bij die wet werd onderscheiden tusschen desertie in vreedstijd, met het oogmerk 's lands dienst *voorgoed* te verlaten (art. 132), en de als desertie beschouwde afwezigheid, door zonder verlof ten minste twee, of na het einde van het verlof ten minste acht dagen afwezig te zijn. De praktijk nu leert, dat van vervolging wegens eigenlijke desertie bijna nimmer sprake is, eenvoudig doordat het oogmerk 's lands dienst *voorgoed* te verlaten zoogoed als nimmer te bewijzen is. Men hoede zich toch voor strafbepalingen, die onuitvoerbaar zijn!

Wij meenen de vraag te mogen stellen, of niet het theoretische bezwaar, om elke ongeoorloofde afwezigheid over één kam te scheren en gelijkelijk onder de benaming van desertie strafbaar te stellen, te breed is uitgemeten? Wat ter wereld bekommert een beklagde zich om het feit, of hij gestraft wordt wegens ongeoorloofde afwezigheid of wegens desertie? Hij vraagt alleen naar de straf. Ik heb nog nimmer gehoord dat onder de tegenwoordige wetgeving, waar elke ongeoorloofde afwezigheid als eerste desertie, tweede desertie, enz., gekwalificeerd wordt, een beklagde zich over de kwalificatie gegriefd heeft gevoeld.

Maar bestaat inderdaad reden een scheidslijn te trekken tusschen opzettelijke en niet-opzettelijke afwezigheid? Wordt de dienst minder geschaad door een al dan niet opzettelijke achterblijver? Immers neen.

Gaat wel op, wat de Memorie van Toelichting als voorbeeld van „absent zijn tengevolge van zorgeloosheid” noemt? „Men denke bijv., „lezen wij, ¹⁾ „aan miliciens-verlofgangers die, als arbeiders naar het „buitenland vertrekkende, vergeten hebben de noodige voorzorgen te „nemen, opdat de tot hen gerichte oproepingen hen zullen kunnen be- „reiken, en dergelijke gevallen”.

Wij zouden juist meenen, dat het voor de praktijk hoogst ongewenscht zal blijken voor deze „zorgeloosheid” een afzonderlijke, milde strafbepaling te treffen. Dat het voor iemand, in het buitenland werkzaam, hard is het werk in den steek te moeten laten en wellicht buiten betrekking te geraken, ten einde dienstplicht in het vaderland te vervullen, is waar; maar niet minder waar is, dat, bijzonderlijk met het oog op degenen die wel hun plicht nakomen, de wetgever geen overdreven zachtheid tegenover de voorstanders van het „laat-maar-waaien” standpunt moet aannemen. Bestond de mogelijkheid te onderscheiden tusschen *opzettelijke* en *zorgeloze* achterblijvers, dan was er voor het standpunt van het Ontwerp wat te zeggen, maar die bestaat niet. Bovendien, overmacht daargelaten, in welk geval ontslag van rechtsvervolging zal plaats vinden, en eveneens bijzondere omstandigheden, waarin aan de bevoegdheid van den openbaren aanklager om niet te vervolgen mag worden herinnerd, van de zijde der autoriteiten wordt al het mogelijke

¹⁾ t. a. p. blz. 188.

gedaan om den militieplichtige, die naar het buitenland vertrekt, aan mogelijke oproeping in dienst te herinneren. Een der eerste verplichtingen, die hem in den dienst geleerd worden, is daarvoor zorg te dragen. Te allen overvloede wordt, bij de uitreiking der bewijzen van Nederlanderschap, die altijd bij buitenlandsch verblijf, en der verloven van den Minister van Oorlog, die bij langer dan driemaandelijksch buitenlandsch verblijf vereischt worden, aan de vervulling van den dienstplicht herinnerd.

Eilieve, waarom moet iemand, die het voorwaardelijk toegekende recht niet naar behooren gebruikt, bijzonder ontzien worden, in dier voege dat hij door eene afzonderlijke strafbepaling met een lager strafmaximum in den waan gebracht wordt, dat zorgeloosheid zoo erg niet is?

Wij meenen dus, dat een onderscheiding in de wet tusschen desertie en ongeoorloofde afwezigheid, en van ongeoorloofde afwezigheid wederom in die waarbij opzet en die waarbij schuld aanwezig is, niet noodig is en de wet onuitvoerbaar maakt. Zelfs durven wij beweren, dat, na de wet van 14 Februari 1887, in hoofdzaak een voor de practijk volkomen bruikbare grondslag is gelegd, waarop veilig kan worden voortgebouwd. Men stelle strafbaar, zoo de militair in vreedstijd, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich ten minste gedurende één dag verwijderd — onder zich verwijderen te begrijpen schuil houden, afwezig blijven of achterblijven —, met de bevoegheid, in art. 2 Ontwerp-Wet Krijgstucht aan den bevoegden meerdere verleend, om bij afwezigheid van niet langer dan acht dagen de zaak krijgstuhtelijk af te doen. Dan bestaat eene geheel duidelijke, voor iedereen begrijpelijke strafbepaling, die geen zijdeurtjes open heeft om zwakke broeders op het dwaalspoor te brengen, of arglistigen gelegenheid te geven met de wet een loopje te nemen. In ieder geval komt o.i. de redactie der artikelen 78 en 79 in aanmerking voor wijziging. De tegenstelling zij:

Art. 78. De militair, die *opzettelijk* ongeoorloofd afwezig is, enz.

Art. 79. De militair, die *door schuld* ongeoorloofd afwezig is, enz.

Hoe de afwezigheid is ontstaan, door zich te verwijderen, zich schuil te houden, afwezig of achter te blijven, kan zoo noodig nader door een wetsartikel worden aangegeven.

Wat betreft de redenen van strafverhooging, in art. 84 omschreven, mogen de volgende opmerkingen de aandacht worden waardig gekeurd. Kan het niet tot onbillijkheden voeren, in de hier omschreven gevallen, de *verplichting* tot behandeling voor den militairen rechter neer te schrijven, bij afwezigheid van langer dan één dag? Men denke het geval van een jeugdigen korporaal (al. 3), van een fietstochtje naar Kleef of Luik (al. 5), met medeneming — wellicht onbewust — van een wapen (al. 7). Waarom mag de tot straffen bevoegde meerdere niet een — zoo noodig ernstige — disciplinaire straf opleggen? Is het wenschelijk, ook met het oog op de toekomst van den overtreder, om een humaan

chef, die gevangenisstraf niet noodig acht, toch tot het nemen van stappen in die richting te noodzaken? Men behoeft waarlijk geen vrees te hebben voor misbruik, en bedenke, dat die meerdere zelf en de auditeur-militair, zonder wiens voorkennis — in zoodanig geval — niet licht zal worden gehandeld, de verantwoordelijkheid dragen en zich desgevorderd zullen hebben te verantwoorden.

Naar aanleiding van art. 84 doet zich nog de algemeene vraag voor, waarom de artikelen 79 en 80 niet in den aanhef zijn aangehaald. Waarom moet, aangenomen de juistheid van des wetgevers standpunt, het onderzoek van opzet of schuld achterwege blijven, bv. indien de schuldige dienstdoende is geweest? Is het de bedoeling van den wetgever voor militairen, die bevoegdelyk in het buitenland zijn, geen verschil te maken naar den aard der afwezigheid, indien zij na behoorlyke oproeping niet onder de wapens komen?

Wat de verschillende zinsneden zelf van art. 84^a aangaat, zou die sub. 1°. niet aan duidelijkheid winnen, indien zij eenvoudig luidde: „indien de desertie is gepleegd bij herhaling binnen vijf jaar na de straf”, met nadere uitwerking, zooals sub. 1°. voorkomt, in Titel IX van Boek I, handelende over de beteekenis van sommige in het wetboek voorkomende uitdrukkingen? Het artikel is niet voor juridieke ooren geschreven; de breedvoerige omschrijving is niet gemakkelijk te begrijpen en de voorgestelde het meest gewone geval. In ieder geval is o.i. de termijn veel te lang en kan, zonder bezwaar, tot twee jaar worden teruggebracht. Een uitdrukkelijke beslissing, of de eerste desertie in hetzelfde dienstverband moet zijn gepleegd als de volgende, zooals de rechtspraak tegenwoordig eischt, mag niet ontbreken. Wij zien niet in, waarom een nieuw dienstverband (soms gaat de verlenging per jaar) schoon schip zou moeten geven.

De vijfde zinsnede luidt: „indien hij zich naar of in het buitenland verwijdert”. Wij betwijfelen of de woorden de bedoeling juist weergeven. Die te Amsterdam in den Parijschen trein stapt, gaat naar, of (in ongunstigen zin) verwijdert zich naar het buitenland. De bedoeling is deze zinsnede toepasselyk te verklaren, zoo de militair na ongeoorloofde afwezigheid van ten minste één dag zich in het buitenland bevindt.

Is de bedoeling, militieplichtigen, die zich buitenlands bevinden, krachtens deze alinea te straffen, bij niet-opkomst binnen 24 uren na den gestelden dag?

Betrekkellyk de zevende zinsnede zal wel uitdrukkellyk mogen worden vastgesteld, naar welk tijdstip deze verzwarende omstandigheid aanwezig wordt geoordeeld, naar dat der verwijdering of naar dat, waarop de verwijdering misdryf wordt, d. i. één dag daarna. ¹⁾ Deze vraag is van groot practisch belang, met het oog op de mogelijkheid der toepassing van art. 2, 2°. Krijgstucht.

¹⁾ Vgl. POLS. Het Crimineel Wetboek, 2e uitg., blzn. 348 en vlgg.

Ten slotte een opmerking over art. 90. De samenspanning tot een der in dezen Titel omschreven misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

Het komt ons voor, dat poging tot desertie in vredetijd niet denkbaar is. Immers de afwezigheid moet ten minste één dag duren; zoo ja, dan is desertie aanwezig, zoo neen, dan niet. Een derde bestaat niet.

Ook samenspanning tot desertie in vredetijd zal o.i. niet wel tot een strafvervolging aanleiding kunnen geven.

MR. W. F. VAN MEURS.

Arnhem, 17 December 1901.

Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht.

BOEK II. TITEL III.

MISDRIJVEN WAARDOOR DE MILITAIR ZICH AAN DE VERVULLING VAN ZIJNE DIENSTVERPLICHTINGEN ONTTREKT.

ART. 78.

De militair, die opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijderd, wordt gestraft:

- 1°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;
- 2°. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen duurt.

ART. 79.

Indien de ongeoorloofde afwezigheid van den militair aan zijne schuld is te wijten, wordt hij gestraft:

- 1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden in het geval van art. 78 no. 1;
- 2°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar in het geval van art. 78 no. 2.

ART. 80.

De militair wordt gestraft:

- 1°. met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden, indien hij, in tijd van vrede, ten gevolge van zijne schuld, hetzij langer dan dertig dagen afwezig blijft, hetzij door zijne afwezigheid een reis, waartoe het bevel hem bekend was of redelijkerwijze door hem kon vermoed worden, naar of van eene plaats buiten het rijk in Europa, of eene andere zoodanig bevolen reis met een oorlogsvaartuig, niet of niet geheel medemaakt;
- 2°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden, indien hij, in tijd van oorlog, ten gevolge van zijne schuld hetzij langer dan vier dagen afwezig blijft, hetzij door zijne afwezigheid een bevolen reis zooals in no. 1 is omschreven, niet of niet geheel medemaakt, of eene ontmoeting met den vijand misloopt.

ART. 81.

Als schuldig aan desertie wordt gestraft de militair:

- 1°. die zich verwijderd met het oogmerk om zich voorgoed aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, het oorlogsgevaar te ontgaan, naar den vijand over te loopen of, zonder daartoe gerechtigd te zijn, bij eene andere mogendheid of macht in krijgsdienst te treden;
- 2°. wiens opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede langer dan dertig, in tijd van oorlog langer dan vier dagen duurt;
- 3°. die zich schuldig maakt aan opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid en daardoor een bevolen reis, zooals in art. 80 no. 1 is omschreven, niet of niet geheel medemaakt.

ART. 82.

Desertie in tijd van vrede gepleegd, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

ART. 83.

Desertie in tijd van oorlog gepleegd, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.

ART. 84.

De in de artikelen 78, 82 en 83 bepaalde straffen kunnen worden verdubbeld:

- 1° indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen, sedert de schuldige eene hem hetzij wegens desertie, hetzij wegens opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid bij vonnis opgelegde straf geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering der straf nog niet is verjaard;
- 2° indien twee of meer personen gezamenlijk of ten gevolge van samenspanning het misdrijf plegen;
- 3° indien de schuldige is bevelvoerend militair;
- 4° indien hij het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende;
- 5° indien hij zich naar of in het buitenland verwijdert;
- 6° indien hij, zich van een vaartuig der krijgsmacht verwijderende, het misdrijf pleegt met behulp van eene tot de krijgsmacht behoorende sloep of ander licht vaartuig;
- 7° indien hij het misdrijf pleegt met medeneming van een ten behoeve der krijgsmacht bebezigd dier, een wapen of munitie.

Indien een der in de artikelen 78 en 82 omschreven misdrijven vergezeld gaat van twee of meer der in no. 1—7 vermelde omstandigheden, wordt het maximum der in dit artikel gestelde gevangenisstraf nogmaals met de helft daarvan verhoogd.

ART. 85.

Met den dood kan gestraft worden:

- 1° desertie naar den vijand;
- 2° desertie, in tijd van oorlog, van een oorlogsvaartuig op brandwacht liggende, van de veiligheidstroepen, of uit eene door den vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post;
- 3° desertie met het oogmerk om in een door den schuldige aanstaand geachten oorlog van den Staat met eene andere mogendheid of macht bij deze in krijgsdienst te treden.

ART. 86.

Naar de onderscheidingen gemaakt in de artikelen 78 en 81—85 en met de daarbij bepaalde straffen wordt gestraft de militair, die door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels zich tijdelijk of voorgoed aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrekt, of die zich opzettelijk daarvoor ongeschikt maakt of laat maken.

Met afwezigheid wordt ten aanzien van die artikelen gelijkgesteld de tijd, gedurende welken de militair op een der voorschreven wijzen de vervulling zijner dienstverplichtingen verzaakt heeft.

Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft hij, die opzettelijk een militair op diens verzoek voor de verdere vervulling zijner dienstverplichtingen tijdelijk of voorgoed ongeschikt maakt.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

ART. 87.

Hij, die een verlofpas valschelijk opmaakt of vervalscht, of die zoodanig stuk op een valschen naam of voornaam of met aanwijzing eener valsche hoedanigheid doet afgeven, met het oogmerk om het te gebruiken of door een militair te doen gebruiken als ware het echt en onvervalscht of als ware de inhoud in overeenstemming met de waarheid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de militair, die opzettelijk gebruik maakt van een valschen of vervalschten verlofpas als ware hij echt en onvervalscht of als ware de inhoud in overeenstemming met de waarheid.

ART. 88.

De militair, die opzettelijk van eens anders reisпас, veiligheidskaart, reisorder of verlofpas gebruik maakt, als ware hij de daarin genoemde persoon, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

ART. 89.

Indien een der misdrijven, omschreven in de artikelen 87 of 88 van dit Wetboek of in de artikelen 228, 229 of 231 van het Wetboek van Strafrecht, door een militair in tijd van oorlog wordt gepleegd, ten einde het misdrijf van desertie gemakkelijk te maken, wordt hem gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren opgelegd.

ART. 90.

De samenspanning tot een der in dezen Titel omschreven misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

De bepaling van artikel 65 ¹⁾ is toepasselijk.

ART. 91.

Onder zich verwijderen wordt in dezen Titel mede begrepen zich schuil houden, afwezig blijven of achterblijven.

ART. 92.

Met den militair wordt ten aanzien van dezen Titel gelijkgesteld hij die krachtens artikel 26 is opgeroepen om aan zijn verplichten krijgsdienst te voldoen.

¹⁾ Art. 65. Tegen den deelnemer aan eenige in dezen Titel vermelde samenspanning, die, vóórdát de overheid met het bestaan daarvan bekend is, haar met aanwijzing van de schuldigen op zoodanige wijze daarvan kennis geeft, dat dientengevolge het plegen van het voorgenomen misdrijf wordt voorkomen, is de strafvervolgung uitgesloten.

Rohrrücklaufgeschützen.

De firma KRUPP heeft niet nagelaten op het schrijven des Geheimen Baurath's EHRHARDT in de „Berliner Börsen Zeitung“, dat wij in de laatste aflevering van den vorigen jaargang in extenso opnamen, te antwoorden. In hetzelfde blad komt onder den datum van 7 December o.m. het volgende voor:

Herr EHRHARDT hebt im Gegensatz zu früheren Veröffentlichungen als das wesentliche Prinzip seines Geschützes „den langen glatt functionirenden Rücklauf“ hervor; er unterlässt aber anzuführen, dass dieses wesentliche Prinzip eben das Hauptprinzip aller Rohrrücklaufgeschützen (daher der Name) ist, dass bei allen KRUPPSchen und Französischen Rohrrücklauf-Geschützen dieses Prinzip schon lange vor EHRHARDT angewandt worden ist, und dass es somit keineswegs von ihm herrührt. Die Idee des langen Rohrrücklaufs stammt vielmehr aus dem Jahre 1891 von einem früher in KRUPPSchen Diensten gestandenen Ingenieur und wurde von Herrn EHRHARDT erst aufgegriffen, nachdem er diesen Herrn im Jahre 1896 aus dem KRUPPSchen Dienst in den seinigen — den der Betreffende inzwischen wieder verlassen hat — übernommen hatte. Herr EHRHARDT giebt eine Reihe von — seiner Meinung nach — technischen Vorzügen seiner Feldlafetten-Modells an, bezüglich deren wir auf die mathematischen Auseinandersetzungen eines soeben in der November-nummer der Schweizerischen Militärischen Blätter erschienenen Artikels zu verweisen brauchen, um die Ausführungen Herrn EHRHARDT's ins richtige Licht zu setzen und das Urtheil den Fachkreisen überlassen zu können. Herr EHRHARDT behauptet, dass sein Geschütz ihm bis auf unwesentliche Einzelheiten nachgeahmt sei, und droht am Schlusse des Artikels daraufhin mit einem Patentprocess. Thatsächlich weist die Construction der Firma KRUPP keine einzige der besonderen Eigenthümlichkeiten der EHRHARDT'schen Constructionen auf, verletzt namentlich auch kein EHRHARDT'schen Patent und hat sich völlig unabhängig und in Widerstreit mit den EHRHARDT'schen Ideen auf Grund jahrelanger eigener Versuche systematisch und selbständig entwickelt. Die Firma kann daher einem etwaigen Patentprocess mit Ruhe entgegensehen. Herr EHRHARDT spricht von einem „ähnlichen Attentat auf sein Press- und Lochverfahren“, wie er es schon früher wiederholt direct gegenüber der Firma gethan hat. Er vergisst aber, dass die von ihm erhobenen Ansprüche in einer eingehenden Entgegnung der Firma KRUPP vollständig widerlegt worden

sind und dass er mit dem Inhalt dieser Entgegnung sich schriftlich „in allen Theilen einverstanden“ erklärt hat.

Wij hebben gemeend de billijkheid te moeten betrachten door dit wederwoord ook aan de lezers van „*De Militaire Spectator*” te doen kennen. Ons is het toch volmaakt onverschillig aan wie ten slotte de levering zal worden gegund; hoofdzaak is dat wij een goeden, zooniet den besten veldvuurmond bij onze bereden artillerie ingevoerd krijgen, en er bestond ruim een jaar geleden en zelfs nog lang daarna bij ons groote en gerechtvaardigde vrees, dat zulks, tengevolge van hoogst eenzijdige adviezen van de betrokken autoriteiten, niet het geval zou wezen. Vandaar ons stellingnemen tegenover de „starre” affuit, hetwelk gebleken is een gelukkige greep te zijn geweest, want wanneer wij ons, gedachtig aan het spreekwoord: „die zwijgt, stemt toe”, eene gevolgtrekking mogen veroorloven uit het voren aangehaald schrijven, dan zou daaruit mogen worden geconstateerd, dat de zienswijze van de firma KRUPP ten aanzien van de oorlogsbruikbaarheid van de kanonterugloopaffuit eene belangrijke wijziging heeft ondergaan en wel in dien zin, dat zij daartoe geheel schijnt te zijn bekeerd.

Mogen wij de berichten gelooven, die ons ter oore zijn gekomen, dan is de oplossing van dit vraagstuk bij die firma zelfs reeds zoover gevorderd, dat haar Rohrrücklaufgeschütz bij de laatstelijk gehouden proeven in Zwitserland het beste is gebleken in concurrentie met alle andere vuurmonden van dezelfde soort.

Op grond van een ingekomen rapport van de Commissie voor de nieuwe bewapening der artillerie, met betrekking tot de vergelijkende proeven met snelvuurkanonnen op kanonterugloopaffuiten van verschillende constructie, alsmede in verband met het met algemeene stemmen gedane voorstel van de voren vermelde Commissie, heeft de „Bundesrat” toch den 5^{en} December jl. besloten, dat:

1°. Bij KRUPP in Essen eene batterij van vier kanonnen op kanonterugloopaffuiten volgens het beproefde systeem besteld zal worden.

2°. Het „Militär-Departement” wordt gemachtigd deze batterij in den loop van het volgende jaar gedurende vijf weken te doen beproeven en de daarvoor benoodigde munitie te doen aanmaken.

3°. Het „Militär-Departement” wordt gemachtigd een of twee caissons te doen aanmaken, waaraan alle tot nu toe goedgekeurde veranderingen moeten worden aangebracht.

Vorenvermeld besluit werd genomen in de onderstelling, dat het aan de „Bundesversammlung” op het budget voor 1902 aangevraagd bedrag van 300.000 franken tot voortzetting der proeven zou worden toegestaan. Nu zulks is geschied, zullen de proeven overeenkomstig hooger bedoelde beslissing door het „Militär Departement” voortgezet worden,

Daarbij zal niet alleen een grondig onderzoek van het geschutstelsel op kanonterugloopaffuit van de firma KRUPP plaats hebben, doch ook

eene vergelijking beoogd worden met het systeem KRUPP op affuit met veerende spoor.

Eerst na affloop van de laatst aangeduide proeven zal worden beslist of men de voorkeur behoort te geven aan hydraulische dan wel aan niet-hydraulische affuiten.

De zekerheid, bij de toekomstige omwapening van onze bereden artillerie althans in dit opzicht niet bij andere natiën te zullen achterstaan, welke een jaar geleden zeer twijfelachtig was, is thans, dank zij ook het doorzicht van de IVde Afdeling van ons Departement van Oorlog, voldoende gewaarborgd en daardoor het doel, dat wij ons in deze quaestie hebben gesteld, volkomen bereikt.

BOEKBEORDEELING ¹⁾.

Een antwoord op de brochure van den heer J. G. Boon, luitenant der cavalerie, getiteld: „Cavalerie tegen den inlandschen vijand.” „Een kritiek.”

Met belangstelling nam ik eenigen tijd geleden bovengenoemde brochure ter hand. Schrijver, zoo meende ik, die in de laatste jaren menige excursie had medegemaakt, zou ons mogelijk enkele nieuwe gezichtspunten kunnen openen en, door zijne ervaringen, te velde opgedaan, op schrift te stellen, ons menig leerzaam voorbeeld kunnen geven.

Zowel inhoud als strekking stelden mij echter teleur; de inhoud, omdat ik mij met schrijvers beschouwingen in het geheel niet kan vereenigen; de strekking, omdat die moest dienen, niet om iets nieuws te leveren, maar enkel een aanval beoogde op een werk, dat door verreweg het meerendeel der cavalerie-officieren tot grondslag wordt genomen bij de oefeningen in den velddienst van hun onderhebbend gedeelte, en waartegen zich tot dusverre uit den boezem van het wapen nog geen stem had verheven, ook niet door officieren, die daartoe eenigszins bevoegd geoordeeld zouden kunnen worden, niet uit een zekere schuchterheid, maar omdat hun door jarenlange ondervinding, zowel bij de oefeningen in het garnizoen alsook te velde, gebleken was, dat de daarin voorkomende tactische beschouwingen juist waren, en steeds konden worden toegepast in de meest verschillende omstandigheden, die zich op het oorlogsterrein kunnen voordoen.

De toon, waarop deze kritiek geschreven is, zou mij zeker weerhouden hebben haar te beantwoorden, ware het niet, dat enkele daarin voorkomende uitdrukkingen als het ware een blaam wierpen op de verrichtingen der cavalerie in Atjeh in de jaren 1896 en 1897, waarin onder commando van den toenmaligen ritmeester, Jhr. DE LANNOY geheel volgens diens inzichten werd geageerd en het mij, toenmaals ook onder diens commando geplaatst zijnde, minder aangenaam is, nu te

¹⁾ Deze beoordeeling van de brochure van den Heer Boon, welke alreeds in het Indisch Militair Tijdschrift het licht heeft gezien, werd ons door den schrijver toegezonden. Onder dankzegging voor deze toezending, hebben wij gemeend niet beter aan de bedoeling van den Ritmeester VAN HAAFF te kunnen voldoen, dan dit oordeel van een alleszins bevoegd beoordeelaar mede in ons Tijdschrift te publiceren.

moeten vernemen, dat de cavalerie toen hoogstens, „de bril van den opperbevelhebber” genoemd kon worden en bovendien „een groot deel van den tijd” naast de paarden had geloopt.

Een kritiek te leveren op een werk, als dat van den heer DE LANNON, is niet zoo heel gemakkelijk. De criticus moet daarbij uitgaan van een goede basis, en daarna aantonen, dat zijne tactische beschouwingen beter en juistere zijn dan die van het aangevallen werk.

In beiden schiet schrijver m. i. tekort.

Imponeerend is de aanhef der kritiek zeker niet, nl. dat schrijver reeds als zeer jong officier zich niet kon vereenigen met de denkbeelden van een ritmeester, die toen een der weinige officieren was met oorlogservaring. Deze uitlating is dan ook op zichzelf onbeduidend, het lijkt meer een aanloopje voor een sprong, die volgen moet.

Geheel onjuist is echter de bewering, dat schrijver in 1898 denzelfden vijand aanschouwde, dien de ritmeester DE LANNON had gezien.

De gedemoraliseerde vijand, die in 1898 en later tegen ons optrad of beter gezegd, waartegen wij toen aanvallend ageerden, valt in het geheel niet te vergelijken met den vijand van het jaar 1896, die onze posten ingesloten hield en welke posten, zooals Biloel, Tjot Rang, Senelop, enz., alleen ten koste van vele dooden en gewonden konden worden opgeheven, d. w. z., de bezetting daaruit verlost, na vernietiging van alle kazerneering en vivres, waarna het terugtrekken binnen de linie steeds onder de grootste moeilijkheden geschiedde; de troepen werden geregeld „thuisgebracht”.

Van deze foutieve basis uitgaande, heeft de criticus natuurlijk meerdere fouten begaan en geven zijn tactische beschouwingen, die hij wilde stellen tegenover die van den ritmeester Jhr. DE LANNON, geheel het idee van een optreden van cavalerie tegenover een gedemoraliseerden Inlandschen vijand, beschouwingen welke zeker feil gaan tegenover een vijand, die maar eenigen tegenstand biedt.

Gaarne geef ik den heer Boon gelijk, waar hij tegenover een dergelijken vijand optreedt op de wijze zooals hij dit in zijn kritiek aangeeft, maar om zijn systeem te willen verheffen tot een passe-partout is bepaald verkeerd te achten.

Bij wijze van inleiding krijgt eerst de infanterie even een „Seitenhieb” nl., dat klewangvrees in de vaandels stond geschreven.

Schrijver schijnt met de krijgsgeschiedenis van dien tijd (voor 1896) minder goed bekend te zijn.

Werden door een verkeerde politiek onze bataljons toenmaals binnen de geconcentreerde linie opgesloten, onze troepen waren daar zeker in het geheel niet mee ingenomen en hebben niet alleen herhaalde malen, wanneer buiten de linie werd uitgerukt, getoond dat geen klewangvrees hen bezielde, maar ook het élan, waarmede onze troepen uitrukten, toen niet meer vastgehouden werd aan die geconcentreerde linie, zou schrijver overtuigd hebben, dat deze beschuldiging geheel ten onrechte is uitgebracht. Ons Indisch leger staat daar te hoog voor.

Hoofdzakelijk is, volgens aanhaling van den schrijver, zijn aanval gericht tegen de beschouwingen van den ritmeester DE LANNOY voor het optreden van cavalerie wanneer van den vijand niets bekend is en wel in de eerste plaats tegen den afstand, waarop de cavalerie de infanterie voorafgaat, en die den schrijver te klein voorkomt.

Deze afstand, 450 M., werd door ritmeester DE LANNOY als normaal aangenomen, als schema, wanneer van den vijand niets bekend is, en werd dáárop gebaseerd om te allen tijde eventueele dooden en gewonden in veiligheid te brengen.

Op groote exercitie-terreinen is deze afstand zeker niet te groot te noemen, immers het gros kan dan in versnelden gang een der patrouilles, waarbij een gewonde is gevallen, te hulp snellen. In de terreinen waarin gewoonlijk tegen een Inlandschen vijand wordt geageerd, komt mij deze afstand alleszins voldoende voor. Men gelieve eens uit te rekenen den benodigden tijd om in sawah-terrein zulks te verrichten.

Schrijver neemt nu wel aan, dat de voorste afdeelingen der infanterie dan tegelijk met de cavalerie op 500 à 600 M. onder vuur kunnen worden genomen, dat zal echter naar mijne meening slechts uitzondering zijn.

In open terreinen heeft de éclairerende linie méér uitzicht dan 50 à 150 M.

Schrijvers aandacht bij het lezen der brochure schijnt zich echter hoofdzakelijk bepaald te hebben tot fig. I plaat I van 's ritmeesters boek. Immers is het nooit diens bedoeling geweest, dezen afstand (een schema) angstvallig vast te houden, beide volgende aanhalingen uit diens werk (blz. 67) zullen dit zeker wel bevestigen.

„Doet zich dan ook op een 400 M. in de te volgen richting een kamp-„pong voor, dan gaal de voorste man van de spits in verdubbelden „gang vooruit.”

„Ziet hij op eenige honderde meters voor zich uit een brug, dan rijdt „hij in verdubbelden gang er heen,” welke beide aanhalingen zijn ge-„haald uit de toelichtingen, gegeven bij fig. III van ditzelfde boek.

Iets verder lezende zou criticus mogelijk dezen aanval achterwege gelaten hebben.

Maar ook reeds vroeger bij de „Opmerkingen in het algemeen”, geeft de ritmeester DE LANNOY den cavalerie-commandant den raad: „dat hem „eerder lof en roem ten deel zullen vallen, wanneer hij te stout is opge-„treden, dan wanneer hij te veel wikt en te veel weegt” en nog eens, om geen twijfel meer aan zijne bedoelingen te laten, ten slotte, met vette letters gedrukt:

„Tast bij den veiligheidsdienst flink door, opdat de colonne rustig „kan blijven doormarcheeren”.

De bedoeling is m.i. duidelijk.

Als schema: de éclairerende linie met een afstand van 450 M. voor de spits der infanterie; doen zich terreinvoorwerpen op eenigen afstand voor, dan in versnelden gang enkele honderde meters vooruit en die verkend.

Mij dunkt, de spits der infanterie heeft dan niet veel kans op 500 à 600 M. beschoten te worden.

Geeft schrijver een betere methode, door het geheele peloton op te lossen in een verspreide linie, met ± 7 pas tusschenruimte, zooals door hem is aangegeven voor het doortrekken van een alang-alang-vlakte?

Aannemende, dat hij beschikt over een peloton van 30 ruiters, wordt daarmee wel een terreinstrook verkend van $8 \times 30 = 240$ pas of 180 M., dus tot op 90 M. van de flanken der colonne?

Van patrouilles, om ter weerszijden van de marschrichting gelegen objecten te verkennen geen sprake. Een gros om eventueele gewonden ter hulp te komen, of waarop de patrouilles kunnen terugrekken, is er niet! En dat nog wel op een afstand voor de infanterie uit, zooals schrijver die aangeeft.

Stelt men zich nu voor, dat de vijand deze linie tot op korten afstand laat naderen en er vallen treffers, die met een tusschenruimte van 7 pas eerder te verwachten zijn dan met 100 M.! Het leed is niet te overzien!

Valt er bij de zwermformatie van ritmeester DE LANNON een gewonde, waar minder kans op is, welnu, het gros is daar, om te hulp te snellen, de patrouilles kunnen blijven waarnemen, zich bedekt opstellen, wetende dat zich achter hun het gros bevindt om te ondersteunen.

Neemt schrijver de ruimte tusschen de patrouilles onbepaald, dan wordt de fout nog grooter. De ruimte tusschen de patrouilles blijft onverkend, de commandant heeft zoo'n onbepaald uitgezwermde patrouille niet in de hand, gebeurt er iets bij zoo'n patrouille, dan draagt de commandant er geen kennis van en wordt alles overgelaten aan het beleid van den patrouille-commandant, veelal een korporaal.

Moet zoo'n patrouille te hulp worden gesneld, de commandant heeft niets bij de hand, hij zou alleen met een der andere patrouilles te hulp kunnen komen, de verkenning wordt dan onderbroken.

Zonder gros marcheerende hangt de éclaïreerende linie in de lucht; op den door schrijver gewenschten afstand is er niet het minste verband met de infanterie.

Uit het voorgaande blijkt m.i. duidelijk, dat de zwermformatie van ritmeester DE LANNON verreweg de voorkeur verdient boven die van schrijver.

Er is echter meer.

Schrijver meent, dat een 10-tal Atjehers geen vrees meer inboezemen aan de arme slecht bewapende infanterie. Het is echter meermalen gebeurd, dat enkele Atjehers zich tusschen een colonne wierpen, rechts en links eenige klewanghouwen uitdeelden om zich met de vuurwapenen der gevallen uit de voeten te maken. Maar hoe, wanneer zich een tiental vijanden eens wierpen op de artillerie, op den trein, of op de ambulance? Mij dunkt, dat zij dan kwaad genoeg kunnen doen.

De zwermformatie van ritmeester DE LANNON belet, dat dergelijke kleine benden zich in het terrein ophouden tot op een afstand van

minstens 500 M. zijwaarts van de colonne, terwijl het zigzag-rijden der patrouilles van den criticus daartegen niet de minste zekerheid aanbiedt.

Hoe het mogelijk is zich voor te stellen, dat zoo'n zigzag-rijdende patrouille onmiddellijk een 2 à 3 maal sterkeren vijand te lijf moet gaan, is mij een raadsel; een patrouille van 8 man die 16 à 24 Atjehers attakeert?

Maar hoe, als die vijand eens mocht blijven staan, nog daargelaten de moeilijkheden, die het terrein kan aanbieden? Hier wordt wel wat te veel een wissel getrokken op het spoedig wegloopen van een tegenstander.

Resumeerende noemt schrijver een 7-tal punten waarin de nadeelen van de met zulk een korten kabel aan de infanterie gebonden cavalerie aan het licht moeten komen, daarbij uitgaande van de onderstelling, dat de vijand op 100 à 200 M. van de cavalerie het vuur opent, met welke onderstelling, hoewel het regel is dat de Inlandsche vijand zijn vuur reeds op grooten afstand opent, ik mee wil gaan.

Wat punt 1 aangaat is het duidelijk, dat de zwermformatie van ritmeester DE LANNON voordeeliger is dan die van den schrijver. Een uitgestrektheid van 1000 M. in front is al verkend, het gros geeft nu nog de middelen om, hetzij één of beide vleugels nog nader te verkennen, terwijl de formatie van den criticus slechts 180 M. verkent bij aaneengesloten patrouilles, en, wanneer deze verspreid zijn tot op onbepaalden afstand, dan toch ook onbepaalde uitgestrektheden der stelling onverkend blijven.

Dat punt 2 en 3 minder juist zijn, meen ik reeds te hebben toegelicht.

Wat punt 4 aangaat wil ik alleen opmerken, dat omtrekkende bewegingen alleen toegepast kunnen worden tegen een zwakkere tegenpartij. Is nu de aanvalsterker, welnu, niets belet hem die omtrekking achterwege te laten en een frontaanval te doen. De vele verliezen, die een frontaanval meebrengt, nopen gewoonlijk den bevelhebber door bedreiging der flanken den verdediger uit zijne stellingen te manoeuvreeren.

Punt 5 is wel eenigszins in tegenspraak met punt 4. Bovendien, aangenomen, dat de voorste afdeelingen der infanterie op 500 à 600 M. onder vuur worden genomen, hebben de achterste afdeelingen nog de meeste vrijheid zich naar een der flanken te bewegen. Ook de artillerie zal eerder gewaarschuwd zijn dan schrijver meent, om dezelfde reden als bij punt 2 en 3.

Bij punt 7 verwacht schrijver het verkennen van een stelling met het marcheeren in een terrein, wanneer van den vijand niets bekend is. Doen zich kenteekenen voor, dat een bepaalde stelling door den vijand is ingenomen, dan treedt de gebonden voorhoede-cavalerie tijdelijk op als zelfstandig verkennende cavalerie, de patrouilles gaan in versnelden gang eenige honderden meters vooruit, zoodat van het onder vuur nemen van de colonne op 600 M. geen sprake is. Tot staving van zijne beschouwingen haalt schrijver nu een voorbeeld aan van den marsch van een afdeeling marechaussees, voorafgegaan door een peloton cavalerie van Lam-Toba naar Indrapoeri. De marsch van zijne patrouilles

laat schrijver onbesproken, geeft alleen aan op welke wijze volgens de voorschriften van ritmeester DE LANNOY zou zijn geageerd, uit welke beschrijving ik opmaak, dat hij nooit diens beschouwingen heeft begrepen.

Mij dunkt, dat na het overtrekken van het riviertje D de spits zich in versnelden gang naar het heuveltje A zou zijn begeven; de patrouilles links en rechts blijvende éclairceeren. Wanneer de commandant met zijn kijker de hoogten E, F en G heeft geobserveerd en ongelukigerwijze niets waargenomen, dan in éclairceerende linie vooruit. Bij het ontvangen van onverwacht vuur van de hoogten E, F en G het front vrijgemaakt, één patrouille achter B, één op de rechterflank en de spits teruggetrokken achter A. Het gros was van de hoogte A af nog eenigen tijd blijven observeeren. De afstand tusschen de hoogten E en G, ± 1000 M., komt juist overeen met dien van de terreinstrook, die door de éclairceerende linie wordt doorschreden, en zoo zou zich de vijand al bijzonder goed gedekt hebben opgesteld, wanneer niet door een der ruiters diens aanwezigheid was bemerkt.

De door schrijver gewenschte zwermformatie zou slechts 90 M. zijwaarts van de marschrichting hebben verkend. Heeft dat gelijktijdig geopend, zwaar en goed gericht vuur de zwermformatie van luitenant BOON bij het terugtrekken geen verliezen toegebracht (de ruiters met 7 pas tusschenruimte rijdende), die van ritmeester DE LANNOY (12 ruiters met 100 M. tusschenruimte) zou natuurlijk nog minder verliezen hebben geleden, maar zou daarentegen meer gezien hebben.

De volgende tactische beschouwing van schrijver der kritiek deed mij de haren te berge rijzen.

„Zoek de schaduw!!!”

De cavalerie, aangenaam in de koelte marcheerende, langs gemakkelijke kampong- en boschpaden, en nog gedekt tegen een afmattend vuur van kleine bendetjes!

Aanlokkelijk is deze wijze van optreden zeker.

Men zou waarlijk voor zijn genoegen eens zoo'n uitstapje mede gaan maken.

Is echter de colonne daar wel mede gebaat?

Vooropstellende, dat cavalerie in bedekte terreinen geen uitzicht heeft, evenmin als infanterie, artillerie, enz., — een stelling, die toch moeilijk te weerspreken valt —, neem ik aan, dat alleen de randen van die terreinen daartoe gelegenheid geven.

Nu nog wetende, dat het doel van verkennende voorhoede-cavalerie is om te zien en te verkennen, zal de cavalerie er dus naar streven, eenmaal in het bedekte terrein zittende, zoo spoedig mogelijk er uit te komen en die randen te bereiken.

Maar waarom er dan ingegaan?

Bovendien is cavalerie in bedekte terreinen vrijwel weerloos, komt niet tot haar recht.

Houden zich in deze bedekte terreinen enkele vijanden schuil, dan kan de cavalerie daartegen niets doen, want hoe die daaruit te verdrijven?

Te paard blijvende, zullen zich enkele Inlandsche vijanden, boven in een huis zittende of verscholen achter een flinke pagger, al bitter weinig aan de cavalerie storen. Moet die cavalerie dan afstijgen in zoo'n bedekt terrein? Dit zou een nog onvergeeflijker fout zijn.

„Zien zonder gezien te worden”, luidt de leuze, die den cavaleriecommandant voor oogen moet staan, d. i. naar mijne opvatting: kijken, en nog eens kijken, zoo mogelijk zonder dat ge zelf gezien wordt.

Schrijver draait dit axioma om en zegt: „Zorg dat ge niet gezien wordt, marcheer in bedekte terreinen, en tracht dan te zien en den colonnecommandant inlichtingen te geven omtrent den vijand”.

In zijn kritiek staat: „naarmate gij gedekter marcheert, neemt 's vijands gevoel van veiligheid af.”

Hoe minder de vijand dus ziet, hoe ongeruster hij wordt; ziet hij nu totaal niets, dan zet hij het vermoedelijk onmiddellijk op een loopen.

Neen, criticus, ik hoop dat ge weinigen onder de cavalerie-officieren voor deze stelling zult innemen en dat zij steeds het bedekte terrein zullen vermijden.

Met den marschvorm, zooals schrijver die aangeeft, nl. een kleine spits van een gegraduateerde en twee man, hoogstens zes man bij een sterkte van meerdere pelotons, en de overige cavalerie op een afstand van 1500 à 3000 M. vooruit, kan ik mij ook niet vereenigen.

Bij deze maximum sterkte, 2 man spits, 2 links en 2 rechts voorwaarts van de colonne, wordt deze tot op een afstand van \pm 200 M. vrijwel beveiligd. Hebben zich echter op 500 M. enkele Inlandsche vijanden schuilgehouden, die door de zigzag-rijdende patrouilles niet gezien zijn, dan nemen deze op dien korten afstand de colonne onder vuur en brengen eenige verliezen toe (vooral de artillerie biedt een prachtig doel).

Bij de zwermformatie van ritmeester DE LANNOY zou dit niet kunnen gebeuren. Tot op 500 M. was het terrein reeds verkend, waarna de flankpatrouilles voor verdere beveiliging hadden gezorgd.

Een afstand van 1500 M. voor de colonne komt mij te groot voor. Een actief optredende vijand laat de cavalerie eerst voorbijtrekken, dringt daarna op en neemt de colonne op korten afstand onder vuur, zooals schrijver zelf op blz. 29 aanhaalt, tevens het nadeel doende uitkomen, want de cavalerie moest weer terug om dien vijand te verdrijven. De colonne had intusschen het genot onder vuur te worden genomen, hetgeen voorkomen ware, wanneer de afstand minder groot was geweest.

Hoe schrijver op een afstand van 1500 à 3000 M. vóór de spits der infanterie het verband met de colonne bewaart, heb ik tot mijn spijt niet in zijn kritiek kunnen vinden. Ook niet op welke wijze eventueele dooden en gewonden in veiligheid worden gebracht. Men vergeete niet dat infanterie 25 minuten noodig heeft om dien afstand af te leggen. Op zoo'n grooten afstand de colonne vooruitgaande, stelt de cavaleriecommandant zich alleen aan een échec bloot, terwijl de onmiddellijke beveiliging der colonne dan te wenschen overlaat.

In de voorgaande bladzijden heb ik mij hoofdzakelijk ten doel gesteld, aan te toonen, dat de wijze van optreden tegen den Inlandschen vijand, zooals schrijver der kritiek wenschelijk acht, verre ten achter staat bij de verkenningwijze zooals ritmeester DE LANNOY, die aangeeft.

In details zijn kritiek te weerspreken zou te langwijdig worden.

In het algemeen is de tactiek van schrijver gebaseerd op de wijze van optreden van een Inlandschen vijand, die géén of slechts zwakken tegenstand biedt. Zie b.v. blz. 22 der brochure, waar een zwakke colonne, waaraan cavalerie is toegevoegd, stuit op eene goede, door een overmachtigen vijand bezette stelling en die stelling toch maar moet nemen. De aap komt daar nl. al heel gauw uit de mouw, op blz. 23, waar bij het aanhalen van een voorbeeld van dergelijke sterke tactische manoeuvres wordt gezegd: „De colonne-commandant, de meening van den cavalerie-commandant deelen, dat het grootste deel van het volk op de heuvels wel uit slecht bewapende kampongbewoners zou bestaan”.

Dus: optreden tegen een gedemoraliseerden slecht bewapenden vijand. Wel ja, voer dan maar sterke stukjes uit zooals het terugwerpen van kleine benden uit bedekt terrein (zie blz. 26). Schrijver zegt dat een patrouille van 8 ruiters onmiddellijk een 2 à 3 maal sterkeren vijand te lijf gaat, maar naar mijne meening houdt een troepje van 8 Atjehers in bedekt terrein een 2 à 3 maal sterkere cavalerie-patrouille van zich af.

Geen weglopende Atjehers, maar weerstand biedende.

Met schrijver ben ik het wel eens, dat ons paarden-materiaal niet geheel voldoet; tegenover een Inlandschen vijand is het echter nog zeer goed bruikbaar en heb ik zelfs in 1896 verbaasd gestaan wat de Sandelhouts presteerden.

Gaarne zag echter ook ik ons regiment met betere paarden geremontereerd.

Dat een cavalerie-officier echter de stelling verkondigt, dat: „paarden sparen niets dan een nevenzaak is”, is toch wel wat al te sterk. Weet schrijver wel, dat in den Amerikaanschen secessie-oorlog de gemiddelde duur van een paard te velde slechts 3 maanden was? terwijl die paarden toch van zeer goede qualiteit waren! Neen, ieder cavalerie-officier moet bezielde zijn met de gedachte, zijne paarden zooveel mogelijk te sparen, en dit volstrekt niet als nevenzaak beschouwen, want morgen moet weer geageerd worden. Heeft de cavalerie-commandant heden te veel van zijne paarden geëischt, den volgenden dag is de cavalerie waardeloos en heeft die cavalerie-commandant dus onoordeelkundig geageerd.

In 1896 en 1897 zijn de paarden dan ook zooveel mogelijk gespaard, overbodig jakkeren werd ten strengste tegengegaan. Dat een groot deel van den tijd naast de paarden werd geloopt, is bepaald onwaar. Verder wil ik op dit punt niet ingaan, de heer Boon kan er niet over oordeelen, hij is er toen niet geweest.

Op blz. 33 geeft schrijver der kritiek nog de stelling ten beste „dat een wachtmeester zonder veel nadeel een peloton en een luitenant idem een eskadron kan commandeeren”.

De heer Boon schijnt dan al zeer weinig geapprecieerd te hebben de diensten, die door verschillende luitenants met hun peloton zijn verricht. Zouden onderofficieren dit evengoed gedaan hebben? Hij maakt zichzelf dan ook geen compliment met deze stelling te verkondigen; geen officier zou deze willen onderschrijven.

Mocht een officier komen te vallen, ja, dan wordt hij vervangen door den daarop volgenden in rang of graad, dit is echter alleen par force majeure waarin zoo spoedig mogelijk wordt voorzien.

Het cynisme: dat het wapen (ons klein regiment) er slechts bij zou winnen door het onbruikbaar worden van eenige officieren, in verband gebracht met „de treurige promotie bij ons wapen” behoort niet thuis in een bespreking in een wetenschappelijk tijdschrift.

Ten slotte merkt schrijver der kritiek nog op, dat hij zich geen geslōten Inlandschen vijand kan voorstellen, wat ik wel wil gelooven, maar daarom de mogelijkheid van hun bestaan nog niet weerspreekt. Menig officier heeft die gezien niet alleen op Atjeh, ook op Lombok en Boni deden zich deze verschijnselen voor.

Zelfs waren er benden, die wel eens standhielden.

Nut gesticht heeft schrijvers brochure zeker niet, alleen is getracht een goed werk af te breken en m. i. met niet veel succes.

Logisch denkende cavalerie-officieren zullen zeker niet met de denkbeelden van schrijver meegaan.

Gaarne wensch ik schrijver dan ook toe, dat hij onder commando van een bezadigd chef eens moge optreden tegenover een flinken en standhoudenden vijand, waardoor zijne tactische inzichten zeker wel gewijzigd zullen worden; dan krijgen wij misschien wel eens een nieuwe en verbeterde uitgave zijner kritiek in handen.

Salatiga, 20 Sept. 1901.

C. W. VAN HAAFF,

Ritmeester der Cavalerie bij het Nederl. O.-I. Leger.

Ter aankondiging ontvangen:

Die principiellen Eigenschaften der automatischen Feuerwaffen. Eine Studie über die neuesten Errungenschaften der Waffentechnik für Officiere aller Waffen, von KAISERTREU. Mit 52 Figuren im Text und XVI Illustrationstafeln. Wien, 1902. BRAUMÜLLER & SOHN.